

Revista Literară

PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

TEO CHIRIAC: „HAOS”

„Când spui că ești rațional, trebuie să faci o demonstrație. Când afirmă cineva că ești un cretin, trebuie să demonstrezi cu argumente convingătoare că a greșit. Ești mereu în situația să-ți aperi identitatea și numele. Viața îți cere dovezi că nu ai frică de moarte, iar moartea, ce se ține ca proasta de tine, îți cere să recunoști că viața ar fi lipsită de sens fără ea. Uneori, când reușești să sfidezi moartea și destinul, ai senzația că l-ai sfida pe Dumnezeu.” (P. 4)

LUCIA ȚURCANU: „LIVIU DELEANU, AVANGARDISTUL ÎNFOMETAT”

„Trecută sub tăcere după 1940 și aproape necunoscută, viața lui Liviu Deleanu din primul deceniu al activității sale literare a fost, se pare, intensă, dar și cu multe intemperii. Nu s-au păstrat nici memorii, nici file de jurnal ale poetului. Presa timpului însă, precum și unele cărți ale contemporanilor săi interbelici mărturisesc că tânărul refugiat în Moldova sovietică la vârsta de 29 de ani a reușit, până la plecare, nu doar să publice trei cărți la Iași și București /.../, ci și să devină una dintre vocile recunoscute ale epocii, fiind prezent cu regularitate în diverse reviste.” (P. 16)

AVANPREMIERĂ

Fragment din volumul *Confruntări post-imperiale* de Svetlana Suveică, în curs de apariție la Editura Cartier. Traducere din engleză de Cristian Fulaș. (P. 24)

CAZUL DELEANU

Liviu Deleanu
26.01.1956, Chișinău
Autorul fotografiei: Bocearov
Sursa: Agenția Națională
a Arhivelor

CONTRIBUȚII DE:
EUGEN LUNGU (P. 6)
LUCIA ȚURCANU (P. 16)

06

„Acest tărâm ocolit de șansă și sombrând în indigență, ostil umanului, e, cu ușoare nuanțe, specific primelor trei volume apărute în interbelic la Iași sau la București. Realitatea dură – literară! – devenea apoi un mirabil cadou făcut de junele Liviu Deleanu apologeților realismului socialist

din URSS. Aceștia vor jubila, plini de extaz, când vor comenta rândurile ce ilustrau «din plin mizeriile vieții de sub regimul burghezo-moșieresc al României regale». De aceea, când, în 1940, Deleanu se refugia la Chișinău, intrarea sa în Uniunea Scriitorilor din

Moldova și integrarea poetului în rigidul făgaș al doctrinei comuniste se producea natural și firesc, fără mari zguduiri estetice. Poetul a realizat instantaneu ce conduită să adopte și nu a mai părăsit niciodată linia trasată categoric de partid.” (E. Lungu)

POEZIE

de MARGARETA CURTESCU

„IBERICE. ZILE ȘI NOPTI”

„nu se mai putea face nimic
cineva lustruia norii și-i mâna
peste ape și munți

zilele deveneau tot mai tăcute
noptile își ticseau orele în valize
golind rafturile spre
dimineață”

< 12

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

COMEMORĂRI – P. 8

MARIA ȘLEAHTIȚCHI: „GHEORGHE CINCILEI, DIRECTORUL FONDATOR AL MUZEULUI NAȚIONAL AL LITERATURII ROMÂNE DIN CHIȘINĂU”

ECART ȘI APROPIERE – P. 13

LEO BUTNARU: „EROI ȘI BUFONI”

PROZĂ | VERSURI – P. 14, 18

NICOLAE POPA: „CĂLĂTORIE SPRE FRASINUL GIGANT”

VASILE NEDELCIU: „SINGURĂTATEA NU-ȘI NEGOCIAZĂ HOTARELE”

CRONICI DE CARTE – P. 17, 19, 20, 21, 22, 23

DE LARISA TUREA, OLGA CĂPĂȚĂNĂ, NICOLAE ENCIU,

NINA CORCINSCHI, VASILE GRIBINCEA ȘI ADELINA LABIC-LUNGU

01
2026

CUPRINS

EDITOR:
UNIUNEA
SCRIITORILOR
DIN
REPUBLICA MOLDOVA

ANUL XII | NUMĂRUL 1 (90) | IANUARIE-FEBRUARIE | 2026

<p>„Săptămânile” organizate la radio</p> <p>„RADIO” (Adeverul)</p> <p>ISTORIE LITERARĂ DE LUCIA TURCANU</p>	<p>Un poet tânăr, dar autentic</p> <p>„Pădurea Militară”</p> <p>„Revista de Drept Comunist”</p> <p>„MAGAZINUL”</p>	<p>DOCTORUL I. SANDU</p> <p>DOCTORUL I. KRANK</p> <p>Teatrul REGINA BOUBOURGNE și RAP</p> <p>„MAGAZINUL”</p>
--	--	--

EDITORIAL
de ADRIAN CIUBOTARU

FIRUL CU PLUMB
de LIVIU DELEANU

16 „LIVIU DELEANU, AVANGARDISTUL ÎNFOMETAT”

03 „CEATA ANONIMĂ ȘI «FIORUL SACRU» AL RĂULUI”

19 „TRECĂTOAREA MORȚILOR”

04 VREMURI & VREMELNICII „HAOS” DE TEO CHIRIAC

05 UȘI ÎN ASFINȚIT „EXPERIMENTE ȘI EXPERIMENTE” DE NICHITA DANILOV

06 IN SFUMATO „LIVIU DELEANU ȘI CRUDUL MĂINE” DE EUGEN LUNGU

08 COMEMORĂRI „GHEORGHE CINCILEI, DIRECTORUL FONDATOR AL MUZEULUI NAȚIONAL AL LITERATURII ROMÂNE /.../” DE MARIA ȘLEAHTIȚCHI

AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ

24 FRAGMENT DIN VOLUMUL „CONFRUNTĂRI POSTIMPERIALE. PROIECTE TRANȘNAȚIONALE ALE BASARABIEI LA PARIS ȘI ÎN ALTE PĂRȚI (1917-1922)” DE SVETLANA SUVEICĂ, ÎN CURS DE APARIȚIE LA EDITURA CARTIER

10 PERIPATETIKOS „PREȘEDINTELE PODULUI MIRABEAU” (IV) DE ARCADIE SUCEVEANU

13 ECART ȘI APROPIERE „EROI ȘI BUFONI” DE LEO BUTNARU

14 PROZĂ „CĂLĂTORIE SPRE FRASINUL GIGANT” DE NICOLAE POPA

17 SEMN DE CARTE „UN SPIRIT POLIVALENT” DE LARISA TUREA

18 VERSURI „SINGURĂTATEA NU-ȘI NEGOCIAZĂ HOTARELE” DE VASILE NEDELICIU

19 SEMN DE CARTE „ÎNTRE MEMORIE ȘI ADEVĂR” DE OLGA CĂPĂȚĂNĂ

20 CARTEA DE ISTORIE „UN OMAGIU PIOS PENTRU PAUL GOMA” DE NICOLAE ENCIU

21 CĂRȚILE CARE MĂ IUBESC „O POEZIE A FRAGILITĂȚII” DE NINA CORCINSCHI

22 ALTERNATIV | CONTINUU „PROXIMITĂȚI ȘI MĂRTURISIRI DE IOAN PINTEA” DE VASILE GRIBINCEA

23 CRONICĂ LITERARĂ „IUBIRE ȘI ABSENȚĂ. JURNALUL CONTAMINĂRII” DE ADELINA LABIC-LUNGU

Revista Literară

Fondator: Uniunea Scriitorilor din R. Moldova
Redactor-șef: Teo Chiriac
Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru
Redactori asociați: Eugen Lungu, Leo Butnaru, Arcadie Suceveanu, Mircea V. Ciobanu, Lucia Țurcanu

Colegiul de redacție: Val Butnaru (Chișinău), Matei Vișniec (Paris), Ana Blandiana (București), Ion Pop (Cluj), Cassian Maria Spiridon (Iași), Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Vadim Bacinschi (Odesa)

Conceptie grafică: Romeo Șveț
Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru
Sediul redacției: MD-2004, or. Chișinău str. 31 August 1989, nr. 98
Tel: (+373 22) 234724
Fax: (+373 22) 237118
E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Instituția Privată Publicația Periodică „Revista literară” a fost înregistrată la Ministerul Justiției al Republicii Moldova la 3 martie 2015. ISSN: 2345-1777

Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 700 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorială Poligrafică „Bons Offices” MD-2005, or. Chișinău str. Feredeului 4/6

Acest număr a fost editat cu sprijinul financiar al Ministerului Culturii al Republicii Moldova. Publicația „Revista literară” apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România.

Site web: www.revistaliterara.md
Publicația se distribuie gratuit la sediul USRM.

Textele și imaginile inserate în paginile publicației „Revista literară” nu pot fi reproduse și nici distribuite fără acordul scris al redacției.

Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus. Textele vor avea format A4, nu vor depăși 10 000 de semne, vor fi paginate în Word, Pages sau orice alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau MacOS.

Textele publicate în „Revista literară” nu reprezintă poziția oficială a USRM. Responsabilitatea pentru conținutul articolelor le revine în exclusivitate autorilor.

EDITORIAL

de ADRIAN CIUBOTARU

KONRAD LORENZ DESPRE ENTUZIASM LA CIMPANZEI ȘI LA OAMENI

„/.../ Această trăire [entuziasmul colectiv] este corelată cu următorul comportament obiectiv observabil: tonusul întregii musculaturii striate crește, ținuta se îndreaptă, brațele sunt puțin ridicate și curbate înspre interior, în așa fel încât coatele să se îndrepte puțin în afară. Capul se ridică cu mândrie, bărbia este întinsă înainte, iar musculatura facială duce la o mimică anumită pe care o cunoaștem cu toții din filme drept «chipul eroului». Pe spate și de-a lungul părții exterioare a brațelor se ridică părul; tocmai aceasta este partea concretă a proverbului «fior sacru». Cel care a văzut vreodată un cimpanzeu mascul pornind cu un curaj fără egal să-și apere hoarda sau familia va avea serioase îndoieli atât în privința caracterului sacru, cât și a spiritualității entuziasmului. Și cimpanzeul împinge bărbia înainte, își îndreaptă spatele, depărtează coatele de trup, și lui i se ridică părul, ceea ce are drept efect o mărire grozavă și cu siguranță de natură să intimideze a contururilor trupului văzute din față. Roata spre interior a brațelor este menită să le întoarcă partea cu părul mai lung în afară pentru a contribui la acest efect de mărire. Întreaga combinație de ținută a trupului și ridicare a părului servește deci, ca și la pisica ce se cocosează, unui «bluf», unei păcăleli, și anume tentativei de a face animalul să pară mai mare și mai periculos decât este în realitate. Iar «fiorul nostru sacru» nu este altceva decât ridicarea rudimentului nostru de blană. Nu cunoaștem trăirile maimuței în cazul reacției sociale de apărare, știm însă că își pune viața în joc cu tot atâta altruism și eroism ca și omul entuziasmat. Nu mai există îndoiele în privința realei similitudini filogenetice între reacția cimpanzeului de apărare a hoardei și entuziasmul uman, [dar] ne putem imagina foarte bine cum cel din urmă s-a născut din cel dintâi. Și în cazul nostru valorile pentru a căror apărare ne mobilizăm sunt în primul rând de natură socială. /.../ Pentru mine, faptul că angajamentul nostru curajos în slujba a ceea ce ni se pare a fi suprema valoare are aceeași traiectorie nervoasă ca și reacția de apărare specială a strămoșilor noștri antropoizi nu este dezamăgitor, ci un avertisment serios. Un om căruia îi lipsește este un infirm din punct de vedere instinctual și nu mi l-aș dori ca prieten. Însă cel care se lasă târât de caracterul ei de reflex orb este un pericol pentru omenire, căci poate fi victimă a oricărui demagog care știe să-i simuleze o situație-stimul declanșatoare de luptă la fel de bine cum o facem noi, etologii, cu cobaii de laborator. Dacă simt că mă cuprind, la auzul unor melodii vechi sau chiar al unor marșuri, fiorul sacru, mă sustrag tentației spunându-mi că și cimpanzeii produc zgomote ritmice atunci când vor să se întărească pentru atacul social. A te alătura corului înseamnă a-i da diavolului un deget.”

(Konrad Lorenz, „Așa-zisul rău. Despre istoria naturală a agresiunii”, București, Editura Humanitas, traducere de Ioana Constantin, 1998)

CEATA ANONIMĂ ȘI „FIORUL SACRU” AL RĂULUI

A câta oară mă conving că nu citim ce trebuie. Recent, mi-a căzut în mână – cu o întârziere nepermis de mare – o lucrare ce făcuse epocă în anii 1960: *Așa-zisul rău. Despre istoria naturală a agresiunii* de Konrad Lorenz (ediția princeps: *Das sogenannte Böse. Zur Naturgeschichte der Aggression*, Viena, 1963; în românește volumul a apărut la Editura Humanitas în 1998, în traducerea Ioanei Constantin).

Cartea nu și-a pierdut nici azi relevanța, dimpotrivă, mi se pare mai actuală ca oricând. În ciuda criticilor care i s-au adus după publicare (câteva dintre ele, justificate), ideile și observațiile lui Lorenz sunt ceva ce o persoană care își pune întrebări despre sine și despre lume ar trebui să afle încă în perioada formării sale intelectuale. Și asta pentru că nobeliatul austriac vorbește aici despre niște constante ale comportamentului animal și, prin urmare, ale naturii umane.

Una dintre acestea este agresiunea, și anume, agresiunea intraspecifică. Observând declanșarea spontană a agresiunii sub acțiunea unor stimuli (încălcarea teritorialității ș.c.l.) mai ales la vertebrate precum peștii, păsările și mamiferele, etologul austriac constată că aceasta nu conduce, în majoritatea cazurilor, la violență sau, și mai puțin, la eliminarea fizică a rivalilor (reali sau percepți astfel). Din contră, animalele studiate fie substituie actul violent printr-un ritual (în care se îmbină avertismentul, amenințarea, imitația gesturilor de luptă etc.), fie îl inhibă, fie îl deviază spre alte specimene din preajmă (mai ales atunci când acestea sunt mai puțin cunoscute decât obiectul propriu-zis al agresiunii) și chiar spre obiecte neînsuflețite.

Știm acum toate aceste lucruri, pentru că privim BBC Earth și National Geographic Wild, dar ce nu știam e că acest comportament nu a apărut odată cu speciile studiate, ci s-a dezvoltat pe parcursul filogenezei, devenind abia cu timpul un instinct. Iar asta înseamnă că, din punct de vedere al filogenezei, agresiunea e primară, pe când ritualizarea ei – secundară. Mai mult, ritualizarea agresiunii a devenit, în istoria naturală, prima formă a socializării propriu-zise care, la unele specii superioare, poate conduce chiar la făurirea unor legături strânse între indivizi concreți. Altfel spus, legături „personale”, ca să antropomorfizăm chestiunea, foarte asemănătoare cu ceea ce oamenii numesc „prietenie”.

Așadar, la originea îndepărtată a legăturii „personalizate”, în cazul oricărei ființe biologice complexe, s-ar afla, paradoxal, același instinct agresiv (sic!) care le face să-și dorească fie umilirea, fie nimicirea celuilalt. Doar prin ritualizarea agresivității și, mai

apoi, prin autonomizarea ritualului, suma de indivizi răzleți și agresivi se organizează social, afecțiunea nefiind altceva decât o ostilitate întoarsă pe dos, de unde și intuiția de mai de mult a poezilor că iubirea este întotdeauna reversul urii, și invers.

Fără a reduce antropologia la zoologie sau, mai exact, la etologia animalelor, Lorenz nu poate să nu facă o comparație între cele două lumi. De fapt, cam acesta și este scopul studiului său: să ne facă atenți la paralelele existente în comportamentele uman și animal. Pentru un cititor interesat mai puțin de argumentarea teoriei – un deliciu intelectual aparte! – cât de aceste paralelisme, ultimele trei capitole din carte vor fi cele mai captivante.

„Gândirea conceptuală i-a dăruit omului, odată cu vorbirea articulată, și posibilitatea transiterii cunoașterii și culturii supraindividuale; această șansă a fost însă cauza unor transformări atât de rapide și radicale în condițiile sale de viață, încât adaptarea instinctelor a eșuat”, afirmă Lorenz. Dar ce vrea să spună, de fapt, cu asta? E simplu: evoluând mai repede decât alte specii, noi am creat, de exemplu, arme pe care le putem folosi cu ușurință și împotriva cărora natura noastră biologică nu a elaborat încă destule mecanisme inhibitive. Căci e greșit să crezi că „orice comportament uman ce nu servește binelui individual, cât celui al comunității ar fi dictat de responsabilitatea rațională”. În realitate, armele ne îngăduie să ne comportăm ca niște animale de pradă, deși, prin însăși firea noastră, noi nu suntem prădători. Și acest lucru e regretabil, zice Lorenz, întrucât tocmai la prădători se dezvoltă cel mai bine inhibițiile împotriva folosirii armelor naturale cu care i-a înzestrat evoluția. Nici istoria scurtă a speciei noastre nu ne prea ajută în acest sens, căci în cele mai vechi timpuri nici „nu erau necesare mecanisme de inhibiție deosebit de dezvoltate pentru a împiedica aciderea bruscă [a unui alt om]”, deoarece aceasta oricum nu era posibilă în lipsa armelor. În schimb, „atunci când inventarea armelor artificiale a deschis dintr-odată noi posibilități de a ucide, echilibrul existent înainte între inhibițiile agresivității relativ slabe și capacitatea de a ucide indivizi congeneri a fost serios perturbat”. Și asta nu în ultimul rând, deoarece „distanța la care acționează toate armele de foc îl apără pe ucigaș împotriva stimulilor care altminteri l-ar face să perceapă senzorial grozăvia consecințelor. Straturile profunde ale sufletului nostru nu mai conștientizează, pur și simplu, că încovoierea arătătorului are drept urmare faptul că glontește nostru îi sfășie altui om viscerele”. Astfel, arma amortează presiunea conștiinței, căci „niciun om sănătos

psihic nu s-ar mai duce nici la vânatoare de iepuri dacă ar fi nevoit să-șiucidă vânatul cu dinții și cu unghiile”.

Nu am loc aici să dezvolt întregul raționament al autorului – deși ar merita efortul! –, dar mi se pare important să citez două dintre concluziile sale. Prima: „/.../ Înclinațiile naturale ale omului nu sunt chiar atât de rele. Omul nu este chiar atât de rău, pur și simplu nu este suficient de bun pentru cerințele vieții sociale moderne”. Așadar, o desincronizare evidentă între uneltele, armele, dispozitivele avansate pe care le creăm întruna și ceea ce suntem cu adevărat, în marea noastră majoritate: oameni pe dinafară, dar încă cimpanzei sau, mai rău, șobolani pe dinăuntru, adică animale care își inhibă cu dificultate agresivitatea. [Analiza comportamentului agresiv al familiilor de șobolani din capitolul 10 al cărții e ceva absolut revelator în acest sens! Apoi, dacă Lorenz ar fi văzut arma care se numește Facebook, ce argument forte ar fi avut în sprijinul ideilor sale!]

Și a doua concluzie: cea mai bună cunoaștere a comportamentului instinctual uman o dovedesc, deseori, nu cercetătorii acestuia, după cum ne-am fi așteptat, ci... demagogii, care cheamă, în fond, la un singur lucru, și anume, la defularea deplină a agresivității într-o apărarea unor valori care sună frumos, dar care sunt, pentru o ceată anonimă și deci ușor de manipulat („anonimitatea ușurând declanșarea unui comportament agresiv”), doar niște chemări la luptă sonore și însuflețitoare, menite să o consolideze și să-i orienteze avântul spre *dușmani comuni*: de regulă, străinii care conspiră întruna și subminează coeziunea tribului/rasei/etniei/etc., atacându-le tradițiile și trecutul (neapărat eroic-mucenicesc) din care această unitate ar lua naștere.

Ce pavază am putea ridica împotriva instinctelor agresive de care specia noastră încă nu s-a debarasat? Între altele, atenuarea sau ridiculizarea stimulilor care stârnesc furia comunității și care o transformă într-o gloată setoasă de sânge, spune Lorenz. Aceste mijloace funcționează însă pe termen scurt; pe termen lung, mai eficientă ar fi cultivarea simțului răspunderii morale în indivizi. Și legea morală din noi are, la obârșie, instinctul de preservare a speciei, sugerează autorul, contrându-se cu un alt înțelept, Immanuel Kant, care credea că morala derivă doar din rațiune. Oricare i-ar fi însă originea, simțul acesta a demonstrat, în anumite (și scurte) perioade istorice, că este capabil să stăvilească agresiunea din noi. Mai puțin atunci când nu este cultivat sau e cultivat cu jumătăți de măsură. În caz că nu credeți, porniți televizorul și dați imediat la *breaking news!*

VREMURI & VREMELNICII

HAOS

de TEO CHIRIAC

I

Pui o linguriță de zahăr în ceașca de cafea, chiar dacă știi că zahărul strică gustul cafelei. Îndulcind cafeaua, ai impresia că atenuezi puțin cantitatea necuantificabilă de amărăciune acumulată în sufletul tău cutremurat. În fiecare dimineață, la aceeași oră, amesteci cu lingurița zahărul în cafeaua aburindă, fără să-ți treacă prin cap că această amestecare poate provoca dezordine, mari turbulențe sau haos la nivel planetar. Savurezi cafeaua cu dorința, niciodată satisfăcută, de a te decupla măcar pentru puțin de realitatea absurdă, de avalanșa de informații năucitoare, de marasmul moral propriu acestor vremuri sperate. Astfel încât, cu fiecare sorbitură, îți demonstrezi că ești și că judeci rațional.

Adevărul este că, oricât te-ai strădui să-ți pui viața în ordine, haosul rămâne omniprezent și predominant. Sigur că acesta nu apare deodată, ca revelația divină sau ca o ploaie de vară. Se produce cu răbdare și scrupulozitate în timp și spațiu, pe orizontală și verticală, în interior și exterior. Spre deosebire de haosul material, manifestat zi de zi prin dezordine și indisciplină, spiritul haosului se strecoară pe furiș, se lipește de lume ca un virus intratabil, se insinuează ca o idee criminală, se infiltrează în piele ca praful alb, atacă vasele sangvine, umple spațiul inimii, se revarsă în emisferile minții, penetrează conștiința fisurată, subconștientul, subliminalul, provocând, în cele din urmă, inevitabilul: halucinații, fantasmagorii, explozii neuronale.

Deși nu ești un expert în materie de haos, nu poți să nu observi că mașinaria acestuia lucrează la turații cosmice, având la bază principiul contrariilor. Adică, lupta perpetuă dintre babilonie, dezordine, nebulie, încurcături, zăpăceală, pe de o parte, și ordine, disciplină, rațiune, consecvență, temeinicie, pe de altă parte. Este clar că ordinea lumii trebuie restabilită. Și nu oricum, ci prin mijloace democratice, prin echilibrare de forțe, prin răbdare și cumpătare, prin efort fizic și psihic. Dar întrebarea este cum poți face imposibilul posibil.

II

În ultima perioadă, fiecare an nou vine cu noi catastrofe, fiecare lună aduce noi tulburări, iar fiecare zi, noi ineptii. Cum este, de exemplu, haosul din ianuarie și februarie: anotimpuri amestecate, căldură de primăvară, dar și iarnă friguroasă, ploi și ninsori. Pe scurt, vreme haotică într-o

lume și mai haotică: alerte meteorologice, situații excepționale, panică în trafic, nervi întinși, anxietate. Nimeni nu mai respectă regulile de circulație. Nimeni nu ține cont de dreptul internațional. Derapaje istorice, războaie sângeroase, carambol geopolitic, gropi comune, morți inutile, eroi fără voie. Totodată, gropi în carosabil, accidente rutiere, alunecări pe gheață, fracturi, contorsiuni și entorse. Regreți totuși că în acest haos de nedescris nimeni nu observă frumusețea iernii, magia zăpezii neatinsă. Toți văd doar zăpada înnegrită de oameni și mașini.

III

Schimbând registrul, dai peste alte forme ale haosului. Dezechilibru economic, politic și mintal. Psihoză colectivă. Narcisism patologic. Spasmofilie. Trinitatea nucleară în acțiune: *Tru, Pu, Si*. Demenți cu acte în regulă, care se considera zei deasupra oamenilor simpli. Căderi în sondaje. Prăbușiri de regimuri și sisteme. Derapaje de la democrație și plutocrație la autocrație și idiotocrație. Spectacole media. Festin istoric pentru simțuri animale. Personaje din Antichitate, precum Caligula și Nero, personaje din epoca contemporană, precum Casanova, Rasputin și Epstein. Pofte carnale dezlănțuite. Pedofilie. Capcane întinse „elitelor incestuoase” de caracatița FSB, cu brațe lungi și veninoase, pornind din subsolurile de la Lubianka. Dosare deschise. Șantaj. Sinucideri.

Dar, așa cum se știe, după faptă vine răsplata și după orgii vin urgiile. În acest context, arc peste timp, au ceva în comun insula Patmos, unde Ioan Teologul a scris *Apocalipsa*, și insula Little St. James, unde miliardarul Epstein a făcut „dezvăluiri” despre moravurile plutocrației mondiale. Uluitor e târgul cu trupuri și suflete, unde onoarea și demnitatea sunt în mare deficit, iar sentimentele și emoțiile au preț redus. Anunțul de pe fațada târgului – „Totul e de vânzare. Singura problemă e prețul” – arată că lumea e tratată așa de parcă ar fi o grămadă amorfă, neînsuflețită sau o imensă păpușă gonflabilă, când, în realitate, e vorba de miliarde de oameni cu planuri de viață, cu vise, suferințe și bucurii.

IV

Vorbind despre sursele haosului, e limpede că acestea nu se epuizează niciodată. Cele mai importante sunt războaiele, locale și mondiale, crizele de încredere, instabilitatea în echilibru. Au existat, și mai există încă, multe state și

regimuri totalitare generatoare de haos. În acest sens, doar imperiul barbarilor din Est cât face! De altfel, viața oricărui individ reprezintă o sursă inepuizabilă de dezordine. Orice gând infantil, orice cuvânt nesăbuit, orice faptă josnică e un pericol pentru ordinea publică.

Totodată, agenți de influență ai haosului au dat iama prin cuvinte, termeni și definiții. În consecință, greșeli gramaticale crescând dramatic, limbaj impregnat de prostie, incoerență verbală, spasmofemie. Lumea civilizată vorbește în barbarisme. Analfabetismul funcțional și confuzia mintală ating cote greu de imaginat.

Uneori îți pierzi și tu simțul ordinii, deși te străduiești ca textele tale să nu producă absurd și incoerență. (Trebuie să recunoști însă că nu prea reușești: chiar aceste reflecții, la o ceașcă de cafea, sunt lipsite pe alocuri de concizie și de claritate.) Te întrebi totuși cum să reduci dezordinea din jur, dar și din mintea ta. Încercând să faci asta, utilizezi mijloace dintre cele mai neobișnuite: satira lui Aristofan, ironia lui Socrate și cinismul lui Diogene, raționalismul lui Spinoza, criticile lui Kant și disciplina lui Murakami. Bineînțeles că ar trebui să te aperi și singur, cu gândurile, cuvintele și faptele proprii. Căci – nu-i așa? – Dumnezeu ajută dacă te ajuți și singur.

V

Viața e o arenă (în situația ta, una a literelor și literaților). În arena vieții tale, dai voință ca să primești putere. Din spațiul arenei, în care lupti cu nuliități celebre, dar și cu monștri sacri, niciodată nu ieși umilit sau înfrânt, ci, dimpotrivă, luminat și smerit. În arenă, lupta cea mai aprigă e cu tine însuși, cu slava deșartă și cu dragostea patimașă de sine. Arma ta de luptă e sabia cu două tăișuri: patima și virtutea. Cu tăișul patimii, aperi instinctele producătoare de plăceri trupești. Cu tăișul virtuții, aperi rațiunea creatoare de ordine și satisfacții spirituale. Astfel, tu te bați până la sânge cu tine însuși, cu adversarul tău necruțător. Niciodată nu arunci arma în arenă. Adversarul o va folosi împotriva ta. O jumătate din tribune e ocupată de lumea plăcerilor. Cealaltă jumătate e ocupată de lumea virtuților sufletești. Fiecare parte își asteaptă momentul revelator. Recunoști că instinctul tău e mai puternic decât rațiunea. Patimile întotdeauna o iau înaintea virtuților. Atunci când te învinge instinctul, ești o fiară sentimentală. Când te învinge rațiunea, ești aceeași fiară căzută pe gânduri. Rareori se întâmplă ca partea instinctuală, care asigură perpetuarea speciei umane,

să cadă la pace cu partea rațională, care încearcă să-i determine rostul.

Apăsător de bătrânețe, continui să ieși în arenă, de unul singur, pentru a uni cele două lumi, emoțională și rațională, într-un tot întreg, coerent și armonios. Uneori reușești, alteori, nu. Dar efortul în sine e uluitor.

VI

Când spui că ești rațional, trebuie să faci o demonstrație. Când afirmă cineva că ești un cretin, trebuie să demonstrezi cu argumente convingătoare că a greșit. Ești mereu în situația de a-ți apăra identitatea și numele. Viața îți cere dovezi că nu ai frică de moarte, iar moartea, ce se ține ca proasta de tine, îți cere să recunoști că viața ar fi lipsită de sens fără ea. Uneori, când reușești să sfidezi moartea și destinul, ai senzația că l-ai sfida pe Dumnezeu.

Nu ai stofă de martir, deși faci parte dintr-o echipă de sacrificiu. Crezi în onoare, în forța minții și voinței și asta te ajută să supraviețuiești, în arenă, în lupta cu fiarele mediocre. Niciodată n-ai fost ahtiat de succes la publicul din tribune, dornic de spectacole nebunești, ce stărnesc valuri de ură, de violență verbală și fizică.

Uneori vin zile și nopți insuportabile, când nu mai vrei să vorbești și să scrii. Când orice cuvânt poate provoca dezordine, falsuri și nebulie. Când faptele nu sunt pe măsura cuvintelor, iar cuvintele nu sunt pe măsura noimelor lor. De fapt, nici nu prea mai există cuvinte pe care să nu le fi scris și vorbit. De aceea, ești măcinat de propriile limite. Ești frustrat de neputința cuvintelor de a schimba lumea în bine.

Sincer vorbind, pentru tine n-au contat niciodată statutul social, titlurile onorifice și funcțiile de conducere, ci curajul de a spune adevărul și asumarea libertății și responsabilității morale. Limba ta nu s-a temut niciodată de gurile rele, nu a lingușit vreo autoritate, nu a lins vreun organ de stat. Ea lovește puternic în cerul gurii tale, ca o limbă de clopot, ca să-l mențină treaz pe creatorul din tine, pentru a spune unele adevăruri simple despre viață și moarte, credință și morală, bine și rău.

VII

Acum trăiești un moment decisiv, acela în care vechea ordine mondială se prăbușește, iar noua ordine întârzie să apară. Haosul primordial, care a stat la baza creării acestei lumi, s-a multiplicat în miliarde de noi elemente haotice și acum reapare, iată, în starea sa primitivă, de totală neorganizare, anunțând începutul unei alte lumi.

Tu continui să savurezi cafeaua până la ultima picătură. Te gândești ce să mai faci ca să nu-ți ieși din minți, în ce mod să-ți exprimi dragostea de cuvinte și oameni, cum să reduci dezordinea din jur sau cum să o transfigurezi în pagini de carte ori în rânduri de poem. Așa cum a făcut Eminescu, de pildă, în *Luceafărul*, transformând „a haosului văi” în lumină, și Topîrceanu, în poezia *Primăvara*, preschimbând „hărmălia” din curte într-o realitate magică, peste care „trece-n zbor un fluture”.

De azi înainte, vei renunța la lingurița de zahăr pe care o agiți în cafeaua aburindă. În lume e și așa prea mare agitație, care o poate arunca în spațiul nelimitat al Haosului. Te bucuri din plin de momentul de față, de mirosul tare de cafea. Dar știe cineva cât durează un moment?

„-Vezi, mamă, dacă stomacul ăla mai e la locul lui! Unde, cum adică, unde? Nu-l găsești? Caută-l în dulap, în ultimul sertar. Dar ai grijă cum tragi, să nu-l deplasezi de la locul său. Vezi că-i pus într-un lighenaș de sticlă... În dreapta, da, acolo, în dreapta, acoperit cu o folie de aluminiu. De ce l-am învelit? L-am învelit ca să nu se deshidrateze. Scoate-l și pune-l pe masa de disecție: când vin o să ne ocupăm și de conținutul lui. Să pregătești instrumentele. Cum, care? Foarfeca, forcepsul, bisturiul, pensetele și tot ce mai găsești în trusa mea chirurgicală. Ai înțeles? Stai acolo și m-așteaptă. Vin în zece minute și ne apucăm de treabă. Ai înțeles?” Din telefon se auzi un glas ce semăna cu un bâzâit.

Conversația aceasta am auzit-o în timp ce așteptam tramvaiul 3 în stația de la Select. La telefon vorbea o femeie care ținea o bucată de plăcintă într-o mână și telefonul lipit de ureche în cealaltă mână. M-am uitat la fața ei. Era drăguță. Să fi avut vreo 35 de ani. M-am întrebat despre ce fel de stomac era vorba? Desigur, stomacul aparținea unui decedat. Să fi avut loc o crimă? Eram curios: oare ce mânca se victima la ultima ei cină? Eram curios și dacă doamna cu telefonul era medic legist care urma să disece și să analizeze conținutul stomacului, urmând să emită procesul-verbal și cauzele care au dus la decesul persoanei al cărei stomac fusese depus într-un sertăraș sau doar asistenta medicului legist. După încruntătura pe care mi-a aruncat-o observând că o privesc, mi-am dat seama că doamna era medicul legist ce se ocupa cu identificarea și disecția cadavrelor depuse la morgă, și nu o simplă asistentă.

Pe la mijlocul anilor nouăzeci, Marina Abramović, la propunerea unui artist excentric vizual întâlnit la Amsterdam, a participat la un performance desprins parcă din cartea ororilor. Artista și-a dat consimțământul fără să stea prea mult pe gânduri, intrând într-o aventură pe care nu a reușit s-o ducă până la capăt.

Dar, mai pe scurt, iată în ce a constat experimentul.

Într-o seară, împreună cu artistul excentric de la Amsterdam, Marina Abramović a fost luată într-o mașină și dusă la vreo treizeci de kilometri în afara orașului, la un castel vechi, unde s-a desfășurat ceremonialul. Zic ceremonialul, fiindcă experimentul a avut toate datele unui ceremonial de inițiere în tainele unui mister greu de decipat. Ajungând la destinație, Marina a fost întinsă pe o masă de marmoră, cel puțin așa apare în imaginația mea, și imobilizată cu o bandă de scotch, înfășurată în jurul mâinilor, picioarelor, gâtului, capului și abdomenului, rămânând trei ore în semiînțineric nemișcată, în timp ce peste ea se aruncau viscerele animalelor proaspăt sacrificate. Nu știu ce fel de animale au fost alese pentru acest straniu experiment și nici nu știu de ce fel de asistență a avut parte protagonista Marina. E posibil să fi fost sacrificate găini, curcani, găște, păsuni, corbi, cocostârci și alte păsări, dar și animale mici, precum iepuri de câmp sau de casă, pisici și câini, șobolani, șoareci sau veverițe, dar și animale mai mari, câprioare, cerbi, cai, vaci, oi, capre, poate și hipopotami, lei, hiene, elefanți și, în fine, pentru a fi în consens

UȘI ÎN ASFINȚIT

EXPERIMENTE ȘI EXPERIMENTE

de NICHITA DANILOV

cu marea artă, și girafe în flăcări coborâte din tablourile lui Dali.

Travaliul pe care l-a simțit Marina a fost atât de cumplit, cantitatea de viscere care au fost aruncate pe trupul ei aproape că a strivit-o, iar sângele și limfa i s-au imprimat în epidermă, invadându-i porii și toate orificiile, încât, la un moment dat, artista n-a mai putut suporta supliciu, cerând să fie eliberată. Câteva zile la rând ea a simțit mirosul și gustul de sânge și fecale în gură. Având multă experiență și discernământ, tind să cred că Marina știa, probabil, unde se duce, după cum știa și ce urma să facă, știa și care-i publicul-țintă. Nu și-a calculat însă rezistența psihică la supliciu la care a fost expusă. Travaliul a fost atât de mare, încât, în cele din urmă, nervii săi au cedat. E prima și ultima oară când Marina Abramović abandonează experimentul, ieșind din cursă înainte de expirarea timpului stabilit. Durerea fizică și efortul n-o înspăimântau, ci, dimpotrivă, îi incitau nervii. În cadrul acestui performance a fost totuși îngrozită de ceva – de o idee, de un avertisment?

Nu același lucru s-a întâmplat însă în anul 1974, când artista a realizat un experiment extrem de interesant și de stresant într-o galerie de artă din Belgrad. Experimentul a avut loc într-o sală goală, unde Marina a intrat, așezând pe o masă un număr de 72 de obiecte, unele delicate, altele contondente: un trandafir, o pană, cuie, o foarfecă, parfum, miere, un pistol încărcat cu un singur glonț etc., etc. Tot acolo se aflau și instrucțiunile pentru cei dornici să participe la supliciu protagonistei. Performance-ul a durat șase ore, timp în care subiecții erau invitați să folosească instrumentele expuse pentru a interacționa cu artista, care se transformase, practic, într-un obiect destinat durerii și plăcerii ei și a publicului. Trebuie să precizăm că, în prealabil, cu meticulozitatea-i caracteristică, Marina semnase un document notarial prin care își asuma întreaga responsabilitate din punct de vedere legal, astfel ca nici unul dintre participanții la experiment, indiferent de atitudinea și acțiunea lui, să nu fie tras la răspundere pentru actul comis. În momentul în care publicul a intrat în încăperea, Marina stătea nemișcată și tăcută, rămânând în această stare până la sfârșit. În primele două ore participanții au stat și ei liniștiți, i-au dat să mănânce căpșuni, struguri, pulverizând parfum pe trupul și hainele ei, sau au gădilat-o cu pana, amuzându-se între ei. Însă, pe măsură ce trecea timpul, publicul a devenit tot mai agresiv, unii i-au sfâșiat veșmintele, alții au înțepat-o cu spinii trandafirului și cuiele aflate în preajmă, cineva i-a crestat

pielea, iar un alt participant, mergând mai departe, și-a apropiat buzele și i-a supt sângele din răni. În sfârșit, spre final, cineva din mulțime a luat pistolul încărcat și i l-a îndreptat spre față. Atunci au intervenit forțele de ordine și l-au dezarmat.

În fine, după scurgerea celor șase ore, Marina a ieșit din transă și a vrut să se apropie de spectatori, dar aceștia au luat-o la fugă, speriați atât de „revenirea în simțuri” a artistei, cât și de teama de a nu fi trași la răspundere pentru atrocitățile la care fusese supusă. Experimentul realizat de Marina Abramović a avut, printre altele, menirea să demonstreze faptul că în interiorul omului există forțe nevăzute care oricând ne pot întoarce în preistorie și că subconștientul și inconștientul sunt mult mai puternice decât pelicula care acoperă conștiința pervertită de civilizație. Precizăm că la sfârșitul experimentului participanții au luat-o la fugă, părăsind precipitați sala, iar Marina Abramović a albit aproape instantaneu.

Ajungând aici, mă întreb: oare cine a inițiat și a sponsorizat aceste experimente atât de stranii în esența lor?

Și încă o întrebare: oare ca invitată a lui Epstein ce număr a prezentat Marina?

E legat cumva, după cum rezultă dintr-un material publicat de celebrul Tucker Carlson de cazul „Pizzagate” și de „gătitul spiritual”, unde „participanții mergeau și stăteau în camere cu pereții albi, mâncând din cadavre false aflate în căzi de baie umplute cu sânge, înconjurați de simboluri bizare și înfiorătoare și de mesaje despre tăierea degetului de la mâna stângă, mâncatul cu durere și băutul laptei matern proaspăt amestecat cu spermă caldă? Într-o cameră apare figura unui copil purtând o găleată de sânge de capră, improscat peste tot. În altă cameră, o grămadă de scoici cu figurine mici așezate în diferite poziții sexuale. Există fotografii cu aceste evenimente la care Abramović a participat”, am citat dintr-un articol publicat de Tucker Carlson în „Serbian Times”. De menționat că la evenimentul organizat a participat, printre alții, și Lady Gaga, una dintre admiratoarele și colaboratoarele Marinei Abramović.

Oare articolul lui Carlson e din categoria fake news?

După furtuna într-un pahar de apă numită Epstein, având forța unui uragan, dar în care, cel puțin deocamdată, niciun lider, niciun descendent al vreunei familii regale, niciun artist, niciun ziarist, nicio prezentatoare de știri sau de modă nu a

avut de suferit, deși acolo au avut loc orori și experimente la fel de oribile precum cele din lagărele naziste, singurul care a avut de suferit a fost însuși Epstein, care, pare-se, s-a sinucis în închisoare, nu înainte însă de a achiziționa 1,5 tone de acid sulfuric, pentru a șterge urmele atrocităților sale, s-ar putea ca „politically correct” să devină „politically incorrect”. Măcar atât, și tot ar fi bine, altfel vom trăi în continuare într-o lume ne bună, ieșită din țâțâni.

De parcă nu ne-ar fi ajuns cazul Epstein, la deschiderea celei de-a XXV-a ediții a Jocurilor Olimpice de Iarnă din Italia au apărut simbolurile unor forțe întunecate, de natură luciferică, care ne trimit cu gândul la simbolurile apărute la deschiderea ediției Jocurilor Olimpice de Vară desfășurate la Paris în anul 2024, dar și la fenomenul Epstein. Simple coincidențe? Oare de ce nimeni nu protestează? De ce lumea nu iese în piața publică? A fost organizat, ce-i drept, un spectacol în care niște personaje, purtând pe față măștile unor politicieni de marcă, participă la un festin, mâncând picioarele, mâinile și organele unor bebeluși confectionați din mucava. Oribil.

De ce se propagă, sub diferite forme, astfel de simboluri sataniste?

Legat cumva de toate astea, Maxim Mărturisitorul, în *Ambigua*, spune așa: „Puterile care trebuiau să conducă creația au părăsit logosul lor și au ajuns să o distorsioneze”.

Gânduri dintre cele mai stranii ne trec, cu sau fără voia noastră, prin minte. Și nu au cum să nu treacă. De pildă, ieri am citit că Bill Gates a participat de nenumărate ori la ceremoniile organizate de Epstein pe insula ororilor. Explicația pe care a oferit-o presei miliardarul e uimitoare și dezarmantă în același timp, dând naștere la suspiciuni și semne de întrebare, la care nimeni, nici măcar IA, nu poate răspunde. Trebuie să nu uităm că miliardarul a fost unul dintre oamenii care au prezis că omenirea va fi cuprinsă de pandemie, cu doi ani înainte ca aceasta să se manifeste. E posibil ca vizitele făcute pe insula lui Epstein și ritualurile la care a asistat să-i fi produs această revelație. După cum e posibil să fi aflat acolo de la surse credibile ce se va întâmpla în viitor. Nu trebuie să uităm că insula lui Epstein constituia un loc de întâlnire pentru miliardari, oameni politici, lideri de opinie, artiști și oameni de știință. Acolo se desfășurau orgii, ritualuri de inițiere, dar se făceau și anumite experimente, pe baza datelor culese de la diferiți subiecți de pe teren. Probabil că se puneau la cale și anumite evenimente ce aveau să se desfășoare într-un

Credit fotografic: Mihai POTĂRNICHE

Poetul se naște la Iași, în România regală. O fotografie din cea mai fragedă copilărie îl arată în costum de „mariner”. Băiatul e bucălai, drăguț și plinuț, exact ca în poezia sa de mai târziu: „*Ridică-ți ochii dornici de minune,/ Copilule cu fruntea bucălată,/ Să vezi cât de frumoasă și bogată/ E necuprinsa noastră Uniune*”. Se pare totuși că a avut o copilărie grea, dacă e să-i credem poemul *Biografie*, inclus în volumul *Ceasul de veghe* (1937):

Viața începuse greu.
Prin șanțul uliței pustii,
treceam în fiecare zi:
glodul, soarele și eu.

Descuț, piciorul meu murdar,
ștergea o zi din săptămână:
umblam cu ulița hoinar,
cu gardul răpciugos de mână.

Spațiul asumat biografic e uzat fizic și rimează cu toată poezia din tinerețe a poetului: *ulițe pustii, garduri putrede, glod, javre, un câine sângerat, maidan imund, strămoșoare* etc. Judecând după ultima strofă, pe care o cita afabil G. Călinescu, „autoportretul” ciufulit, schițat pe grundul unui realism de catran, ar putea conține și puțină poză romantică:

Precum și codrii plini de hoți
I-aveau în frunte pe Jianu
mă îndrăgeau dulăii toți,
eu, fruntea lor,
Liviu Deleanu.

Tânărul debuta cu *Oglinzi fermecate* (1927) la numai 16 ani. Primul pas poetic e încă indecis și șovăitor, ca în acest început de *Primăvară bolnavă*:

Noaptea a venit cu somn – pe ulițe
cu case-mbătrânite și gheboase
și-a adormit cu fruntea trudită,
peste târg,
sub garduri sfâșiate și crâșme somnoroase.

Mâna își va căpăta însă siguranța duc-tului poetic abia în *Glod alb* (1940). Însă chiar de la acea primă plachetă, poetul își topografiază liric spațiul în care se va mișca muza sa distrofică și îmbrăcată în zdrențe. Toposul e mai mult decât dezagreabil: o mahala de burg uitat de Dumnezeu, cu fabrici, maghernițe, bordeie, crâșme, borde-luri insalubre. *Personajele* care populează acest târg fumegos sunt cu precădere din păturile mizere, rămase la liziera civilizației: muncitori, mineri, arareori țărani dezrădă-

cinați, lumpeni, brute violente, târfe, fete tuberculoase etc. *Fauna* e pe potrivă (câini jigăriți, boi, vite de povară cu rânjet mut), *flora* fiind aproape exclusiv reprezentată de *mătrăgună*, plantă cu o simbolistică precumpănitor malefică. Estetica poemelor e una de stângă în care dospea deja ideea urii de clasă:

– Cât veți mai suge ca viermii-n morminte
sângele nostru oare?

Destul! Puterea ni-e în mâini!

Tremurați, stăpâni.

Nădejtile nu ni-s pierdute!

(Strigăt din mină)

Acest tărâm ocolit de șansă și sombrând în indigență, ostil umanului, e, cu ușoare nuanțe, specific primelor trei volume apărute în interbelic la Iași sau la București. Realitatea dură – literară! – devenea apoi un mirabil cadou făcut de junele Liviu Deleanu apologetilor realismului socialist din URSS. Aceștia vor jubila, plini de extaz, când vor comenta rândurile ce ilustrau „din plin mizeriile vieții de sub regimul burghezo-moșieresc al României regale” (Simion Cibotaru). De aceea, când, în 1940, Deleanu se refugia la Chișinău, intrarea sa în Uniunea Scriitorilor din Moldova și integrarea poetului în rigidul fâgaș al doctrinei comuniste se producea natural și firesc, fără mari zguduiri estetice. Poetul a realizat instantaneu ce conduită să adopte și nu a mai părăsit niciodată linia trasată categoric de partid.

În fapt, Deleanu nu era singurul în interbelicul românesc ce îmbrățișa *lumpenestica*. O poezie a sordidului, a dezagregării lirice din care frumosul era exclus din oficiu, a degradării insului, a disperării existențiale a omului prins în menghina realității pare a marca serios epoca. De multe ori poezia elimina lirismul funciar și adopta un discurs narativ, poemele definind mici schițe epice care relatează un destin epurat de ingeri. Deleanu are mai multe piese rezolvate în această cheie – *Sufletul Anei la mașina de cusut*, ciclul *Maidanul roșu*, la fel *Litografie din Ciclu păgân*. În conceptul său deviat de neșansă, omul e „*ciotură vie și pleavă/ în scorbura lumii, – varsă,/ robotind în turma sclavă,/ sânge cald din frunte arsă*”.

Metafora pozitivă în acest spațiu apocaliptic e rarismă, dar nu e lipsită de plasticitate artistică:

N-am suliți reci la cingătoare
și nici topoare să dobor tulpina –
ci pană grea muiată-n soare
cu care limpezesc lumina. (Eu)

Insul se zbate spasmodic în acest spațiu al destrămării, el nu există, ci supraviețuiește de multe ori doborât de efort sau de propriul viciu. Spectrul nămolos al trecutului îl va urmări și la senectute, când devenise deja un scriitor de succes, foarte agreat de regimul din URSS:

Trec fantomele primei iubiri
Și nălucile anilor goi,
Spulberați ca un cârd de strigoi.

Văd tabloul acela spectral
Cu-arătări de bordel și spital,
Când treceam ca o umbră de fum
Cu vedenia morții pe drum

Iar acum, cât mi-e scârbă de ei.

(Amintiri)

Cele trei cărți din interbelic nu cădeau nicidecum sub cota valorică a timpului, din moment ce atrăgeau binevoitoarea atenție a mai multor croniciari literari, critica, după expresia lui G. Călinescu, negăsind nimic „reprobabil în poezia dlui Liviu Deleanu”. Poetul ieșean nu beneficia de o tratare în chiar corpul *Istoriei...* călinesciene, dar era luat în calcul în vasta bibliografie a lucrării de dimensiuni monstruoase¹. Îi comenta însă, în „Adevărul literar și artistic” (12 septembrie 1937), cu multă înțelegere, volumul *Ceasul de veghe*. După Călinescu, a devenit deja un loc comun al exegeticii ca poezia lui Deleanu să fie pusă în relativă descendență față de poetica argheziană: „Liviu Deleanu, vine cu preocupări umanitare, cu simpatia pentru mineri, lucrători, croitorese, vagabonzi. Materia nu trebuie să sperie. Dl Deleanu o tratează cu foarte multă îndemânare în stilul lui Aron Cotruș sau mai degrabă al dlui Tudor Arghezi”. Asta era deducția criticului în „Adevărul literar și artistic”. Nu e nicio îndoială, tematica celor doi poeți era aceeași, nuanțele erau însă diferite: autorul *Florilor de mucigai* privea totuși lumea imundului printr-o lentilă lirică, Deleanu o scruta sub o lupă măritoare cu reflexii naturaliste.

Scriitorul era consemnat și în atât de speciala *Enciclopedia României. Cugetarea* (1940) a lui Lucian Predescu: „DELEANU, Liviu. Pseudonimul unui publicist ieșean evreu, născut în 1911, dar care la 16 ani, în 1927, scria la «Vitrina literară» și «Bilette de Papagal». Colaborează la: «Ramuri», «Integral», «Cuvântul liber» și «Șantier». Opera: *Oglinzi fermecate*, Iași 1929”. Enciclopedistul era, așa cum titrează istoricii de azi, „simpatizant legionar”.

Poetul, sovietizat deja, nu fusese uitat de colegii săi din interbelic. Prin anii '70, într-un interviu luat de Dorin Tudoran avangardistului Sașa Pană, acesta își amintea de poetul devenit basarabean prin adopție: „*Întrebare: – Ce reviste scoteați la Iași și împreună cu cine? – Am scos Prospect și Secolul XX. Erau mici, de patru, șase file. Le scoteam cu Zarembo. Colaborau la ele Liviu Deleanu, Geo Bogza, Raul Iulian*”².

Într-o relevantă prefață la placheta *Dincolo de crudul mâine* (Arc, 2017), Lucia Turcanu cartografia reperele estetice spre care se orientase tânărul L. Deleanu, punctând totodată și opțiunile sale ulterioare.

Nu știm ce l-a făcut pe poet, pe numele său adevărat Lipa Kligman, să aleagă anume acest pseudonim, sub care este astăzi cunoscut istoricilor literari. În actualul *Dicționar general al literaturii române* (vol. D-G, 2016), scos sub egida Academiei Române, am numărat alți patru scriitori ce poartă numele *Deleanu*. Pentru cel puțin doi din ei, numele propriu *Deleanu* e un pseudonim ales pe viață, dânsii intrând sub marca lui în istoria literaturii. Cf. *Dicționarului de pseudonime* (Minerva, 1973) al lui Mihail Straje, au semnat, ocazional, cu același *nom de plume*, fără să-l păstreze însă în continuare, alți cinci scriitori, printre care și Mihail Sadoveanu (în „*Viața românească*”, prin 1923, iscălea drept *Silviu Deleanu*). La fel, Iulian Vesper, care se numea *Nestor Deleanu*. Se pare că evreii recurgeau la această „acoperire” nu numai în interbelic dominat de legionari, dar și pe timpul României comuniste. Revista „*Observator cultural*” (nr. 1170 din 9 august 2023) publică o cronică la cartea *Exportații*, semnată de ziarista Sonia Devillers. Textul (în curs de apariție la Polirom) a fost scris în franceză, deoarece autoarea s-a născut în Franța. Jurnalista era „descendentă a familiei Deleanu”, la fel un pseudonim: „familia Deleanu, fostă Greenberg, a plecat din România pentru a se stabili în Franța, nu a emigrat, ci i s-a acordat vize de ieșire din țară în urma unui troc în care statul român primea în schimb, după caz, animale domestice de rasă, instalații automatizate pentru ferme sau mașini-unelte moderne. După venirea la putere a lui Ceaușescu, afacerea va fi sistată temporar, apoi va lua proporții: statul socialist își va vinde bună parte din cetățenii de origine evreiască statului Israel. Asemenea unor mărfuri, aceștia vor fi evaluați și vânduți în străinătate pe valută forte – practic, exportați”. Istoria acestei familii este zguduitoare. Citez din prefața lui Radu Ioanid: „În decembrie 1961 Harry și Gabriela Deleanu, fiicele lor Lena și Marina, împreună cu bunica lor Roza Sanielevici au părăsit România cu trenul spre Paris. Reprezentau o mică parte din cei aproape un sfert de milion de evrei vânduți de statul comunist care au părăsit România umiliți, deseori forțați să renunțe la cetățenia română și la bunurile lor din țară în schimbul pașaportului. Rezultatul acestui comerț cu oameni a fost că regimul comunist din România a reușit acolo unde fascismul românesc a eșuat, și anume să creeze o Românie fără evrei”.

Ca și alți conaționali ai săi, în 1940, Liviu Deleanu s-a retras în Basarabia de teama persecuțiilor antisemite. Afla mai târziu că părinții săi au fost uciși în pogromul de la Iași (vezi poemul *Coșmar*, scris deja în postbelic). Poate de aceea devenea un slu-

jitor atât de fervent al realismului socialist și al dogmei bolșevice în patria sa nouă.

Poetul rămâne interesant prin tot ce a creat până la 1940. După, este, în general, robul ideologiei partinice dominante. Primele cărți postbelice sunt impregnate de miturile sovietice și nu rezistă nici celor mai expeditiv probe de artisticitate. Krasnodon îi aducea prețuirea oficială, dar e cel mai răsunător eșec al său. Simbolistica regimului era resetată mereu, chiar mult timp după epoca stalinistă, când rigorile realismului socialist deveniseră ceva mai elastice: Stelei Polare îi lua locul *Astrul roșu*³.

În ultimele cărți – *Dragostea noastră cea de toate zilele* (1966) și *Cartea dorului* (apărea postum în 1968) – insistă mai ales pe lirică peisagistă sau intimă. Impresia e că rima ușor, elegant, senin, dar, trecută prin grila unor evaluări moderne, poezia sa pare fanată și fără nerv dramatic. E o lirică otova, acuarele fără denivelări, dar și fără urcușuri îndrăznețe. Deși își diversificase abordările – scria sonete, rondeluri, rondo, sonatine, exersându-și ingeniozitatea și pe terenul sprintărei epigrame –, cititorul oricum rămâne cu impresia că parcurge același poem la nesfârșit. Poeziile care se rețin sunt puține. Ar intra în acest mic repertoriu cele trei sonete dedicate clasicilor: *Aleksandri*, *Creangă*, *Eminescu*. Au și fost selectate pentru programa școlară și, dacă nu greșesc, alcătuiesc și azi un deliciu al didacticii moldovenești. Am putea adăuga aici și sonetul *Arghezi*, de n-ar fi fost versul care îi elogia poetului *Cuvintelor potrivite* „zbucnetul din 907”, aluzie la volumul arghezian *1907 – Peizaje*, azi repudiat de critică. Chiar și cu această remarcă socialistă, sonetul a fost ținut însă departe de manualele școlărești⁴ din RSSM. Continuăm cu *Mi te-ai dus...*, un nostalgic și sincer regret în fața iminenței fatalității, dar pigmentat cu un „sănătos” optimism sovietic, precum și versurile-epitaf din *Nemurire*:

*Există o supremă lege
Din veci – a clipei de apoi:
Din totul pulbere s-alege.
Pulbere din stele. Pulbere din noi.*

*Dar dincolo de crudul mâine,
Când vom pleca într-un târziu,
Deasupra pulberii-a rămâne
Doar cântecul – de-a pururi viu.*

În cartea citată mai sus, Lucia Țurcanu făcea, prin selecția poemelor, un bine argumentat inventar valoric al moștenirii poetice a lui Liviu Deleanu.

De-a lungul timpului, îl pune în relief un singur avantaj – mai ales în anii '50-'60, pe fundalul valului de transnistreni agramați –, Deleanu avea o limbă curată și mlădioasă, poate de aceea poeziile sale pentru copii sunt citabile și azi. Țin minte încă din copilărie, din manualul de citire, această poezie simplă, dominată de calmul unei armonii interne. Albul pastelice al peisajului hibernal e sugestiv-pictural, fără metaforizări excesive, tabloul rezultat e însă unul glacial-maiestuos, sobrietatea momentului fiind tăiată brusc de ultimele două versuri:

*Ninge... Ninge... Ninge...
Și din nou se-ntoarnă,
Fulguind pe drumuri,
Zvăpăiata iarnă.*

*Casele întinse –
Ca un șir de salbe –*

*Poartă toate cușme
Și cojoace albe.*

*Fumul din hogeaguri
Urcă-n sus alene,
Iar pe prispe, noaptea,
Se aștern troiene.*

*Și de-a lungul nopții,
Până dimineată,
Înfloresc pe geamuri
Stânjenei de gheață.*

*Pomii-s în ogradă
Plini de promoroacă...
Hai, copii, afară
Să ieșim la joacă.*

(Ninge)

A și tradus cu mult simț artistic, precum acest poem din Pușkin (citez din memorie):

*Printre cețuri mohorâte
Trece luna-n zarea grea
Și lumini posomorâte
Peste codri curg din ea.*

*Ninge-ncet de-a lungul văii,
Troica lunecă ușor,
Sună-n noapte zurgălăii
Monoton, obositor.*

*Ceva drag răsună-n cântul
Îngânat de vizitiu:
Ba un zvon de veselie,
Ba un dor de ceas târziu...*

*Nicăieri lumini aprinse...
Nici bordeie... Drumu-i greu...
Numai zeci de verste ninse
Întâlnești mereu, mereu.*

(Drum de iarnă)

A avut și un succes internațional – cântecul devenit șlagăr *Sanie cu zurgălăi*. Versurile sunt simple, ba chiar banale, nu au niciun fior liric, e o chestie lăutărească facilă și fără profunzime⁵. Interferau însă la modul ingenuu cu melodia. Nu displace nici azi. În timpul vieții poetului, în RSSM, apartenența versurilor era cumva ocultată (producție românească!), fără să se fi făcut caz că Deleanu ar fi autorul unor versuri ce își aveau celebritatea lor, circulând de sine stătător. Poetul lansa ulterior și o dublură –

Sanie cu zurgălăi, apărută în *Cartea dorului* și dedicată lui Serghei Esenin –, care era mai degrabă un *memento* pentru a atrage atenția spre gloria variantei princeps.

NOTE:

- În G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Minerva, 1982, p. 1031, compartimentul „Bibliografie”, în capitolul *Noua generație*, rubrica *Poezie*, era semnalat volumul *Ceasul de veghe*, apărut la Editura Șantier, București, 1937.
- Dorin Tudoran, *Onoarea de a înțelege*, Editura Albatros, 1998, p. 182.
- Distincții: Premiul de Stat (1984); Maestru Emerit al Artei (1985); Ordinul „Insigna de Onoare”.
- În *Istoria... sa* (ediția a doua, Cartea Românească, 2019, p. 607), Nicolae Manolescu nu comentează el însuși volumul lui Arghezi, scriere concepută în cea mai devoalată manieră realist-socialistă, ci se limitează să citeze invectivele ieșite de sub condeiul acid al temutului publicist Pamfil Șeicaru: „După interdicția de a publica imediat după 1948, Arghezi revine cu *1907 – Peizaje* (1955), un poem studiat de toți adolescenții vremii ca o capodoperă, despre care a publicat Pamfil Șeicaru la Madrid în 1958 un comentariu just și fără menajamente intitulat *Tejgheaua cuvintelor*, prin care îi întorcea poetului expresia cu care îl gratulase el însuși în *Manual de morală practică*, «tejgheaua de idealuri». Iată ce scrie Șeicaru: «Am sfârșit de recitat volumul de versuri *1907 de Tudor Arghezi*. Am avut același sentiment penibil ca atunci când întâlnești o dragoste din tinerețe sub înfățișarea hădă a unei femei bătrâne care luptă cu desperare, folosind fardurile, să acopere neîndurata devastare a anilor. Gura înflorită, ieri, ca o garoafă, are acum contur strâmb și indecent, gâtul odinioară marmoră roz șlefuită de Canova, pare gât de curcă; sânii care te ispiteau ca păcatul în anii exaltați ai tinereții par fleșcăii ca niște buzunare de șomer. Încerci o infinită părere de rău că azi ai revăzut-o, o caricatură din ceea ce ai adorat cândva».
- Într-un articol publicat recent – 6 ianuarie 2024 –, Eduard Niculescu restabilește sinuoasa cale de răspândire a cântecului, devenit șlagăr internațional. Sub titlul *De ce a refuzat Maria Tănase să cânte „Sanie cu zurgălăi”? Cine a făcut celebră melodia?*, notele editorialistului apăreau postate pe „Newsweek România”: „Puțini sunt românii care n-au auzit măcar o

dată faimoasele versuri: «Sanie cu zurgălăi/ Frumoși sunt căluții tăi/ Că le dau apă cu mei/ Și zboară ca niște zmei». Ele aparțin la fel de cunoscutului cântec *Sanie cu zurgălăi*, făcut celebru de Maria Lătărețu, în anii '50. Dar el a fost compus, de fapt, special pentru inegalabila Maria Tănase, în 1936, de către compozitorul Richard Stein, pe versurile poetului și dramaturgului Liviu Deleanu. «Pasărea măiastră», cum era supranumită marea cântăreață, a refuzat, în mod surprinzător, să-l cânte, considerând textul acestuia «inferior calitativ», scrie folclormuzical.wordpress.com”. Maria Tănase refuza deci oferta, deoarece considera versurile *inferioare calitativ!* Eduard Niculescu restabilește pas cu pas destinul de mai departe al cântecului în care e amestecat un furt intelectual și procesele penale legate de această subtilă înșelăciune a opiniei publice internaționale: „Acest lucru a fost șansa unei alte mari interprete, care l-a preluat și l-a făcut faimos. Atât de faimos, încât a ajuns să fie considerat cântec popular, deși avea un compozitor bine stabilit în persoana lui Stein. [...] În 1953, chitaristul american de jazz, country și blues Les Paul (1915-2009) preia și își însușește melodia, dar nu după forma originală a lui Stein, ci mai degrabă după varianta folclorizată, fără refren, a Mariei Lătărețu. Nu se știe cum a ajuns compoziția la urechile lui Les Paul, cert este că el l-a transformat și rebotezat în *Johnny is the boy for me* (*Ionel este băiatul potrivit pentru mine*), care nu are nicio legătură cu sania și nici cu zurgălăii. Versurile acestei variante au fost scrise de textierul și cântărețul englez Paddy Roberts, împreună cu producătorul și textierul belgian Marcel Stellman. Cântăreața care i-a dat glas a fost Mary Ford, soția lui Les Paul până în 1963. Pe disc, Les Paul este trecut drept autor al muzicii, Richard Stein fiind ignorat total. Peste câteva luni, *Johnny* ajunge la urechile lui Édith Piaf, pe care îl preia de la Les Paul și îl înregistrează în 24 decembrie 1953 la casa de discuri Columbia cu textul în franceză *Johnny, tu n'es pas un ange* (*Ioane, tu nu ești un înger*) scris de Francis Lemarque”. (Vezi: <https://newsweek.ro/timp-liber/de-ce-a-refuzat-maria-tanase-sa-cante-sanie-cu-zurgalai-cine-a-facut-celebra-melodia>) Se pare că procesele care au urmat nu au pus nici azi capăt diferendului legat de dreptul de autor. Oricum, cel puțin opinia publică românească e edificată în acest sens: autorii cântecului sunt Liviu Deleanu și Richard Stein!...

2 decembrie 2022,
8 ianuarie 2024

05 > NICHITA DANILOV: EXPERIMENTE ȘI EXPERIMENTE

viitor mai mult sau mai puțin apropiat. Prin urmare, când Bill Gates spune că a onorat invitația lui Epstein pentru că era preocupat de starea sănătății de pe Terra, ar trebui să-l credem. Într-adevăr, aici Bill Gates nu exagerează. A fost preocupat atunci, dar e preocupat și acum. Atunci a prezis pandemia. Acum s-ar putea să prezică mult mai multe.

În acest sens ar trebui citită și recenta declarație, în care afirmă cu subiect și predicat că „dacă omenirea va reuși (nu ne spune prin ce mijloace – *n.m., N.D.*) să evite o conflagrație devastatoare ce va zgudui tot globul pământesc, atunci ea va trece, în mod inevitabil, printr-o nouă pandemie, mult mai puternică, în următorii 25 de ani”.

Domnul Bill Gates a fost preocupat de starea sănătății de pe mapamond, de aceea a vizitat insula. Nu trebuie să uităm că el este unul dintre cei mai înverșunați adepți ai malthusianismului, care susține că populația crește în progresie geometrică, depășind resursele de subzistență, care cresc doar în progresie aritmetică, iar acest dezechilibru duce inevitabil la suprapopulare, sărăcie și necesitatea unor factori de control precum războaie, boli etc., etc. De aici și „teoria necesității de reducere a populației de la circa 8,3 miliarde la câteva sute de mii sau milioane și înlocuirea treptată a muncii umane cu roboți”.

Dar, concomitent cu reducerea populației, e posibil să aibă loc și diabolizarea ei, prin diferite mijloace. Pe insula lui Epstein au avut loc orori îngrozitoare. Nu numai violuri, ci și sacrificii umane sau libații cu sângele copiilor și tinerilor nevinovați uciși în chinuri îngrozitoare, tocmai pentru a produce un nivel ridicat de adrenalină. Se spune că acesta e medicamentul sau elixirul al cărui consum conferă o stare de euforie, fiind considerat ca antidot împotriva îmbătrânirii. Se spune că pachetele cu fiole pline de sânge au fost expediate pe adresele miliardarilor și ale oamenilor influenți de pe mapamond. Dar, se pare, au ajuns și la producătorii de vaccinuri, cu scopul de a contamina ADN-ul uman și a transmite o vină colectivă, legată tocmai de atrocitățile comise pe insula ororilor.

GHEORGHE CINCILEI,

DIRECTORUL FONDATOR AL MUZEULUI NAȚIONAL AL LITERATURII ROMÂNE DIN CHIȘINĂU

de MARIA ȘLEAHTIȚCHI

În anul 2025, Muzeul Național al Literaturii Române din Republica Moldova a împlinit 60 de ani, fiind înființat în 1965, ca parte componentă a Uniunii Scriitorilor din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, prin *Dispoziția Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești, nr. 108-r din 10 februarie 1965, cu privire la organizarea muzeului republican*. Dispoziția a fost semnată de Anatol Corobceanu. La sugestia aceluiași vicepreședinte al „Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești”, primul director al muzeului a devenit Gheorghe Cincilei. Peste ani, Gheorghe Cincilei avea să scrie despre Anatol Corobceanu că a fost „omul de aur” care l-a susținut, precum tot un susținător consecvent a fost și pentru alți tineri moldoveni pe care i-a determinat în funcții-cheie fie în garnitura de atunci a conducerii republicii, fie în instituții culturale importante. Altfel, în scurt timp,

„la 16 noiembrie 1970, I. Bodiul semnează documentul în care Anatol Corobceanu e învinuit de câte și mai câte: pasivitate în lupta cu manifestările naționaliste, lipsă de principialitate etc., etc. și destituit din post, iar cu cinci zile mai înainte, același Bodiul, la adunarea închisă de partid a Uniunii Scriitorilor, mă etichetează ca «naționalist prorumânskogo napravlenia»...”

Își amintește Gheorghe Cincilei în cartea *Un destin în vâltoare. Anatol Corobceanu, în amintirea celor care i-au stat în preajmă*¹. Aceste câteva detalii întredeschid cortina spre vremurile în care Gh. Cincilei devine directorul primului muzeu al literaturii române din stânga Prutului. Primii cinci ani (1965-1970) formează perioada de constituire a instituției. Sunt cei mai importanți ani, când se pun bazele muzeului, se creează imaginea instituției și se consolidează ca unitate culturală de nivel republican. Din conținutul *Dispoziției de constituire a muzeului* se poate observa că muzeul s-a deschis în baza a două unități de personal: un director și un cercetător științific superior. Doar după un an de funcționare a ajuns la 50 de unități de personal. A fost un salt cantitativ și calitativ pe care niciodată în istoria sa muzeul nu l-a putut egala. Pentru a vedea lucrurile în plan comparat, se poate observa că în 2025, adică peste șaiszeci de ani, muzeul avea un stat de personal de doar 37 de unități. Așadar, în primii cinci ani de funcționare lucrurile au mers cum nu se putea mai bine. S-a

constituit un colectiv puternic, au fost angajați proaspeți absolvenți ai universităților și institutelor de profil, iar unii dintre acei tineri au rămas fideli muzeului pe parcursul întregii cariere profesionale. Anii 1965-1970 sunt anii entuziasmului, ai muncii cu dăruire, ai completării colecțiilor și promovării valorilor naționale. În RSS Moldovenească încă mai dăinuie ecoul *dezghețului hrușciovist*. Deși evenimentele *Primăverii de la Praga* închideau cortina democratizării societății sovietice, pe la marginea imperiului efectul de undă periferică se mai simțea. Începând cu anii 1969-1970, contextul social-politic își modifică substanța: se limitează drepturile cetățenești, creatorii, mai cu seamă scriitorii și intelectualii, sunt luați în vizor și sunt ținuti în atenția poliției politice (KGB) și a organelor de partid.

Începând cu anul 1970, au urmat o serie de demiteri din organele de conducere ale RSSM sau de la conducerea unor instituții cu impact major în societatea moldovenească de atunci. Așa cum s-a menționat, a fost demis din funcția de vicepreședinte al „Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești” Anatol Corobceanu (1970), ministrul Ocrotirii Sănătății al RSSM, Nicolae Testemițanu (1968), directorul

Muzeului Republican al Literaturii, Gheorghe Cincilei (1970) ș.a. – toți fiind acuzați (direct sau indirect) de naționalism.

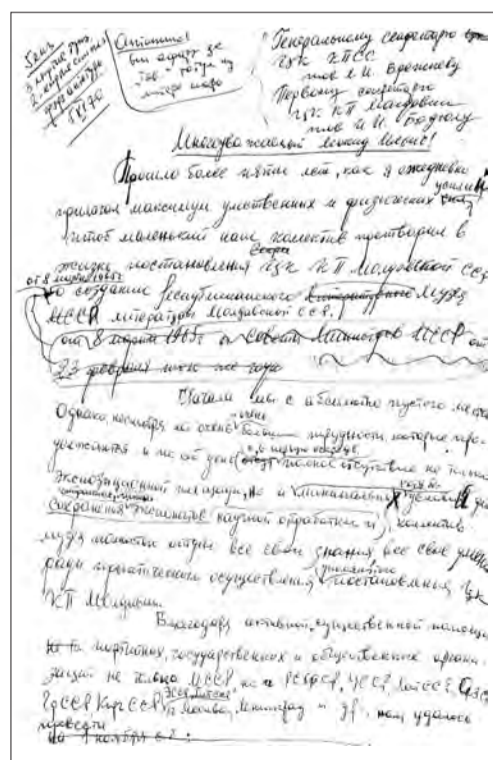
Gh. Cincilei a revenit la conducerea muzeului peste ani, în 1997. Al doilea mandat a fost însă extrem de scurt, până în 1999, când a decedat de atac de cord la locul de muncă. Tot ce conținea în sens de arhivă personală biroul directorului Gheorghe Cincilei a fost luat cu brațul și trecut în depozitul muzeului. Până în vara anului 2025 nimeni nu a deschis acea imensă arhivă să vadă ce cuprinde. *Arhiva Gheorghe Cincilei* s-a dovedit a fi cea mai complexă arhivă pe care o deține instituția. Din nenumăratele ei manuscrise am ales să descifrez o scrisoare, de fapt un *[Memoriu]*², scris în legătură cu destituirea din funcția deținută în primii cinci ani ai Muzeului Național al Literaturii Române. Din acest document se poate observa cum a reușit tânărul filolog (în anul 1959, absolvise Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic „Alec Russo” din Bălți, specialitatea *Limba și literatura moldovenească și Limba și literatura franceză*) să restabilească legătura cu tradiția românească, să o mențină și să o dezvolte, cu risc major și adesea pe cont personal.

Gheorghe Cincilei adresează *[Memoriul]*, după cutuma vremii, celor mai importante organe de conducere ale Uniunii Sovietice și Moldovei sovietice: *Biroului politic al CC al PC al Uniunii Sovietice, Biroului politic al CC al PC al RSS Moldovenești de la directorul Muzeului Republican al Literaturii RSSM, Gh. S. Cincilei, membru al PCUS, nr. biletului de partid 13759796*. Totodată, textul scrisorii era adresat „în copie” și *secretarului general al CC al PCUS, tov. L.I. Brejnev, și primului secretar al CC al PC al Moldovei, tov. I.I. Bodiul*. Adresatul principal era „mult stimatul Leonid Ilici”.

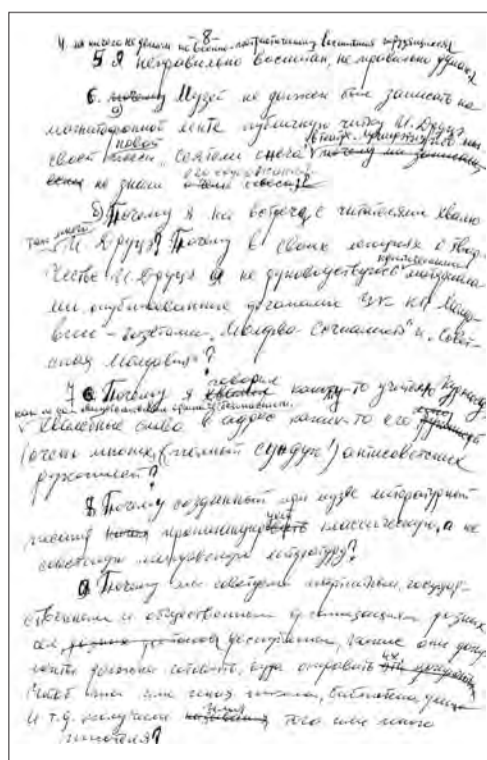
„Au trecut mai bine de cinci ani de când, zi de zi, depun maximum de eforturi intelectuale și fizice ca micul nostru colectiv să traducă în viață Hotărârea CC al PC al RSSM de la 8 martie 1965³ cu privire la fondarea Muzeului Republican al Literaturii din RSSM.

Am început pe un loc absolut gol. Dar, în pofida greutăților, foarte și foarte mari, care continuă până în ziua de azi (și, în primul rând – lipsa totală nu doar a spațiului expozițional, dar și a condițiilor minime, cel puțin, de documentare științifică și păstrare a exponatelor adunate, altfel destul de valoroase), colectivul muzeului și-a depus toate cunoștințele și priceperile pentru punerea în practică a amintitei hotărâri a CC al PC al Moldovei”⁴,

Își începe textul Gheorghe Cincilei, după care invocă o serie de „realizări mari” legate de linia partidului comunist și a politicii de stat în promovarea patrimoniului și „literaturii sovietice moldovenești”. La cinci ani de la fondare, „patrimoniul muzeului (fondul) numără mai bine de 58 000 de unități de păstrare, multe dintre care sunt exponate singulare, având importanță nu doar republicană, dar și unională”⁵. Este menționată, de asemenea, vizibilitatea sporită și interesul publicului față de expoziții. În anul 1969, bunăoară, expozițiile muzeului au fost vizitate de peste o sută de mii de vizitatori („104 850 de oameni”). „Muzeul republican al literaturii din RSSM” era un centru cultural și științific deschis pentru celelalte unități științifice, culturale și artistice ale Moldovei sovietice. „De fondurile muzeului se folosesc permanent scriitorii, artiștii plastici, angajații Academiei de Științe și instituțiilor superioare de învățământ, ai teatrelor și studioului «Moldova film», ai radioului și televiziunii, ziarelor și revistelor”, menționează directorul, care amintește totodată că, de rând cu activita-

Pagina 1 și pagina 8 din manuscrisul *Memoriului* lui Gheorghe Cincilei adresat conducerii URSS și RSSM, noiembrie 1970. „Arhiva Gheorghe Cincilei”, MNL

tea de manager al instituției publice, era angajat și în elaborarea tezei de doctor în domeniul teatrologiei la una dintre instituțiile de profil din Moscova („sunt la anul patru, ultimul, secția fără frecvență, de aspirantură la Catedra Teatrelor Popoarelor URSS din cadrul Institutului de Stat al Artei Teatrale „A.V. Lunacearski”⁶). Este vorba de renumitul ГИТИС.

Cele invocate de Gheorghe Cincilei în preambulul [Memoriului] prezentau semne certe ale unei activități de succes; era succesul obținut atât de colectivul muzeului, cât și succesul directorului însuși. Neașteptat, lucrurile au luat o altă turnură.

„Dar, dintr-odată, în luna ianuarie a.c., am simțit schimbarea bruscă a atitudinii conducerii Uniunii Scriitorilor RSSM, în persoana adjunctului președintelui, tov. Arh. I. Cibotaru, și a secretarului organizației de partid a Uniunii Scriitorilor, tov. B.C. Istru, față de Muzeul Republican al Literaturii. De la sfârșitul lunii martie cu mine a discutat de câteva ori președintele US a RSSM, tov. P.P. Boțu. Dar de fiecare dată lăsa ceva nespus.

În cele din urmă, la 24 august a.c., tov. P.P. Boțu mă cheamă de urgență din concediu pentru o discuție separată, care a avut loc pe 31 august a.c. După o propoziție introductivă, președintele Uniunii Scriitorilor a RSSM mi-a spus: «Cincilei, iată ce-i: nu te mai pot apăra în fața CC al PC al Moldovei. Depune cerere și pleacă din serviciu».

Convingându-mă că tov. Boțu P.P. nu glumește, i-am răspuns: «Iată mâna mea dreaptă, luați un topor, tăiați-o, dar o astfel de cerere eu niciodată în viață nu voi scrie.

Am muncit cinci ani cinstit, conștiincios, cu dăruire maximă a tuturor puterilor mele pentru realizarea hotărârii corespunzătoare a CC nostru, timp de cinci ani toți au fost mulțumiți, nu mi s-a făcut nicio observație.

Ce s-a întâmplat? De ce cereți de la mine o atare cerere? De ce trebuie să fug, să las munca mea dragă? De ce?

Dacă și sunt vinovat de ceva (ceea ce este de deplin posibil, activând în condiții atât de grele), atunci eu sunt înaintea de toate comunist și sunt gata să-mi asum răspunderea pentru tot ce s-a făcut la muzeu: sunt uimit că dumneavoastră îmi propuneți să fug».

Atunci tov. P.P. Boțu a adăugat că nici el însuși nu înțelege, nu știe clar ce acuze îmi aduc tovarășii de la CC al PC al Moldovei și de ce trebuie să scriu o cerere de acest gen. Cu permisiunea lui, în aceeași zi am cerut audiență la secretarul doi al CC al PC al Moldovei, tov. Iu. D. Melkov. Peste câteva zile am primit refuz. Atunci am obținut audiență la secretarul CC al PC al Moldovei, tov. D.S. Cornovan. M-a primit pe 16 septembrie a.c.⁷

Directorului și colectivului muzeului i se aduceau 15 acuzații. Lista era pusă la dispoziția lui D.S. Cornovan de serviciul KGB. Peste ani, acesta avea să confirme că a fost nevoit să facă presiuni asupra conducerii Uniunii Scriitorilor și să ceară demisia lui Gheorghe Cincilei.

Între cele cincisprezece capete de acuzare centrală era politica naționalistă promovată, deschis sau deghizat, de către director, deși învinuirea avea ca pretext nerespectarea, neglijarea, realizarea aproximativă a obligațiilor funcționale și ideologice. Reluăm selectiv cele mai importante teze din rechizitoriul ștabului D. Cornovan, invocat în [Memoriul] lui Gheorghe Cincilei:

Emilia Panfil și Gheorghe Cincilei (rândul 1, de la stânga la dreapta) și un grup de tineri intelectuali de la Hotin, în timpul expediției de cercetare și colectare a pieselor pentru Muzeul Literar Republican, septembrie, 1966. „Arhiva Gheorghe Cincilei”, MNLR

„Iată «acuzele» la adresa colectivului și la adresa mea personală, scrise de mine chiar atunci, din spusele tov. D.S. Cornovan (le invoc în ordinea în care au fost expuse): [...]

3. Noi vedem sarcina noastră principală nu în propaganda literaturii sovietice moldovenești, dar în propaganda literaturii moldovenești clasice (și astfel manifestăm – în special eu ca director – lipsă de discernământ în înțelegerea pozițiilor noilor conducători politici ai Republicii Socialiste România). [...]

5. Eu nu sunt educat corect, nu gândesc corect.

6. a) Muzeul nu trebuia să înregistreze pe peliculă de magnetofon lectura publică a lui Ion Druță din noua sa piesă «Semănătorii de zăpadă» de la Teatrul «Luceafărul», deoarece nu cunoșteam conținutul ei.

b) De ce eu, la întâlnirile cu cititorii, îl laud atât de mult pe Ion Druță, eu nu mă conduc de materialele critice publicate de organele CC al PC al Moldovei – «Moldova Sovietică» și «Советская Молдавия»?

7. De ce i-am spus unui oarecare profesor Curjos, precum el însuși a mărturisit organelor de securitate ale statului, cuvinte de laudă în privința unor (multe, o ladă plină) manuscrise ale sale antisovietice?

8. De ce teatrul literar, înființat pe lângă muzeu, promovează literatura clasică, dar nu literatura sovietică moldovenească?

9. De ce sfătuim organizațiile de partid, de stat, obștești din satele republicii în privința actelor ce urmează să le pregătească, unde să le trimită, ca o școală sau alta, o bibliotecă, o stradă ș.a.m.d. să poarte numele unui sau altui scriitor?

10. De ce am lansat într-un tiraj de masă insigne cu chipul a cinci clasici ai literaturii moldovenești?

11. De ce am lansat în tiraj de masă discuri de vinil literare, și în special discul «M. Eminescu – 120 de ani de la naștere»; de ce muzeul s-a ocupat de comercializarea discului «M. Eminescu...»? [...]

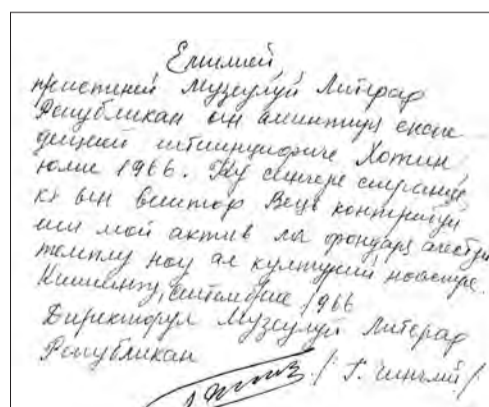
13. Oamenii care s-au ocupat de cercetarea atitudinilor mele politice afirmă că eu sunt un adevărat «naționalist»;

14. De ce organizăm expediții științifice, de ce propagăm literatura moldovenească în regiunile Odesa și Cernăuți?

15. Dacă, în timpul apropiat, conducerea Uniunii Scriitorilor nu va rezolva problema de o astfel de manieră ca eu să nu lucrez ca director al Muzeului Republican al Literaturii din RSSM, atunci de acest subiect se va ocupa

Gheorghe Cincilei în perioada primului mandat de director al muzeului, 1965-1970. „Arhiva Gheorghe Cincilei”, MNLR

Pe versoul fotografiei din stânga se găsește dedicația pe care Gheorghe Cincilei i-o face Emiliei Panfil:

„Emiliei, prietenei Muzeului Literar Republican în amintirea expediției științifice Hotin, iulie 1966. Cu sincere speranțe că în viitor veți contribui și mai activ la fondarea acestui templu nou al culturii noastre.

Chișinău, septembrie 1966, Directorul Muzeului Literar Republican Gheorghe Cincilei”.

Text olograf. „Arhiva Gheorghe Cincilei”, MNLR

CC al PC al Moldovei, ceea ce va fi mult mai rău și pentru alții, și în special pentru mine”⁹.

În timpul discuției cu D. Cornovan, Gheorghe Cincilei a combătut, firește, „lista KGB-ului”, dar, peste o vreme, în textul [Memoriului] său, a revenit punctual la fiecare din cele cincisprezece capete de acuzare, ce vizau de fapt caracterul naționalist, inacceptabil, al activității directorului și al întregului colectiv. Cităm, de asemenea selectiv și prin analogie cu acuzațiile aduse, argumentele invocate de Gh. Cincilei, care, firește, erau de natură cazonă, articulate în tipicul limbaj de lemn, în speranța că acestea vor putea combate acuzația gravă de naționalism:

„3. Toată activitatea muzeului nostru se bazează pe Programul PCUS, pe hotărârile CC, și în mod special pe Hotărârea din 1964 a CC al PCUS despre rolul muzeelor în educația comunistă a muncitorilor, pe «Regulamentul cadru despre muzeele de literatură ale sistemului Ministerului Culturii al URSS», aprobat de ministrul culturii din URSS la 11 decembrie 1965, pe hotărârile corespunzătoare ale CC al PC al Moldovei, ale Sovietului de Miniștri al RSS Moldovenești, ale Ministerului Culturii și ale Uniunii Scriitorilor a Moldovei. [...]

5. Pe mine m-a educat Komsomolul Leninist și Partidul Comunist al URSS [...]

6. a) Muzeele literaturii sunt obligate să înregistreze, să păstreze vocile viii ale scriitorilor notorii. Iar faptul că Ion Druță este unul dintre cei mai talentați scriitori ai noștri, că lucrările lui sunt traduse în multe limbi ale lumii, că el este laureat al Premiului de Stat al RSSM – este lucru cunoscut tuturor. Amintesc de asemenea că invocata înregistrare a avut loc în anul 1968, cu acordul directorului, regizorului-șef al teatrului «Luceafărul», și de asemenea al autorului însuși.

b) Întrucât conferințele ținute de mine purtau în mare măsură caracter jubiliar (50 de ani ai Puterii Sovietice, 100 de ani din ziua nașterii lui V.I. Lenin), am acordat atenție nu doar și în exclusivitate creației lui I. Druță, dar și a lui E. Bucov, Andr. Lupan, B. Istru, Gh. Meniuc, N. Costenco, L. Barski, L. Corneanu, L. Deleanu, D. Milev, M. Andriescu ș.a. Gazetele «Moldova Socialistă» și «Советская Молдавия» au publicat materiale critice despre creația lui I. Druță în anul 1970, iar eu ultima dată am vorbit despre I. Druță în anul 1968.

7. În viața mea nu am văzut nicio literă și nu am citit niciun cuvânt scris de învățătorul Curjos. Aceasta este o adevărată insinuație politică. O resping categoric și cer ca autorii ei să poarte răspundere corespunzătoare, pedeapsă partinică și de stat.

8. Teatrul literar (practic este un cerc al cuvântului artistic, iar noi am greșit numindu-l «teatru») creat pe lângă muzeu în februarie 1969, în viziunea noastră și conform planurilor noastre, trebuia de fapt să contribuie la propaganda¹⁰ mai eficientă anume a literaturii sovietice moldovenești, anume a lucrărilor acelor scriitori ai Țării Sovietelor care contribuie cel mai mult la educarea spiritului internaționalist și a prieteniei dintre popoare. Anume acest «teatru» a pregătit partea artistică a sărbătoririi la Uniunea Scriitorilor a celor 170 de ani din ziua nașterii lui A.S. Pușkin. Anume ei – muncitori, studenți, elevi ai «teatrului» nostru, pregătiți de noi – au luat parte la emisiunea de 45 de min. dedicată lui A.S. Pușkin de televiziunea republicană. [...]

În legătură cu aceasta, eu nu o singură dată mi-am exprimat punctul de vedere, pe care mi-l mențin și astăzi: da, conducerea muzeului se face vinovată că așa, din mers, l-a numit

PERIPATETIKOS

Foto de N. RĂILEANU

PREȘEDINTELE
PODULUI
MIRABEAU (IV)

de ARCADIE SUCEVEANU

Vizita la Casa Hugo din Place des Vosges nr. 6, în care scriitorul a rezidat între 1833 și 1848, mă face să trăiesc emoții deosebite. Din câte îmi pot da seama, micul palat face parte din complexul arhitectonic format din cele 36 de clădiri aproape identice ce se înșiră pe laturile perimetrului pătrat al pieței, în mijlocul căreia tronează statuia ecvestră a lui Ludovic al XIII-lea. Constat, încă o dată, cu acest prilej, că timpul în care trăim, care este și unul al minimalizării și demitizării de tot felul, nu mi-a diminuat sentimentul de pioșenie și admirație față de marile spirite creatoare. Mă surprind întrebându-mă, mirat și emoționat, cu o netrecătoare curiozitate (și naivitate) de copil: „Aici a trăit și a creat Victor Hugo, unul dintre marii scriitori ai lumii? Aici, în acest spațiu, poate chiar la una din aceste mese, «au luat ființă cuvântătoare» Jean Valjean, Quasimodo, Esmeralda, Gavroche, Cosette, Javert și atâtea alte personaje și tipologii literare?”

Biroul, salonul chinezesc, sala de mese, dormitorul cu patul în care a murit, piesele originale de mobilier, gravurile, fotografiile sepia, caricaturile, desenele și schițele autorului (în jur de 300), sculptura Cosette, înfățișând-o pe mica eroină din romanul *Mizerabilii*, *Cocoșatul de la Notre-Dame*, celebra sculptură în ipsos a lui François Pompon – toate, adunate în expoziții permanente sau temporare, vorbesc despre viața intimă, despre marele spirit creator, despre relațiile și pasiunile scriitorului. *Bustul lui Victor Hugo*, magnifica sculptură a lui Rodin, o expresie sintetizatoare a marelui caracter și a forței creatoare inegalabile a „titanului romantismului francez” și „Părintelui Republicii”, pare a fi însuși spiritul (*Iarul*) acestei Case. Într-o vitrină descopăr mai multe pagini de manuscris, în alta mulajul mâinii lui Hugo – emblematica *mână care a scris!*

În drum spre Casa Hugo, în trecere pe sub vechile galerii cu arcade, construite în același stil și având aceleași forme geometrice, pe latura stângă a pieței, numită și „Piața Regală”, deasupra ușii de la intrarea într-unul din edificiile am descoperit o placă memorială ce arată că dincolo de acest zid a locuit poetul Théophile Gautier:

„Le poète
Théophile Gautier
a vécu dans cette maison
de 1828 à 1834”.

Vă mai amintiți de acest poet, Théophile Gautier, unul dintre teoreticienii „artei pentru artă”, căruia – din admirație pentru poeziile sale cizelate până la perfecțiune – Charles Baudelaire îi dedică primul său volum de poezii, *Les fleurs du mal*? Având un stil hedonist și frecventând boema pariziană, autorul volumului *Émaux et camées* (*Emailuri și camee*), apărut în 1852, stărnește entuziasmul unei întregi generații de tineri, ce vor alcătui mai târziu „Școala parnasiană”.

Recunosc că nu l-am mai citit de mult pe Théophile Gautier, cel mai probabil din anii studenției mele cernăuțene. Mi-aș dori să revin la el, e bine să-ți mai delectezi din când în când auzul, „pervertit” de limbajul prozastic al poeziei postmoderne, cu acest gen de poezie „pură”, „retrasă în sine”, excelând în eufonii și virtuozități imagistice.

Acum însă, apelând la mai vechiul meu statut de „cavaler al rimelor perfecte”, pe care mi-l atribuie criticul Eugen Lungu (și pe care nu mi-l pot renega!), zăbovesc cu pioșenie lângă placa memorială, făcând o reverență adâncă în fața perfecțiunii estetice a poezilor parnasieni din secolul XIX, semn că postmodernitatea secolului XXI (chiar dacă, în râvna ei de a deliriza poezia, a cam lăsat la o parte rimele și nu mai cultivă nici „bunul nostru endecasilab”, cum zicea Nichita Stănescu), nu, nu-i uită...

De mult îmi doresc să cunosc Parisul „neturistic”, nu doar Parisul monumental, să pătrund în locurile mai puțin cercetate ori chiar ascunse ochiului turistului „convențional”, grăbit și superficial, de cele mai multe ori, în acele locuri în care respiră spiritul orașului medieval, spiritul cloșard, vechea civilizație aflată astăzi în subsoluri și catacombe. E cunoscut faptul că sub Parisul de la suprafață se află un alt Paris, „pânțele”, „măruntaiile” ce nu pot fi văzute de sus, adăpostind vestigii ale unor timpuri trecute. În timp ce îmi port pașii pe străzi și prin piețe, prin muzee și cimitire celebre, las cărțița imaginației să pătrundă în „orașul infernal”, descris în romanele lui Hugo, Balzac și Zola, în galeriile de jos, pline cu cloșarzi și cu șobolani, pe acolo pe unde Jean Valjean, cărându-l pe Marius în spate, era urmărit de Javert...

Din informațiile culese de pe internet, știu că în Muzeul Catacombelor, aflat în galeriile subterane de unde se extrăgea pe vremuri piatra de construcție, se află în jur de șase milioane de schelete, aduse aici în urma demolării cimitirelor pariziene, în special în cursul secolului al XIX-lea, pe fundalul marilor lucrări de modernizare a Parisului. Un alt muzeu este cel al fostelor cariere ale Capucinilor, aflat la douăzeci de metri sub pământ, cu accesul prin incinta spitalului Cochin, foarte cunoscut la Paris. Vizitatorii descoperă în acest muzeu că Parisul subteran este „o lume aparte” și conține 300 de kilometri de asemenea galerii. „Greu de imaginat pentru cineva care se află în fața Catedralei Notre-Dame, citesc într-o notă informativă, că 30 % din piatra pe care o conține a fost extrasă din... măruntaiile Parisului...”

Rămân cu speranța că la următoarea vizită, dacă va mai fi o asemenea vizită, voi reuși să cunosc pe viu și câte ceva din Parisul subteran.

Cele șase zile de la începutul lui aprilie au fost pentru mine încă un prilej de a cunoaște mai bine Parisul, de a mi-l apropia și mai mult. Constat că metropola cosmopolită cu edificii supramoderne, cu străzi inundate de mașini și autobuze, cu stații de metrou aglomerate și cu RER-uri ce leagă centrul de suburbii, într-un cuvânt *Parisul ambiental* mă impresionează la fel ca orice alt mare oraș modern al lumii. Ceea ce mă impresionează în mod special e „*Parisul livresc*” (Eugen Simion), orașul aflat sub puterea miraculoasă a artei dintotdeauna, cel cunoscut din romanele lui Hugo, Balzac, Proust sau Zola, din picturile aflate în marile muzee, din stampele de epocă și din vechile fotografii înfățișând episoade din viața literară sau a boemei artistice etc. În percepția mea, dar și a sutelor, miilor de vizitatori care se opresc zilnic să admire picturile din muzee, care vizitează marile

catedrale și bazilici, cimitirele celebre sau care descoperă cu o curiozitate avidă spațiul casei în care a locuit Hugo sau Delacroix, Van Gogh sau Hemingway, Chopin sau Brâncuși, Parisul rămâne și azi, la finele primului sfert de secol XXI, un generator de câmp magnetic irezistibil. Și asta, datorită simbolurilor sale culturale, artistice, arhitectonice, grație oazelor sale de spirit și rafinament, care ne marchează imaginația. Din acest punct de vedere, cultul Parisului ca „oraș al luminilor” nu dispăre, esența sa de „Ierusalim uman”, precum l-a definit Victor Hugo, rămâne neîntinată. Prin mitul său, creat de-a lungul timpului, el se prezintă ca un oraș viu care exaltă și fascinează. Orice nouă întâlnire cu el e o nouă revelație.

PREȘEDINTELE PODULUI MIRABEAU
(versiunea lirică)

Stau aici cu lampa aprinsă și e multă singurătate

Apollinaire a plecat în grabă la regiment,
călare pe-un tun,
și mi-a lăsat în grijă Podul Mirabeau
și curgerea Senei

În camera de gardă, cu catalogul în față,
trec în revistă tot ce intră în câmpul meu de viziune
într-o noapte de aprilie:
umbre îmbrățișate trecând în ritm de dans,
luminițele gălbui din mansarde,
îngerii sau like-urile venind dinspre stele...

Pe ecranul unui calculator urmăresc curgerea Senei,
veghez să nu evadeze frumusețea și reveria

Cerul e senin, de-o transparentă ciudată,
și asta face să descopăr
că, de fapt, Podul Mirabeau cel de deasupra
nu este decât răsfrângerea
unui alt Pod Mirabeau, subpământean,
că Sena care curge acum dedesubt nu-i totuna cu Sena
care-a curs cândva prin versurile lui Apollinaire,
e doar copia ei

Mă apropii de capătul de est, scapăr chibritul
și întreb: – Hei, e acolo cineva?

Îmi îndrept lanterna spre capătul de vest
și strig: – Hai că îți văd umbra – Paul Celan, tu ești?

Dar nu vine niciun răspuns
și mă pomenesc vorbind singur

Mă aplec peste balustradă, cobor pe scara
acestui poem cât mai jos,
dau să număr valurile,
dar valurile par nemișcate

„Oho! Sena și-a oprit curgerea?
S-au terminat valurile?”

O umbră șarjată, călare pe scheletul
unui tun – totuși Apollinaire –
se desprinde din beznă și-mi spune
vorbe galante, dar cu ironie,
într-un idiom socratic:

„Nu Sena și-a terminat curgerea,
pur și simplu, ceea ce e repedecurgător nu poate
fi văzut cu adevărat –
dar nu te întrista, amice,
știu prea bine că nu ai învățat asta la școală...”

Pe tot cuprinsul, apa pare zidită cu lumânări,
de undeva de prin noua Europă
vântul aduce un miros de acid sulfuric

Și multă singurătate

09 >

«Teatrul în numele lui Matei Millo» (M. Millo este fondatorul școlii moldovenești de actori a perioadei realiste), dar esența ține de conținutul, de orientarea ideologică a acestui teatru, iar instanțele sus-puse, fără a se clarifica ce și cum, s-au speriat de formulare și, cel mai simplu lucru – au interzis, în loc să direcționeze și să folosească la maxim acest mijloc artistic pentru educarea multilaterală a contemporanilor noștri, pentru promovarea ideii de frăție și prietenie de nezdruccinat dintre popoare.

9. Deoarece, când, în 1966, a fost sărbătorit jubileul clasicului literaturii moldovenești A. Donici, am primit indicație anume de la CC al PC al Moldovei să procedez așa: adică să le sugerez (inclusiv să scriu cu mână proprie) organelor locale ce fel de acte să pregătească și unde să le trimită. Așa am și făcut când am sărbătorit jubileul lui A. Donici, L. Corneanu, Gr. Adam, Al. Russo, M. Eminescu ș.a.

10. 11. Întrucât conducerea US și CC al PC al Moldovei ne-au permis asta; întrucât noi, prin acțiuni concrete, am răspuns articolului «Pete albe pe discul negru», publicată de «Moldova socialistă», organ al CC al PC al Moldovei, în 22 octombrie 1968. Am fost nevoiți să ne ocupăm de comercializarea discului «M. Eminescu...», deoarece, la nenumăratele noastre rugăminți orale și în scris, directorul magazinului «Melodia» din Chișinău a refuzat categoric să se ocupe de asta. [...]

13. Eu mă consider și m-am considerat în primul rând comunist cu inima și sufletul. De aceea învinuirile de naționalism nu-mi sunt clare deloc, cu atât mai mult cu cât ele nu se argumentează prin nimic.

14. Am promovat expediții științifice și la Moscova, și în Leningrad, și în Kiev, și chiar în Odesa, și în alte localități ale URSS, cu alte cuvinte – acolo unde speram să găsim (și am găsit) materiale corespunzătoare profilului muzeului nostru. În plus: a) pe teritoriul Bucovinei sovietice s-au născut, au crescut, au învățat, nu o singură dată au fost câțiva clasi ai literaturii noastre (Gh. Asachi, M. Eminescu, V. Alecsandri, B.P. Hasdeu, A. Russo, C. Stamati-Ciurea ș.a.); b) pe actualul teritoriu al regiunii Odesa s-a născut și s-a dezvoltat literatura sovietică moldovenească (or. Balta – prima capitală a Moldovei sovietice); pe teritoriul regiunii date s-au născut mulți scriitori sovietici moldoveni (L. Barski, P. Boțu, P. Darienco, Al. Marinat ș.a.).

15. Conducerea Uniunii Scriitorilor, pe care eu am informat-o detaliat despre discuția mea cu tov. D.S. Cornovan, ca și în fiecare din cei trei ani precedenți – nu a întârziat. În timpul aflării mele la Moscova, la conferința științifică ordinară din sesiunea studiilor mele la aspirantură¹¹ (1-15 octombrie a.c.), ea, prin ordinul nr. 37 din 1 octombrie 1970, m-a eliberat din funcția deținută, «în legătură cu plecarea la studii» (despre acest ordin am aflat absolut întâmplător, când, pe 15 octombrie, am sunat de la Moscova la Chișinău președintelui US tov. P.P. Boțu și i-am spus că am încheiat cu succes, că nu m-au primit (așa cum voiam nu doar eu, dar și conducerea US) la ultimul an (secția cu frecvență la zi a aspiranturii), din cauza unor condiții care nu țineau de mine¹².

Fără îndoială, muzeul a desfășurat în anii 1965-1970 o activitate amplă și s-a impus ca o instituție culturală de prim rang din Moldova sovietică. Probabil că a fost cea mai prodigioasă perioadă de activitate din istoria de șaiszeci de ani a instituției. Amintim doar că în anul 1970 muzeul avea nouă filiale, iar azi numără doar trei.

Colectivul MNLN în anul 1970, în sediul în care astăzi se află Muzeul Național de Artă al Moldovei. De la stânga la dreapta, rândul 1: două persoane neidentificate; Galina Curoșu – bibliotecară-șefă; Elena Florea – contabilă; Domnica Scobioală și Lidia Isac – muzeografe; Tamara Rusu – secretară; rândul 2: Alexandru Gane și Aurel V. Ciocanu – muzeografi, Gheorghe Cincilei – director, Nicolae Pâslaru – cercetător științific; Rodion Damașcan – administrator; directorul și vicedirectorul Muzeului de Studiere a Ținutului Natal (actualul Muzeu Național de Etnografie și Istorie Naturală din Moldova) veniți în vizită; Vasile Ciocanu – cercetător științific; rândul 3: Vasile Neagu, Sergiu Moraru, Valeriu Nazar – muzeografi. „Arhiva Gheorghe Cincilei”, MNLN

Analizând cazul demiterii directorului Gheorghe Cincilei, luând distanța necesară elaborării unui punct de vedere echidistant, trebuie să menționăm că ceea ce deranja conducerea de atunci a RSSM reprezenta de fapt efortul tânărului director și al la fel de tânărului colectiv al muzeului de a reactiva și menține legătura cu trecutul istoric, literar și cultural românesc; de a aduna la un loc moștenirea națională, de a o conserva și de a o păstra pentru generațiile viitoare. Cele câteva direcții esențiale de activitate a muzeului constituiau de fapt semnul unei literaturi naționale cu tradiție, o literatură care nu se năștea pe loc gol, așa cum s-a pretins în primul deceniu postbelic, când până și opera lui Mihai Eminescu era pusă la index¹³. Iată cele mai importante acțiuni inițiate și coordonate de Gheorghe Cincilei în vederea descoperirii, conservării și transmiterii moștenirii culturale românești în spațiul Moldovei sovietice, în perioada 1965-1970:

- readucerea clasicilor literaturii moldovenești (românești) în centrul memoriei literare și culturale;

- completarea patrimoniului muzeului cu opera scriitorilor români din perioada medievală, din secolul XIX, din perioada interbelică, prin valorificarea bibliotecilor, muzeelor din centrele culturale ale Ucrainei sovietice (Odesa, Cernăuți, Kiiv etc.), precum și din orașele Moscova, Sankt-Petersburg, Tartu ș.a. centre culturale ale imperiului sovietic;

- promovarea valorilor literare contemporane autentice (opera lui Ion Druță, bunăoară);

- organizarea unui teatru pe lângă Muzeul Republican al Literaturii din R.S.S.M., în vederea diversificării formelor de promovare a literaturii contemporane și clasice. Atribuirea numelui actorului ieșean Matei Millo acestui teatru, în semn de prețuire adusă renumitului deschizător de drumuri, dar și în sensul unității de istorie, cultură, teatru, limbă și literatură;

- promovarea clasicilor literaturii române prin editarea insignelor, a discurilor de vinil cu lectură profesionistă din operele lor. Este mai cu seamă cazul lui Mihai Eminescu, care în anul 1970 împlinea 120 de ani de la naștere.

Dacă ar fi fost doar aceste momente, ar fi fost prea de ajuns ca directorul muzeului și întregul colectiv să fie învinuiți de naționalism. Acuzațiile de acest gen aveau consecințe grave. Puteau pune pe oricine în afara serviciului (ceea ce i s-a întâmplat lui Gheorghe Cincilei în 1970). Puteau exclude pe oricine din partid (ceea ce i s-a întâmplat lui Gheorghe Cincilei în anul 1973). Erau suficiente pentru a se intenta un dosar penal și a face pușcărie politică (ceea ce i s-a întâmplat lui Alexandru Șoltoianu, unul dintre camarazii lui Gheorghe Cincilei, cu care purta discuții pe teme naționale prin 1964 și pentru care a fost anchetat de KGB). Gheorghe Cincilei a continuat activitatea de colectare, conservare și promovare a moștenirii culturale pe parcursul întregii sale vieți. O făcea din convingere și o făcea din voce, fiind un intelectual autentic.

NOTE:

1. Gheorghe Cincilei. „Nu ceda! Adevăru-i mai presus de toate”. În: *Un destin în vâltoare. Anatol Corobceanu, în amintirea celor care i-au stat în preajmă*. Alcăt. L. Cemărtan, Gh. Cincilei. Chișinău: Tipografia Centrală, 1998, p. 86.
2. Este o scrisoare fără titlu, care astăzi s-ar numi memoriu, de aceea am preferat acest termen. Textul este scris în limba rusă. Traducerea în limba română ne aparține – M.Ș.
3. În scrisorile redactate de Gheorghe Cincilei în anii 1970-1973 apar date diferite cu privire la fondarea muzeului. În arhiva muzeului se păstrează *Dispoziția* citată în articolul de față. Invocarea datelor diferite cu referire la momentul apariției muzeului se poate explica prin emiterea unor hotărâri ulterioare, care au completat decizia inițială. Ceea ce se cunoaște cu certitudine este că muzeul a început să funcționeze la 1 aprilie 1965.
4. Gheorghe Cincilei, *[Memoriu]*. Din „Arhiva Gheorghe Cincilei”, MNLN, 02.XI.1970.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*.
7. *Ibidem*.
8. Textul continua astfel: „îndeplinind și funcțiile cu abilitate, cu abilitate și cu mare tactică; traducând în viață, asiduu și planificat, politica sa naționalistă” – fragmentul a fost șters la redactare.
9. Gheorghe Cincilei, *[Memoriu]*. Din „Arhiva Gheorghe Cincilei”, MNLN, 02.XI.1970.
10. Se are în vedere promovarea literaturii.
11. Stagiul doctoral.
12. Gheorghe Cincilei, *[Memoriu]*. Din „Arhiva Gheorghe Cincilei”, MNLN, 02.XI.1970.
13. Din 1944 până în 1954 Eminescu a fost interzis în RSSM.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

· Gheorghe Cincilei, *[Memoriu]*. Din „Arhiva Gheorghe Cincilei”, MNLN, 09.XI.1970.

· *Un destin în vâltoare. Anatol Corobceanu, în amintirea celor care i-au stat în preajmă*. Alcăt. L. Cemărtan, Gh. Cincilei. Chișinău: Tipografia Centrală, 1998.

EDITURA ARC | NOI APARIȚII

IRINA GOTIȘAN-SOTNIC
INTERVIU
(PROZĂ)
COLECȚIA „KM ZERO”

„Cocteilul alcătuit din ambiție (cumpătată), imaginație (nestăvilă), curiozitate (inteligentă) și tenacitate (chivernisită) a împins-o în mod inevitabil pe Irina Gotișan spre ispita de a converti experiența (de expertă în domeniul științelor comunicării) într-o confesiune literară ce dezvoltă preocupările sale estetice și filosofice. Ea evadează în mod deliberat din arealul cultural și geografic care i-a format abilitățile (indatoririle) scriitoricești, plonjând temerar într-o bulboană hispanică (marqueziană) ca să înlesnească deslușirea caracterului universal al frământărilor ce-i mistuie pe protagoniștii

săi angrenați în absurditatea solitudinii voluntar asumate. Personajele pe care autoarea le-a mandatat – se prezumă – să o reprezinte în misiunea de căutare a rostului vieții prin dărâmurile existențialismului european ilustrează traiectoria imaginată (oscilograma) din celebra definiție atribuită lui Carl Sandburg, proto-existențialistul american care ajunsese la concluzia că «Poezia este jurnalul unui animal marin care trăiește pe uscat și ar vrea să zboare».”

Vasile BOTNARU

10 februarie 2026

IBERICE. ZILE ȘI NOPTI

DE MARGARETA CURTESCU

MARGARETA CURTESCU (N. 22 SEPTEMBRIE 1960, HÂNCEȘTI, FĂLEȘTI), POETĂ, CRITIC LITERAR, ESEISTĂ. MEMBRĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN MOLDOVA (2005) ȘI A UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA (2007). A PUBLICAT VERSURI, ARTICOLE DE CRITICĂ LITERARĂ, ESEURI ÎN REVISTE DIN ȚARĂ ȘI DE PESTE HOTARE. AUTOAREA CĂRȚILOR DE POEZIE: „PRINSĂ ÎNTRE CLAMELE SPERANȚEI” (ARC, 1997); „SIMPLE BLUESURI” (CARTIER, 2003); „IUBIREA ALTFEL” (CARTIER, 2013); „ÎN PIAȚA DANTE” (ANTOLOGIE, VINEA, 2014); „POÈMES OBLIQUES” (TRAD. DE VICTORIA SICORSCHI, VINEA, 2015); „ECHINOXUL DE TOAMNĂ” (ANTOLOGIE, TIPOMOLDOVA, 2016); „INIMA DESENATĂ PE CER” (JUNIMEA, 2018). PREZENTĂ ÎN ANTOLOGII ȘI VOLUME COLECTIVE. TRADUCERI ÎN LIMBILE FRANCEZĂ, ENGLEZĂ, SLOVACĂ, MACEDONEANĂ, AZERĂ, BULGARĂ.

I. de parcă prezentul ar fi fost

unica ta datorie
îți puneai trecutul pe așteptare
cu tot cu ceru-i îndesat
în arhive

în orașul cel mic
auzeai orologiul vestind ore fixe
citeai din Claribel Alegria
în limbă străină

*Todos lo que amo
están en ti
y tú
en todo lo que amo.*

pe scările rulante
o lume tot mai bătrână
își purta în sus și în jos
viețile

II. deasupra ta arbori își deschideau

în afară coroanele
și inima îți bătea jenată
de-atâta simplețe
peste ea treceau aburi lungi ca după
o ploaie de vară

o ce tulburător tablou impresionist
nepictat de sorolla

palmele tale nu-și mai aminteau
de toate flăcărilor care le-au ars
pielea de-atingeri ale aerului
beat și zălud

pe buze simțeau doar gustul
ploilor cremoase

acolo unde lumina curgea peste ape
iubirea nu era un drum pavat
cu pietre din temple
antice
nicio potecă desprinsă
din cer

III. vă despuiați cuvintele de istorii

ca de balasturi
apoi le clăteați în marea
de la un timp tot mai timidă
mai resemnată
înserarea stingea larva din geamuri

la plecare constelațiile lui februarie
șopteau ceva între ele

doar inima ta își ținea
deschise vraște camerele
să intre martie în brațe cu flori
de magnolii

IV. spunea că viața e o caricatură

o distracție de copii
la disneyland

dar pe sub cerul tău defensiv
oamenii treceau învăluți
de un abur verde

cine mai caută astăzi iubire?
rostea înghesuind aerul
prin unghere

dar tu așterneai fața de masă
așezai cu grijă pocalele
și le umpleai ochi
cu pace

V. dimineața gândul ți se rupea în două

și brusc arborele bonsai
începea să crească și undeva într-o mare
mica sirenă refuza
să-și mai sacrifice podoaba
ei naturală

alegoriile ți se lipeau de iriși
se cereau dezlegate

cerul își arunca eșarfele mov
peste apele cuibărite în golful biscaya
dar ziua se arată cu voalul
pe față

VI. ajun de crăciun

o lume tot mai avidă de fericire
își golea conturile
cu ferveare

în jurul unei paella
turiști irlandezi râdeau zgomotos

tu rătăceai sub cerul iberic
pe unde marismele*
ademeneau pescărușii hoinari

pe unde ser și estar
făceau diferențele
între a fi și a fi

de unde limba română
te tot trăgea înapoi
ca un fir atât de elastic
încât abia îți mai țineai
echilibrul

VII. nu se mai putea face nimic

cineva lustruia norii și-i mâna
peste ape și munți

zilele deveneau tot mai tăcute
noptile își ticseau orele în valize
golind rafturile spre
dimineață

toate cele faste și cele nefaste
se întâmplaseră deja
simbriile fuseseră achitate
zarurile aruncate

atunci ți-ai retras pașii de pe
maluri pietroase
de pe faleza orbită de soare de pe
stradele pavate de pe sub
măslinii în floare

și ai scris în caietul albastru
sunt aici unde întotdeauna am fost

VIII. nu i-ai vorbit despre zilele tale

cu bucurii adoptate
nici despre noptile în care visai
că treci rubiconul

nici despre răni & cicatrici
nici despre istorii ascunse
în riduri

ai plecat
ca și cum în copilărie
ai fi făcut un simplu salt
peste pârâul cu maluri
înnămolite

ca și cum ai fi îmbrățișat
liniștea de după zilele
cu ceață și vânt
sau ai fi lunecat în văiu
înrouată de după zidul de stânci

IX. îți auzai vocea în receptor

aproape că îi strigai
nu poate fi vorba de glorie
e mai degrabă un mers
cu tălpile goale printre cioburi
de porțelan
e o sângere obligatorie după un vals
peste așchii de stalactite

nu poate fi vorba de glorie
pământul mi-i la vedere
pe el cresc negară și mușețel
de care văzul oricui
se lipește

pe când în râul ce șerpuieste nervos
printre maluri pietroase
bulboane flămânde stau gata
să-nghită păsări cumiți

X. tăietura de pe inelar s-a prins

așa cum ți-au prezis cărțile de tarot
pe locu-i a rămas doar
un fir vinețiu

a început anotimpul ceaiului
cu lămâie și scortșoară
al filmelor vechi de hollywood
în care actori îmbătrâniți
își revăd tinerețea

și cel al zilelor cu marginile
făcute zigzag de foarfeca ageră
a lui noiembrie

afară păsări lacome inundă cerul
albit de cețuri și ploie
o pace leneșă își face culcuș
printre gânduri

XI. după curbură drumul

se îndreaptă brusc
și îți surăde sub pași

cine a învins în acest turnir?
prin casa delabrată
doar aburul de cafea se mai plimbă

din eucalipti mai picură și astăzi
o ploaie vâscoasă care
îți va șterge
urmele

atâtea terapii să faci și
să nu te mai întremezi
atâtea semne să ți se arate
și tu să mergi pe aceeași
pajiște cu ierburi
apatice

XII. ai trecut atâtea vămi ca să ajungi la tine

tu însuși călător și călăuză
și vraci

din fructe de păducel ai fiert
un decoct pentru inima
ta slăbită

și învățând pe de rost *Ausencia*
de Claribel Alegria
ai înțeles că nu există distanță mai mare
decât cea dintre o iarnă
cu lămâii în floare
și una fluturându-și
trena de nămeți
peste zare

* *Marismas* în spaniolă desemnează regiuni umede de coastă, caracterizate prin terenuri joase, mlăștinoase, inundate periodic de marea sau de râuri. (n. red.)

Este erou. Așa s-a spus. Se mai spune. Pe bune. Unii îl declară erou peste eroi. Alții îl văd cu binoclul întors, așa, un erou mai mic. Oricum, este și rămâne erou.

Însă niciun guvern, niciun președinte de țară sau președinte de lume nu l-a decorat cu vreun ordin baban sau cu vreo mărunță medalie, din motivul că aceștia nu mai citesc (prinși cu economia, cu vâlmășagul politic) și deci umblă mereu nedecorat decoratorul de toate – Măria Sa, Eroul Liric.

Se întâmplă să căutăm eroul timpurilor noastre, însă tot peste eroii timpurilor trecute dăm: Ulise (unul dintre eroii homerici herculeeni cu trupul – adevărată hartă de cicatrici, cu emisferele brăzdate ale omoplaților, cu emisferele brăzdate adânc ale pieptului...), Orfeu, Ariadna, Pandora (negativă, dar tot eroină, nu?), Penelopa, Sisif (nu, nu e cazul lui Sisif, însă trebuie spus că în mitologiile lumii unele porcării trec drept eroice), Don Quijote... Și, bineînțeles, totdeauna și oriunde, întâlnim eroul liric, care, mereu și oricând, a fost nu doar un ghid, ci și un plâsmuitor al tuturor celorlalți eroi din miturile, epopeile sau simplistele poeme din lume.

Eroul liric e în dezacord cu ideea că, precum călătorului îi stă bine cu drumul, eroului îi stă bine cu nemișcarea (pe pedestal). Nu, eroul trebuie să fie mereu în mișcare prin istoria, conștiința lumii. El face legătura între epoci, plâsmuitori de eroi și admiratori ai acestora (plâsmuitorilor și eroilor).

Eroul liric susține teza că este demnă de a fi remarcată țara care știe a învăța pe contul propriilor eroi, dar și al propriilor erori. Inclusiv al lui, al eroului liric să învețe.

De sunt elogiați, unii parcă ar simți miros de lauri, alții – iz de țărănească reavănă – a mormântului... Pare-se dintre cei de-ai doilea eroii se recrutează mai des...

Pentru a-și demonstra *bărbăția* virtutea, poate chiar eroismul, fiecă bărbat are dreptul la o eroare, mai mică, mai mare. Depinde de cât eroism este în stare. Și nu există deosebire între mormintele eroilor care au murit de frică și mormintele eroilor care au murit din prea mult curaj.

Eroul liric salvează, ca să se salveze. Și le spune celorlalți eroi: Cel ce obține propria sa libertate, luptând și pentru libertatea altora, poate ajunge erou. Iar dacă luptă doar pentru propria sa libertate, nu va fi mai mult decât un cetățean obișnuit, neîmpovărat de fapte mari. Cel mult, cetățean de onoare al târgului Puținței. În alte cazuri, se întâmplă paradoxalul rezultat: un erou mai mult – un om mai puțin... (Asta așa o fi. Dacă nu dai de zgomotul și furia faulkneriană, în care se spune: „Nicio bătălie nu e câștigată vreodată... Nici măcar nu mai există bătălii. Câmpul de luptă nu face altceva decât să-i dezvăluie omului propria lui nebulă și deznădejde, și victoria este o iluzie a filozofilor și a nebunilor”. Și a bufonilor, poate că e de adăugat...)

În ce privește relațiile Adam-Eva, să zicem așa, eroul liric e de părere că bărbatul poate deveni erou dacă e în stare să moară de dragul femeii, iar femeia este eroină dacă trăiește de dragul unui bărbat. Da, așa e: precum în meritele față de patrie, în dragoste și căsnicie există diverse distincții. Inclusiv cea de erou.

Însă absolut în toate, curajul și întâmplarea nasc eroi ce mor imediat ce s-au născut. Da, curajul și întâmplarea. Nu de puține ori doar întâmplarea.

Sigur, fapta de eroism ține și ea de jocul destinului. Poate fi întâmplarea lui de vârf.

De regulă, curajul ce duce la eroism e de unică folosință. Dar nu din cauza eroilor, a căror viață e mai totdeauna

SEMNAL

LEO BUTNARU
**BIOBIBLIOGRAFIE
(2015-2023)**

COLECȚIA
„OPERA OMNIA”
DICȚIONAR

IAȘI
TIPOMOLDOVA
2025

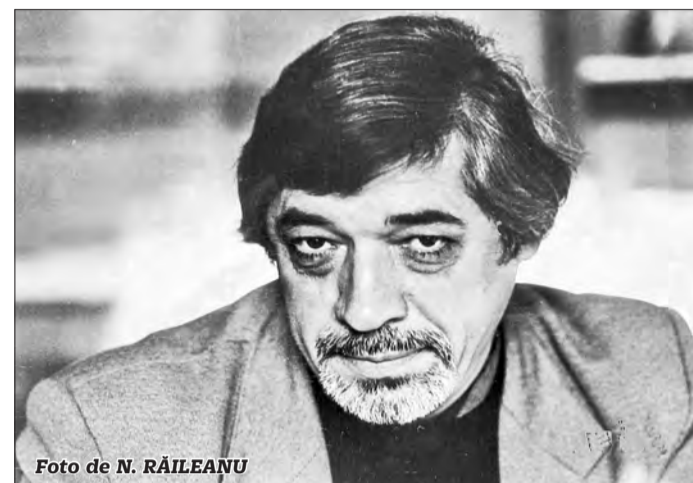
ECART ȘI APROPIERE

Foto de N. RĂILEANU

**EROI
ȘI
BUFONI**

de LEO BUTNARU

scurtă. Ca un cântec. Pentru vreunul dintre ei, posibil cât imnul țării... (Într-un poem, eroul liric zice cam așa: „De-ar mai fi eroii în viață, pentru ca-n iureșul atacului sfântul stindard dezlănțuit al țării să-i mai plesnească părintește peste față...” Și tot el sau, posibil, un alt clown: „Dacă nu ar fi fost la mijloc ignoranța, numărul actelor de eroism ar fi fost cu mult mai mic. Victoriile s-ar fi obținut prin deștep-tăciune”. Și e posibil să fi avut dreptate, odată ce, în teatru, cei mai deștepți, mai inteligenți eroi sunt cei din tragedii...)

Încă din Antichitate, de pe la Sofocle sau Ar(t)istofan, poate, eroul liric reținuse în experiența și memoria lumii că arena e ceea ce împarte predestinat-frățește clownii/bufonii cu eroii.

Un bufon trăsese concluzia că, pentru o viață liniștită, nu e neimportant să reușești a evita la timp locurile posibilelor fapte de eroism... După Shakespeare, din relațiile regilor cu bufonul se creează impresia că celui de-al doilea i se permite orice. El poate spune trăsni absolut scandaloase, categorice. Îi pocnește pe regi și pe oamenii de rând cu așa-numitul adevăr fără menajamente, zis verde-n ochi, iar aceștia nici să gândească a trage bufonul pe roată sau a-l duce sub ghilotină, ba par (așa ar vrea să arate) că chiar îl iubesc, îl admiră. De atare lipsă de respect din partea bufonilor nu sunt scutiți nici eroii, dâșii acceptând adevărul verde-n ochi.

Însă nici pe departe toți eroii, deopotrivă cu bufonii, au luptat sau au murit pentru adevăr. Ba chiar unii au pledat, fățiș sau din ascunziș, pentru întronarea minciunii, prin împilări, cuceriri, înrobiri, asinate. Mulțimea eroilor e în alb și negru, ca și cea a bufonilor, paiațelor. Și în roșu – sângele nevinovat vărsat. (Bărbații în zale din vechile timpuri a ce altceva ar fi mirosit decât a sudoare și sânge, dar mai ales a fier, a rugină?... și a... eroism criminal, inutil...)

Apoi nu se poate face abstracție de faptul că, nu de puține ori, eroismul și bunele maniere se cam dușmănesc între ele. Ca să nu mai vorbim de situațiile în care vitejia unor eroi e curat obrăznicie reciclată. Sau când preambulul faptei de eroism conține și destule injurături. Mai apăsate sau cam aplatizate. Însă, în cazuri de deplină onestitate, și ele incluse în biografia eroului, care are o durată scurtă (dar o narațiune prelungă).

În fine, tu, autorul, parcă așa, nitam-nisam, din nimic, te simți un erou liric rătăcit prin proza bătrâneții. Și, a înțelepciune, întrebi: Nu vi se creează impresia că trăim vremuri în care parcă toți posibili eroi sunt în grevă?... (Și totuși, în viață mai e, mai e loc pentru eroism. Se vede după cărarea bătută, care ocolește acel loc...)

Astfel, încheind acest text după miezul nopții, când prinde a cădea roua-Eroua dimineții...

Foto de N. RĂILEANU

CĂLĂTORIE SPRE FRASINUL GIGANT (FRAGMENTE)

de NICOLAE POPA

PROZĂ

Desen de Nicolae Popa

Uite că am făcut-o și pe asta! Am scris continuarea microromanului Ghiozdanul Zburător, poate cea mai citită carte a mea. Adică am dat gata volumul doi. Precizez, totodată, că m-am pomenit având acum în față, nu numai imaginile descrise în cuvinte, dar și variantele pictate ale acestor imagini. Și cam în toate cazurile mi-i greu să zic ce a fost mai întâi – oul sau găina? Adevărul e că, după suficient de multe întâlniri cu cititorii acestei cărți, eram copleșit de interesul lor de a afla ce se întâmplă mai departe cu Zburătorul, cu Dorina și Marin, dar și cu celelalte personaje zoomorfe sau antropomorfe. Acest volum doi poartă titlul Călătorie spre Frasinul Gigant. Și e în pregătire pentru tipar la Editura ARC. Călătorie fericită vă doresc tuturor!

Cu mult drag,
Autorul

CARUL FĂRĂ TĂLPI DE SANIE PRIN TROIENE

Suntem în iarna anului 1790. O iarnă cu zăpezi cât gardul, geroasă de îngheață ouăle de corb. Doi frați, îmbujorați după câteva cani de vin fierd, dau cu lopețile prin zăpadă, o feresc din fața boilor. Sparg o pârtie pe costișă în sus. De ce pe costișă în sus, nu în jos? Fiindcă au interes să urce la deal, nu să coboare la vale.

Boii trebuie să care carul în sus până la un copac destul de zvelt ce se înalță sus pe costișă. Și rușine să le fie celor doi frați că boii trebuie să tragă la deal carul pe roți, nu pe tălpi de sanie, cum ar fi normal în plină iarnă. Unde mai pui că boii au aflat de la alți boi, nu de la stăpânii lor, ce mare diferență e între a duce carul prin omăt pe roți și a-l duce pe tălpi de sanie, când nu se aude scârțâitul osiilor înghețate.

De aici și dorința arzătoare a celor doi de a ajunge odată și-odată la frasinul de sus. Au pus încă de astă-vară ochiul pe el, dar atunci era prea verde ca să-l taie. Acum, cu frunzele așternute sub omăt, e numai bun de prăvălit.

Și tot spetindu-se, tot lărgind pârtia cu boii în urma lor, ajung în cele din urmă la copacul mult râvnit. Boii dau cu coarnele în tulpina sortită tăierii. Lopețile sunt lăsate în zăpadă, cei doi scoțând din fân topoarele bine ascuțite. Dar mai întâi, tradițional, trebuie să înceapă cu câte un gât de vin. Fapt ce presupune cățărutul înapoi în car, unde stă la cald burluiul.

Acum, tot gustând și plescăind din limbă, se uită la grosimea tulpinii măsurând-o, așa, din privire. E de presupus că interiorul lemnos ar trebui să cam aibă peste șaptezeci de inele. Carul se va baza,

așadar, pe două tălpi de sanie cu o tărie lemnoasă de peste șaptezeci de ani.

Dar cel mai important e că au de gând să cioplească tălpile în regim de urgență, aici, pe loc, în zăpadă. Astfel încât la plecarea să-și poată da drumul la vale aflându-se într-un car pe tălpi de sanie, nu pe roți. Roțile să se odihnească în car după atâta scârțâit. O, ce fericiți vor fi, atât ei, cât și boii, când vor luneca pe costișă în jos! Vor luneca atât de iute, încât sania s-ar putea să ia boii pe sus din spate, ajungând și ei în car, aflând și ei, așa boi cum sunt, ce înseamnă viteză.

Înaripați de bucuria ce-i așteaptă, își leapădă cojoacele, sar din car, se învârt în jurul frasinului tot ochind, tot socotind care parte va fi talpa stângă și care – talpa dreaptă. Unul ridică toporul și lovește cu tăișul aproape de pământ. Chipurile, doar de probă, însă frasinul se cutremură cu tot cerul de deasupra lui. Parcă ar fi o ființă vie și ar simți durere. Iar de sus începe să ningă. Când cei doi își ridică frunțile, le dau fulgii în ochi. Totodată, se lasă peste ei un fâlfâit aspru. Ce-i asta, măi frate? Ce ne facem? Înapoi în car! Că nu-i de glumit cu unele fenomene ale naturii.

Se bagă în fân, își trag peste ei cojoacele mițoase și așteaptă să le treacă clănțâitul din dinți. Până la urmă, când își scot nasurile roșii din fân, văd că e vorba de un corb care se tot rotește pe sus, apoi se lasă peste ei, negru ca o haină de călugăr adusă de vânt. Un corb mai negru decât tot ce e negru pe lume.

Acum și ninsoarea cade mult mai grea. În scurt timp, nu-și mai văd topoarele din zăpadă. Nu se mai vede nici pârtia. De fapt, nu se mai văd nici boii. Boilor li se văd doar coarnele ascuțite, împungând în gol. În schimb, coroana înaltă a frasinului pare să jubileze deasupra lor, înconjurată de zborul corbului.

Și croncănește corbul de două ori, numai de două ori – Cro! Cro! –, dar îi face pe cei doi să se ghemuiască sub cojoace, deși corbul nu se repede să le ciupească nasurile ieșite la suprafață. În cele din urmă, corbul se înalță deasupra frasinului, moment în care ninsoarea se rărește, apoi încetează cu totul și apare soarele. Iar cei doi ajung la concluzia că apariția păsăroiului negru nu-i a bine.

– Tare mă tem să nu cumva să fie un semn de sus, zice unul.

– De sus? Din frasin?

– Mult mai de sus!

Corbul croncănește din nou:

– Cro! Cro!

Iar celălalt frate întrebă:

– L-ai auzit? A croncănit iară de două ori.

– Da, de două ori. Câte un „cro!” pentru

fiecare talpă de sanie. S-ar putea să fie un blestem. Câte un „cro!” pentru fiecare talpă cioplită din tulpina asta.

– Și?

– Cum și? O talpă ar putea s-o apuce la stânga, iar alta – la dreapta. Și dacă una o ia la stânga, iar alta la dreapta, ar putea să ne despice carul drept în două. Și s-ar mai putea întâmpla ceva și mai de Doamne ferește...

– De-o pildă?!

– Boii ar putea să încurce hăisa cu ceala.

– O, asta chiar că ar fi cumplit.

Dar și mai cumplit e faptul că ajunge până la ei un glas de femeie supărată foc. Ea strigă și se vaicăcă că nu degeaba i s-o arătat ei o cruce de lemn prăvălită-n omăt și un copil în cămeșuică subțire. Copilul se chinuia să ridice crucea-n picioare.

Uf, asta ne mai trebuia! Își zic cei doi uitându-se cu coada ochiului spre femeia care vine direct la ei prin zăpada înaltă până peste genunchi. Îndată își dau seama că e Baba Ileana, prezicătoarea satului. Le spune din mers că presimțea ea că se pune ceva la cale. Ghiocul îi tot spunea că se arată tăiș de topor.

Baba Ileana îi recunoaște și le zice pe nume:

– Păi, voi, măi, ai lui Perju, măi Samsone și măi Trifane, vă dați voi seama de ce copac v-ați legat? Oare nu găsiți voi, cât îi pădurea de mare, un copac pentru tălpi de sanie? (Io-te, bre, și pe asta o știe!) Că aista-i copac însemnat. Au să treacă ani și ani, noi n-om mai fi... Adică om fi, numai că om fi oale și ulcele, da' el de pe costișă asta va stăpâni cu coroana lui cerul. Dar știți voi oare că scris în stele este... Și nu numai în stele, se va scrie și într-o carte despre acest copac însemnat. Și-i vor zice Frasinul Gigant. Și-o să fim și noi în cartea aceea. Și eu, așa, o babă cum sunt, și tu, Samsone, și tu, Trifane! Of, măiculică-Doamne! Văd că ați și dat cu toporul în scoarța lui! De-a mirării că nu curge sânge. Gata, gata, Gigantule, nu mai geme atâta. Uite că-ți ia Baba Ileana durerile:

Cu fum afumate,

Cu fumul peste pământ purtate

Și în pământ îngropate

Să nu mai simtă durere

Niciun copac, niciun bărbat,

Nicio muier,

Nici boii aiștia, nici roțile carului,

Nici toporul măgarului...

Și tot descântând, Baba Ileana face ce face și umblă cu fuioare de fum în jurul tulpinii, afumă mai ales locul mușcat de topor.

Iar cei doi frați se uită cu înțeles unul la altul, își fac semn că trebuie s-o șteargă de-aicilea cât îi lucru cu cinste. Cât încă

baba și păsăroiul negru n-au făcut să se întunece omătul, de n-or mai ști încotro s-o apuce. Pocnesc de câteva ori din bici și boii se ridică din zăpadă, trag și carul după ei și o iau la vale. Baba Ileana în urma lor continuă să descânte, iar frasinul continuă să crească inel cu inel, an de an, și tot crește și până-n zilele noastre.

MISTERELE BIBLIOTECII PLUTITOARE

Bătrânul Corb e convins că la înălțimea la care zboară nu are cine să-l audă. Cu atât mai mult să-l înțeleagă. Și începe să-i croncănească lui Ghioz o Laudatio. Îl laudă că e tobă de carte chiar și acum, când nu are în el nicio carte.

– O carte citită e încă o viață trăită! croncănește corbul.

Iar Ghiozdanul, dându-și seama câtă încărcătură e în aceste cuvinte, aproape că ar fi în stare să zboare mai departe cu puterile proprii.

– Ferice de tine, Zburătorule! mai zice Bătrânul Corb. Tu ești croit și cusut pentru cărți! Câte cărți citite, tot atâtea vieți trăite!

Însă deodată cineva îi dă o replică Bătrânului Corb. O replică destul de dură. El se uită în largul cerului, descoperă că replica vine de după un nor singuratic. Un nor cenușiu, care se ține de el încă de când își luaseră zborul din grădina de la Humuleștii Mici. Replica sună așa:

– Carr! Carrrrrte! Multă carrrte a tăbârcit, dar la ce i-o folosit?

Și de după norul singuratic se ițește Aurăreasa, care dă frenetic din aripi, pusă pe harță.

Oricine aude așa ceva în ceruri și pe pământ se revoltă. Cum de îndrăznește cineva să pună o întrebare atât de tâmpită? Cum adică, la ce i-a folosit Ghiozdanului căratul cărților? E ca și cum ai zice despre o livadă că rodește, dar la ce-i folosește?

Aceste ciocniri de idei din cer nu pot să nu aibă ecouri pe pământ. Mai ales că cei doi sunt deja aproape de piscul Bălănești, iar acolo se vede o pădure. De fapt, nu e o pădure adevărată, dar una atârnată de albastrul cerului. Și în acea pădure există o Poiană Plutitoare, iar în Poiana Plutitoare – o Bibliotecă Plutitoare.

Magistrul Bibliotecar din acea bibliotecă misterioasă poartă o haină galbenă, înșorită, lungă până la firul ierbii. Pășește

peste flori luminoase spre spațiul lecturilor de urgență. Deschide o carte abia apărută în rețea, o carte atât de proaspătă, încât pe unele pagini încă mai apar pasaje noi. Apar cuvinte ce redau imagini în mișcare pe suprafețele adierilor de vânt. Înseamnă că noile tehnologii au ajuns și prin aceste locuri ascunse de lume. Dacă nu cumva de aici au pornit.

Magistrul aude apropiindu-se un fâlfâit de pagini și își întrerupe lectura. Din capătul cel mai îndepărtat al Bibliotecii vine în zbor Cartea-Porumbiță, confidenta lui. Îl anunță că cineva insistă să pătrundă în liniștea bibliotecii.

– În liniștea sacră a bibliotecii noastre! subliniază ea.

Magistrul însă e deja la curent cu ceea ce se întâmplă. Nu degeaba a trecut el pe la Lecturi de Urgență. A cules informații direct din cartea care încă se mai scrie, aflând și de neplăcutul incident cu întrebarea „la ce i-a folosit?”

– Liniștește-te, soror! Și du-te de-l ajută pe Bătrânul Corb să scape de povara Ghiozdanului. Numai să nu-mi vină fâlfâind cu aripile lui pe sus, că-mi întunecă toate paginile.

Peste câteva clipe, în spațiul Bibliotecii Plutitoare apare pășind pe jos corbul. Vine pe jos, în timp ce Ghiozdanul are onoarea de a pluti pe sus. Și asta fiindcă s-a băgat înăuntrul lui Cartea-Porumbiță, care iradiază puteri de zbor. Ea îl ajută să aterizeze pe un raft, apoi iese la lumină zicându-i:

– Uf, ce greu ai devenit! Mă tem că vacanța asta o să te bage în pământ cu zile! Te-ai făcut greu ca un bolovan. „Uf, ghiozdanul – uf, bolovanul!”, vorba Dorinei.

Magistrul face o plecăciune adâncă spre Bătrânul Corb și zice:

– Scuze, prietene, că te-am făcut să mergi pe jos prin Bibliotecă. Știi, luptăm cu toate umbrele pe aici. O facem de dragul literelor...

– Înțeleg, litera-i firicel de lumină, pe când aripile corbului – întuneric.

– A, nu, nici chiar așa!

– E în regulă, nu mă supăr. Mai ales că de la o vreme îmi cam slăbesc aripile. Simt că degrabă am s-o iau pe jos, țup! țup! într-o direcție de mult știută, până am să ajung în neguri de vreme, înainte de Era Noastră. Asta-mi doresc și asta se va întâmpla cu mine. Fie! Și-acum, ce facem?

– Din păcate, sau poate din fericire, cartea care trebuie să-i refacă puterea de zbor Ghiozdanului încă se mai scrie! Totuși avem garanții că până la sfârșitul verii va fi gata scrisă, bună de strecurat în buzunarul lui.

– Până la sfârșitul vacanței, vrei să zici accentuează corbul, apoi oftează cu amărăciune: Of, of, of și iară of!

– Cât încă-i ziuă printre păduri și dealuri, trebuie să ajungi cu Ghiozdanul acolo... Știi tu unde, că doar ai idee unde-i stăpân peste Înălțimi Frasinului Gigant. Sunteți cam de-o vârstă, nu?

– Nu prea. Eu, cu bătrânețile mele cu tot, nu-l întrec în șirul anilor. Când am ieșit eu din ou, mama s-a jurat că până nu mă înalț în zbor peste vârful Frasinului, n-o să-i vină să creadă că a clocit un ou de corb și nu unul de cuc. Se temea ca nu cumva să încep a cânta Cu-cu! în loc de Cro-Cro! Ei, dar asta a fost hăt în străvechime. Era pe vremea domniei schimonositorului de păsări și animale Cantemir Schimonosilă Struțocămilă. Iar frasinul avea încă de pe atunci apucături de gigant. Se lua la trântă cu norii.

– Să nu exagerăm! Se trântea și el cu câte-un norișor rătăcit, nu cu norii ce aduceau furtuna. Gata, saltă-l de pe raft și du-l mai departe, iar pe sus să-i croncănești despre cărți. Poți să-i povestești și despre mine! Adu-i aminte cum i-am strecurat într-o dimineată în buzunarul cu fluture o cărticică. Dorina tocmai se trezise și îmi observase gestul. M-a văzut și cum îmi iau zborul pe fereastră, numai că nu se trezise definitiv și credea că visează. Vorbește-i, croncănește-i despre dimineata aceea și ai să simți cum se face mai ușor, gata să zboare.

Și-ntr-adevăr, după ce își iau rămas-bun de la Magistrul din Biblioteca Plutitoare și se înalță din nou peste văi și dealuri, corbul îi amintește Ghiozdanului de dimineata în care acesta a simțit că poate zbura. Ba chiar a luat-o și pe Dorina pe sus, peste cireșii înfloriți. Și tot gândindu-se la cele povestite de corb, Ghiozdanul simte că este purtat cu ușurință peste văi și dealuri, fără să mai fie o povară prea mare, până când, deodată, își dau seama împreună că se îndreaptă spre un nor foșnitor care se ridică de după un deal.

– N-am mai văzut un nor să foșnească, zice Ghioz. Am văzut nori fugind pe cer, nori cu fulgere, cu trăsnete, dar să stea locului și să foșnească, n-am mai văzut.

Bătrânul Corb înțelege cum stau lucrurile și zice:

– De fapt, nu e nor. Iată, ajungem la Frasinul Gigant. Uite cum coroana lui verde ocupă aproape tot orizontul! Nici n-ai pe unde trece. Vom intra direct în frunzișul lui.

Iar câteva minute mai târziu manevrează printre crengi tot mai dese, până când Ghioz se pomenește aninat de o creangă uscată. Atarnă ca într-un cuier parcă pregătit special pentru el, în timp ce corbul continuă să zboare. Deși simte că îl lasă puterile și i-ar plăcea să coboare pe pământ. Totuși mai zboară ceva timp prin coroana spectaculoasă a Frasinului Gigant, printre crăcile întinse la nesfârșit, face cercuri și în jurul tulpinii. Plutește și în jurul unui puișor târcat care are o problemă: oricât și-ar dori, nu poate coborî din copac altfel decât doar cu fundul în jos.

Corbul se întrebă dacă Frasinul își mai amintește de el, de o iarnă cu ger și zăpadă cât gardul, în care doi frați se pregăteau să facă din lemnul lui tălpi de sanie. Fiind încă tânăr și foarte energic pe atunci, corbul îi pusese pe fugă pe răufăcători. Bătuse cu neagră furie din aripi pe deasupra capetelor lor, zăpăcindu-i cu rafale aspre și croncănituri, gata să le ciupească nasurile înroșite de ger. I-a făcut să o ia la vale hurducându-se în carul lor pe roți, fără să apuce să-și cioplească tălpi de sanie.

Acum Bătrânul Corb își dă drumul pe iarba de sub Frasin, se uită de acolo în sus, la coroana uriașă ce acoperă cerul. Nici măcar nu încearcă să-și miște aripile, să se înalțe. Simte că bietele lui aripi nu l-ar mai putea ridica nici până la nivelul Ghiozdanului care atarnă foarte sus de o creangă uscată. Și o ia pe jos, la deal, prin iarbă. Țup! țup! Prin iarbă și pe sub iarbă. Ba apare, ba dispăre. Pe urmă nu i se mai vede nici clonțul, nici coada – nimic.

Excelența Sa, domnul Cristian-Leon Țurcanu, Ambasadorul României în Republica Moldova, înmânând Ordinul „Meritul Cultural” al Statului Român Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, reprezentată de Președintele asociației scriitoricești, domnul Teo Chiriac

UNIUNEA SCRITORILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA, DECORATĂ CU ORDINUL „MERITUL CULTURAL” AL STATULUI ROMÂN

(9 DECEMBRIE 2025)

Pe 9 decembrie 2025, Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova a fost decorată, în cadrul unei ceremonii desfășurate la sediul Ambasadei României din Chișinău, cu Ordinul „Meritul Cultural” în grad de Cavaler, Categoria A – „Literatura”, conferit prin decretul Președintelui României, domnul Nicușor Dan, la 22 octombrie 2025. Distincția a fost acordată în contextul aniversării a 105 ani de la fondarea Societății Scriitorilor Români din Basarabia – prima organizație profesională a breslei scriitoricești din spațiul basarabean și predecesoare a Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova.

Ambasadorul României, Excelența Sa Cristian-Leon Țurcanu, a subliniat în alocuțiunea sa că această decorație reprezintă „elogiul statului român pentru eforturile deosebite în promovarea culturii române, pentru contribuțiile în domeniile creației, criticii și istoriei literare, precum și pentru promovarea literaturii române în Republica Moldova”. Excelența Sa a reamintit rolul Uniunii Scriitorilor ca vârf de lance al Mișcării de Eliberare Națională și prima instituție de cultură care și-a asumat deschis misiunea de recuperare a identității naționale românești într-un context marcat de politicile sovietice de deznaționalizare, subliniind că „lupta pentru adevăr, identitate și memorie continuă, iar scriitorii de pe acest mal al Prutului rămân un model de demnitate, perseverență și reziliență a societății românești”.

Decorația vine ca o recunoaștere la nivel înalt a rolului istoric pe care Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova l-a jucat în anii de cotitură 1988-1989, când scriitorii basarabeni au coagulat, prin luări publice de poziție, conștiința românească în spațiul de azi al Republicii Moldova. Susținerea adoptării limbii române ca limbă de stat și revenirea la alfabetul latin, participarea la Marea Adunare Națională din 27 august 1989 și contribuția la elaborarea legislației lingvistice aprobate la 31 august 1989 sunt repere definitorii ale acestei misiuni civice.

În discursul său, președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, Teo Chiriac, a mulțumit Președintelui României și statului român pentru gestul de înaltă considerație, subliniind că această distincție aparține, deopotrivă, tuturor generațiilor de scriitori basarabeni care au apărat limba română, memoria istorică și valorile culturii naționale, adesea în condiții de presiune ideologică și cenzură. El a evidențiat continuitatea dintre Societatea Scriitorilor Români din Basarabia și actuala Uniune a Scriitorilor, ca instituție de referință pentru viața literară și pentru dialogul românesc de pe ambele maluri ale Prutului.

La ceremonie au fost prezenți, de asemenea, ex-președinții Uniunii Scriitorilor din Moldova, Mihai Cimpoi și Arcadie Suceveanu, reprezentanți ai Ambasadei României, membri USM, reprezentanți ai echipei de conducere și ai Consiliului Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova: Alexandru Burlacu, Val Butnaru, Ana Ciurmac, Ion Hadârcă, Nicolae Negru, Ivan Pilchin, Maria Pilchin.

Pentru Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova, acordarea Ordinului „Meritul Cultural” în grad de Cavaler reprezintă o recompensă simbolică și, totodată, un angajament pentru viitor: consolidarea unității culturale românești, susținerea noilor generații de autori, apărarea limbii române ca limbă de creație și de comunicare publică și participarea activă la dialogul literar european.

Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova adresează sincere mulțumiri Președintelui României, domnul Nicușor Dan, și Ambasadei României în Republica Moldova pentru această înaltă distincție, pe care o considerăm o recunoaștere a eforturilor noastre de a promova literatura și identitatea culturală românească și o încurajare de a continua, cu aceeași demnitate, misiunea noastră.

Ivan PILCHIN

LIVIU DELEANU, AVANGARDISTUL ÎNFOMETAT

de LUCIA TURCANU

Trăcută sub tăcere după 1940 și aproape necunoscută, viața lui Liviu Deleanu din primul deceniu al activității sale literare a fost, se pare, intensă, dar și cu multe intemperii. Nu s-au păstrat nici memoriile, nici file de jurnal ale poetului. Presa timpului însă, precum și unele cărți ale contemporanilor săi interbelici mărturisesc că tânărul refugiat în Moldova sovietică la vârsta de 29 de ani a reușit, până la plecare, nu doar să publice trei cărți la Iași și București – *Oglinzi fermecate* (1927), *Ceasul de veghe* (1937), *Glod alb* (1940) –, ci și să devină una dintre vocile recunoscute ale epocii, fiind prezent cu regularitate în diverse reviste. Câteva amintiri și anecdote relatate de contemporani ne ajută să descoperim în Deleanu tânărul îmbibat de „seva iconoclastă” a avangardismului, boemul pentru care poezia devine necesitate fiziologică, dar și omul nedreptățit pe criterii etnice.

Neașteptat, la o primă impresie, numele lui Liviu Deleanu apare în cartea de memorii a lui Sașa Pană *Născut în '02* (publicată în 1973 și reeditată în 2021). Prezent săptămânal la Iași, în 1928, ca medic militar, conducătorul revistei de avangardă „unu” a cunoscut „câțiva tineri interesanți și de talent”, toți „îmbibați de acea sevă iconoclastă care ne caracteriza pe noi, cei strănși în jurul revistei”. Din acest grup făcea parte și poetul Liviu Deleanu, împreună cu care, prin septembrie, au găsit „un «elefant», adică un ins cărui i-ar fi plăcut să-și vadă numele în fruntea unei publicații”. Insul, care „avea bani, dar nu știa să scrie”, se numea Mihai Bicleanu. Astfel a devenit posibilă „aventura «Prospect»”, despre care Sașa Pană (descrie de Virgil Gheorghiu, de asemenea membru al grupului ieșean, drept „un medic ofițer superior, cu o fire de mimoză pudică, agent literar de legătură modernistă”) își amintește:

„Tragicomică – cu «bătaie» spre comic – a fost colaborarea tinerilor poeți ieșeni /.../ la revista (în formatul contagios al *Biletelor de papagal*, dar cu mai multe pagini) care s-a numit *Prospect*. Primul număr apărut la 22 septembrie 1928, cu subtitlul *Simptom literar*. Director, poetul Liviu Deleanu. La acel prim număr, semnătura lui Virgil Gheorghiu se repeta de trei ori. El inaugura rubrica *Pe cruce*, cât toată pagina și textul cules în formă de cruce. Răstignitul din numărul 2 era poetul și publicistul Demostene Botez. La al 3-lea număr se adăugă colaborările lui Al. Dimitriu-Păușești și a lui Raul Iulian. La al 4-lea apare semnătura lui Aurel Zambea. Astfel, în cursul unei luni, *Prospect* devenise debutul avangardiștilor ieșeni”.

Experimentul numit *Pe cruce* este amintit și de autorul lui, Virgil Gheorghiu: „Cu bani împrumutați, scoteam o fițuică ireverențioasă, unde plasam articole în formă de cruce – chipurile că-i răstignim pe «academici»”. Iar „răstignitul” din primul număr al „*Prospectului*” se pare că a fost chiar șeful publicației, Liviu Deleanu. Arhiva completă a revistei „*Prospect*” (numai opt numere, de fapt, apărute între 22 septembrie și 18 noiembrie 1928) nu s-a păstrat în niciuna din biblioteci. În articolul *Liviu Deleanu, un poet uitat*, publicat în nr. 9 din 2005 al „*Convorbirilor literare*”, Iulia Azriel, nepoata de frate a poetului, relatează povestea reconstituirii acestor opt numere de revistă:

„...primele trei numere ale revistei erau de negăsit în marile biblioteci din Iași și din București. Numerele doi și trei le-am descoperit, din fericire, în arhiva poetului, la Chișinău, numerele patru până la opt în Biblioteca Universității din Iași, și, după un timp, în colecția particulară a lui Nicolae Tzone, numărul unu. Drept care am completat revista în toate bibliotecile la Chișinău, la Iași și la București. În primul număr, textul *Pe cruce*, de Virgil Gheorghiu – tipărit în formă de cruce, în semn de răstignire a academismului – e dedicat lui Liviu Deleanu: «Un poet modern, nefix, suflet de rebus, concepții dezordonat stilizate care vizează fantasticul, receptor direct al mesageriilor divine, un înaripat visător care fuge de realitatea fadă spre idealul pur al viziunilor, demon îmbunat».”

Viața revistei ieșene „*Prospect*” a durat puțin. Aflarea lui Liviu Deleanu în fruntea publicației a fost însă și mai scurtă. Sașa Pană evocă motivul:

„Finanțatorul, student și huligan notoriu, pe nume Mihai Bicleanu, alungă pe redactorul-șef și nu mai vru să stea de vorbă decât cu Virgil Gheorghiu, «pentru că e brun și deci arian». Ceilalți fiind blonzi erau urmăriți cu ciomagul pe strada Lăpușeanu”.

Se instaura regimul persecuțiilor.

Deși exclus din echipa revistei, Liviu Deleanu și-a continuat acțiunile de popularizare a modernismului literar. Bunăoară, îi găsim numele în revista „*Opinia*” din 24 noiembrie 1928, unde, la rubrica „*Informații*”, se da următorul anunț: „Duminică, 25 noiembrie, va avea loc a 2-a Șezătoare Culturală-Literară organizată de Cercul C.I.D.V.L. la care va conferența poetul Liviu Deleanu despre «modernismul în literatura românească». Discuții contradictorii”.

După încheierea „aventurii «*Prospect*»”, Liviu Deleanu pleacă, împreună cu Virgil Gheorghiu, la București. Până să se angajeze,

primul, litograf, apoi corector la o tipografie, iar al doilea, într-o orchestră, cei doi tineri susținători ai avangardei, „primiți din caritate”, au locuit împreună „în gazdă la soția marelui tenor I. Băjenariu”. Spiritul boem mergea mână în mână cu sărăcia. Într-o evocare publicată în „*România literară*” din 3 decembrie 1970 cu titlul *Tâlcurile primordiale*, Virgil Gheorghiu mărturisește: „Ne asortam la pantofi. Purtam amândoi cipici de tenis și mâncam roșii aruncate, curățate la robinet de partea putredă”. În continuarea acestei evocări, descoperim o istorie, la granița dintre real și fabulație, care completează portretul lui Deleanu la tinerețe (vorba vine): inventiv, cu simțul umorului și... mereu infometat:

„Om mai mâncăcios ca Liviu n-am văzut în viața mea. Ar fi dat gata și patru franzele pe zi. Se frământa în găsirea unei soluții, că de angajamentul meu nici vorbă nu putea fi. Numai ce-l văd într-o zi, vine în casă cu două săculețe cu baiere de trecut după gât.

– Am rezolvat problema pâinii, strigă Liviu din pragul ușii.

– Nu zău! Cu săculețele!

– Păi, sigur! Câte țintirime avem? Mă uitam la Liviu ca la un sărit din minți.

– Două celebre și trei așa și așa. Ce-i cu asta?

– Asta înseamnă două înmormântări pe zi. Perfect! La pomană deci, câte doi colaci de fiecare.

– Doamne, foamea se vede că-l face pe orice om cinic, i-am răspuns.

Liviu Deleanu mi-o întoarse cu un calambur:

– Cinic, de la «a cina», vrei să spui? Doi colaci pe zi, gândește-te la asta. Suntem asigurați”.

Într-o după-amiază de septembrie, după o înghesuială „la coada colivei” și câteva „bușaiuri și blagosloviri” din partea „mehengilor” care se înghesuiau acolo, cei doi tineri poeți au „îmbucut împletiturile vanilate pe verzile alei cu îngeri”:

„Cântau ultimele păsări ale sezonului și soarele molcom mângâia lespezile.

– Îmi place să admir natura cu gura plină, filozofa Liviu privindu-și găurile din pantofi și molfăind”.

Plin de amuzament este și un banc despre sărăcia exasperantă în care trăia Liviu Deleanu. Bancul circula, se vede, în mediul literar, iar situația materială a lui Liviu Deleanu nu se îmbunătățea cu trecerea anilor. Or este grăitor faptul că respectiva anecdotă este publicată în „*Rampa*” de două ori. Întâi, apare, cu titlul *Chestii auzite*, pe 6 septembrie 1928, textul fiind semnat *Nicon*. (Din *Dicționarul de pseudonime*

al lui Mihail Straje aflăm că la „*Rampa*” semnau cu acest nume mai mulți autori: Dinu Botescu, Nicolae Constantinescu, Nicu Kanner.) Peste șase ani și jumătate, pe 18 martie 1935, același text este publicat din nou, cu titlul *Pune ochii pe una!* și semnat N. Vlădoianu. Așadar, ce se zvonea despre autorul *Oglinzilor fermecate?* „Liviu Deleanu era în culmea disperării. Creditorii îi ațineau drumul ca niște câini de vânatoare, iar Liviu, ca un vânător experimentat, împușca francul.” Pentru a-și ameliora „trista situație, care-i transformase intestinele în coarde muzicale” și nevoit să „tapeze”, Deleanu își vâna prietenii pe Calea Victoriei. Prins la „*Capșa*”, Andrei Palotă îi sugerează să se însoare cu o fată cu avere, să pună ochii pe una, să se ducă la taică-său să o ceară, iar dacă acela îl repede, să joace puțin teatru, amenințându-l: „Ori consimți, ori mă împușc!” După două săptămâni, Liviu Deleanu este introdus „în luxosul birou al bancherului Iani Vasilikiopulos”. Urmează o scenă demnă de Caragiale:

„– Domnule Iani!... Sunt amorezat!...
– Bravo!...
– Simt că fără ea n-aș putea trăi...
– Foarte simplu!... Ia-o de nevastă!...
– Nu-i tocmai atât de simplu!...
– Fata te vrea?...
– Cred că da!...
– Nu ți-a spus nimic?
– Mi-a dat să înțeleg!...
– Atunci... încearcă!...
– Tocmai de aceea sunt aici!... Am venit să încerc!...
– Și fără să mai ezite un moment, Liviu Deleanu căzu în genunchi la picioarele lui Iani:

– Domnule Iani!... Sunt amorezat!... Iubesc!... Sunt vrăjit de frumusețea și de grația fiicei dumitale!...
– Domnule, te rog!...
– Nu!... Lasă-mă să termin!... Nu-mi distruge ultima speranță printr-un răspuns prea pripit și prea necugetat!... Gândește bine că în fața dumitale ai un tânăr de 25 de ani, care ar fi capabil de orice...
– Domnule... să vezi!...
– Nu!... Nu vreau să văd nimic altceva decât mărinișul unui tată care vrea să-și vadă fiica iubită și fericită!...
– Dar...
– Vreau să-mi dai mâna fiicei dumitale!... Dumneata vrei sau nu?...
– Nu pot!...
– Atunci privește revolverul ăsta!...
– Ce faci, domnule?...
– Ori consimți să-mi dai pe fiica dumitale de nevastă, ori mă împușc!... Răspunde!...
– Nu pot consimți!...
– Atunci mă împușc!...

- Stail...
- Vrei să mi-o dai de nevastă?...
- Nu înțelegi că mi-e imposibil?...
- Ai promis mâna ei altcuiva?...
- Nu.
- Atunci pentru ce nu vrei să-mi dai mâna fiicei dumitale?...
- Fiindcă nu am nicio fată!..."

Foamea ducea la acțiuni disperate. Dar se pare că tot din foame se năștea poezia. Pe 15 august 1935, în revista „Facla” era publicat răspunsul lui Liviu Deleanu la ancheta „De ce scrieți?”. Titlul ales de redacție era sugestiv și provocator totodată: *Liviu Deleanu scrie pentru că îi e foame*. Iar răspunsul pe care îl da poetul miza atât pe sensul direct al cuvântului *foame* (senzația nevoii de a mânca), cât și pe cel figurat (dorință nestăvilită, poftă lacomă), configurându-se, astfel formula poetică pe care o va valorifica în *Ceasul de veghe și Glod alb* – o poezie a marginalului și sordidului, a visceralului, dar și a implicării în social, a idealurilor nestrămutate, formulate cu ardoare. Iată ce răspunde Liviu Deleanu:

„Iată o întrebare la care nu m-am gândit niciodată. /.../ Aș putea foarte bine să răspund de la început că nu cunosc nicio cauzalitate psihică sau spirituală – determinatoare; într-un cuvânt, că nu știu de ce scriu. Fiindcă eu m-am pomenit scriind în neștire la o vârstă crudă, în copilărie. La 5 ani zgâriam cu unghia pereții, născocind semne dintr-o cabală necunoscută și încrustam cu coada hârlețului caldarâmuri, gravând tainele copilăriei. Abia la 11 ani am îndrăgit hârtia și creionul. // Cele dintâi slove de tipar negru și veșnic le-am pipăit cu o bucurie tumultuoasă la 14 ani. De atunci am continuat să scriu dintr-o imperioasă și chinuitoare nevoie. // Am scris – și mai scriu – fiindcă mi-e foame, fiindcă mă secătuieste o cumplită și arzătoare sete. Mi-e foame de pâine, de dragoste, de omenie, de dreptate. // Singura mea resemnare – fiindcă am luciditatea tuturor slăbiciunilor mele – o găsesc în rodul amăgitor și atât de puțin suculent al cuvintelor înșiruite trudnic pe șiraguri groase de vise și iluzii. // Și totuși... // Iată un motiv în plus care lămurește trecerea mea pe plenum literaturii sociale. // Știu că rândurile de față vor dezamăgi pe mulți – de aceea încumet să susțin cu toată sinceritatea că nu scriu nici din snobism, nici din vanitate. // N-am niciun fel de orgoliu literar. // Scriu, fiindcă mi-e foame!”

Redacția revistei „Facla” nu întârzie să comenteze că afirmația din final e „cu atât mai interesantă cu cât anticipează o activitate literară deplasată de pe linia pe care Liviu Deleanu a evoluat până acum, și explică peremptoriu un complex din ce în ce mai frecvent. /.../ Conexând această mărturisire-strigăt cu promisiunea pe care Liviu Deleanu o formulează, de a trece pe planul literaturii sociale, ajungem ușor la concluzia necesității unei literaturi activiste, a necesității ei personale, interioare, a translației de la o concepție a scrisului la alta, de la expectativă la revendicare. Urmează să ne convingem că lui Liviu Deleanu îi e așa de foame încât va avea curajul să scrie ca să mănânce”.

Imediat după publicarea volumului *Ceasul de veghe*, în „Adevărul literar și artistic” din 27 iunie 1937, apare articolul *Literatura proletară* (având inclusă și o fotografie a lui Liviu Deleanu), în care autoarea, Is. Sd. (Izabela Sadoveanu) remarcă tendința nouă de a fada din limbajul brut materialul literar și observă că instrumen-

tu de care se servește elanul poetic al lui Liviu Deleanu în poemele din acest volum, chiar dacă „nu este încă perfectat”, merită atenție pentru modul fericit în care se realizează „aliajul dintre formulele familiare, sau așa-zisul limbaj natural, și limbajul purificat pentru uzul special al poeziei”. Această tendință nouă va fi însă criticată necruțător în câteva numere din 1938 ale revistei „Neamul românesc” (30 aprilie, 10 mai, 17 iulie), unele texte avându-l ca autor pe N. Georgescu, altele fiind nesemnate. „Poeme delirante”, „poema cu mălai și cu estetică mălăiață”, „poem deconfitural”, „literatură porco-estetică”, „versuri și un limbaj de extremă periferie” – astfel de sintagme folosește autorul de la „Neamul românesc”, adversar al modernismului, pentru a defini poeziile din *Ceasul de veghe*, iar poetul e catalogat drept „bard limitativ și confusionist”, „nou astru așa de puțin valah din epica română”, „bard intransigent și semit, proslăvit de curând de critica pontifului Chivuol Lovinescu și a maestrului analisto-transcendental Cioculescu”.

Nici foamea, nici aversiunea antimoder-nistă nu l-ar fi determinat pe Liviu Deleanu să părăsească România. Naționalismul fascist devenea însă tot mai intimidant. În anii 1936-1937, se pare că poetul a fost implicat într-un proces în care etnia inculpatului s-ar putea să fi jucat un rol decisiv. Pe 20 octombrie 1937, ziarul „Universul” titra: *Ziarist evreu condamnat pentru șantaj. Corespondenții presei din Sărindar* (expresia „presa din Sărindar” desemnând presa de stânga din perioada interbelică, reprezentată de ziarele „Adevărul” și „Dimineața”). Redacția informa cititorii că pe 17 octombrie, la Iași, „înaintea tribunalului, s. 4, prezidat de d. magistrat Mătescu, a venit procesul de șantaj intentat ziariștilor Saul Glückman, zis Liviu Deleanu, și Ițic Perltz, zis Vornicu Movilă. Eu au încercat un șantaj asupra d-lui Gh. Gheorghiu-Borșa, președintele federației Iași și vicepreședinte al Asoc. învățătorilor din județul Iași. Prinși asupra faptului de organele poliției, au fost trimiși în judecată pentru șantaj. Tribunalul a condamnat pe Saul Glückman, zis Liviu Deleanu, la șase luni închisoare, Ițic Perltz, zis Vornicu Movilă, a fost achitat. De menționat că Saul Glückman, zis Liviu Deleanu, face parte din personalul ziarelor «Dimineața» și «Adevărul».

Numele celui care semna cu pseudonimul Liviu Deleanu – Lipa Cligman – era scris greșit. Nu ne rămâne decât să bănuim cum se explică greșeala: prenumele Saul ar fi putut veni din confuzia cu numele tatălui lui Deleanu – Sîma (Samuel), iar numele apare în forma Glückman, poate, sub influența pseudonimului Cliglon cu care își semna epigramele? Grăbiți să publice știrea, ziariștii nu s-au simțit obligați să verifice „Monitorul oficial” din anul precedent, unde, pe 27 iulie, apoi pe 30 noiembrie, era următoarea informație, în care transcrierea numelui e mai apropiată de forma corectă:

„Tribunalul Iași, secția IV

D-l L. Glichman, zis Liviu Deleanu, fost reporter la ziarul «Lumea», cu domiciliul necunoscut, este citat la acest tribunal în ziua de 2 noiembrie 1936, ora 12, ca inculpat; la neurmărire se va proceda conform legii. – Dos. Nr. 1.886/936”.

Dacă acest dosar cu numărul 1.886/936 se mai găsește în Arhivele Române, s-ar putea afla lucruri interesante despre poetul care a ales să treacă Prutul în 1940 pentru a-și salva viața.

SEMN DE CARTE

UN SPIRIT POLIVALENT

de LARISA TUREA

Poetul și jurnalistul Gheorghe Doni este omul cuvântului ales – puterea de concentrare, noblețea scrisului, plăcerea de a fixa verbul la locul său, erudiția dublată de sens și inteligența rară sunt vădite și în prezentul volum de publicistică, pe care am avut onoarea să-l prefățez.

Lucrarea include două compartimente distincte, concepute și realizate cu măiestrie. Primul, intitulat *Flacăra Cuvântului*, conține douăsprezece interviuri cu ilustre personalități din domeniile literaturii, artei, culturii și științei, luând în colimator probleme de istorie, limbă, cultură, spiritualitate, ecologie. Printre intervievați sunt: Grigore Vieru, Anatol Codru, Eugen Doga, Ion Ungureanu, Gheorghe Zamfir, Tudor Gheorghe, Nicolae Botgros, Olga Ciolacu, Maria Iliuț, Gheorghe Vrabie, Ion Dediu, Petru Buburuz. Autorul conturează, cu delicatețe, o galerie de portrete, prezentând „risipitorii de frumuseți” ai Basarabiei – „copilă înfășată în sârmă ghimpată”, după expresia plastică a lui Grigore Vieru –, și face și o radiografie necruțătoare a stării de lucruri, el însuși fiind în prima linie a luptelor înverșunate contra poluării, nu doar a naturii ca atare, ci și a naturii spirituale: dacă nu se vor întreprinde pași concreți pentru a opri dezastrul, specia umană va dispărea (acesta e leitmotivul volumului), „de vreme ce îndrăznește să ridice mâna asupra divinei creații, la zidirea căreia omul n-a contribuit cu nimic. Omul n-a putut crea nici măcar un biet fir de iarbă”.

Am putea aduce multe alte exemple unde autorul, cu pricepere și discernământ, împreună cu intervievații disecă probleme importante ale vremii. Bunăoară, în dialogul cu academicianul Anatol Codru sunt evocate mărturii puse cu o tristețe copleșitoare: „Râurile erau curate, pește puteai prinde cât îți poftea inima, moșnegii care se scaldau îl prindeau în izmene... Primăvara, ne duceam să-l strângem de pe sloiuri. Era mult pește amestecat în urma loviturilor de sloiuri, când acestea se mișcau, duse de ape în urma dezghețurilor. După tunetele de ghețari, peștele lovit era strâns de peste tot. Molovata buneilor mei este vizavi de Molovata Orheiului, două sate înrudite prin sânge și credință. Le separă nu Nistrul, ci o mare tragedie a acestui neam de moldoveni care aveau și au frați, chipurile, în altă țară... [...] În 1918, pe Nistru se puse granița și românii transnistreni au rămas de-au strigat peste râu: «Fraților! Da' pe noi cui ne lăsați?». Din 1922 și până în 1933, foarte mulți din ei

au fugit în Basarabia, s-au căsătorit aici, care au trecut mai departe Prutul. Însă o mare parte au fost prinși în 1949, urmăriți chiar în România și duși în Siberia...”

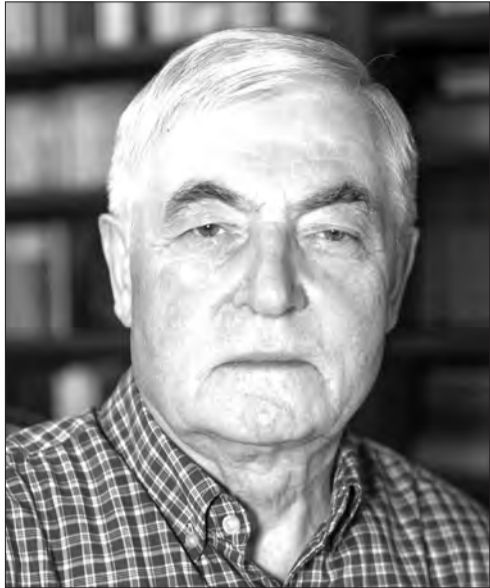
Tragismul sfâșietor răzbate și din interviul cu Grigore Vieru: „Azi, apele Prutului s-au tulburat ca mințile unui alienat. Iar odată cu apele sale s-au tulburat toate: limba, credința, istoria națională, sufletul. Mai cu seamă, sufletul. Pentru a se limpezi cu adevărat, Prutul ar trebui să se întoarcă la izvoare. Numai într-un asemenea Prut ne vom putea clăti sufletul. [...] Mă bucur că am apucat anii libertății cuvântului. La noi însă această libertate este mai mult de peșteră: oricine ți se poate urca în cap, fiind el însuși mângâiat pe creștet pentru o asemenea ispravă...”

De remarcă că majoritatea materialelor, cronici ale timpului „ce ne trăiește”, au apărut pe parcursul anilor în publicații prestigioase precum săptămânalul „Literatura și arta”, revistele „Moldova”, „Noi”, „Natura” ș.a. Pe autor îl caracterizează plenar esențializarea, întrebările sunt formulate ingenios, paginile abundă în material factologic, conțin idei și reflecții originale, interesante, conturând tabloul amplu al evenimentelor social-politice și spiritual-artistice din ultimele decenii în spațiul basarabean și nu numai.

În cel de-al doilea compartiment, intitulat *Cartea infinită a Naturii*, sunt inserate articole, cronici, crochiuri și tablete literare. Nu putem să nu menționăm stilul atractiv, scriitura profesionistă, limbajul literar bogat, polifonic. Grație acestor calități, avem certitudinea că volumul de față va avea priză, suscitând interesul diverselor categorii de cititori.

GHEORGHE DONI
FLACĂRA CUVÂNTULUI
(INTERVIURI · ARTICOLE · CRONICI)
CHIȘINĂU, 2025

SINGURĂTATEA NU-ȘI NEGOCIAZĂ HOTĂRELE

de VASILE NEDELCIU

VASILE NEDELCIU (N. 13 NOIEMBRIE 1948, BULBOCI, SOROCA). ABSOLVENT AL INSTITUTULUI POLITEHNIC DIN CHIȘINĂU. SPECIALIST CU DOCTORAT ÎN DOMENIUL IT. FOST INGINER, CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC, CONFERENȚIAR UNIVERSITAR. FOST PARLAMENTAR (1990-2001). COFONDATOR ȘI FOST DIRECTOR AL UNEI COMPANII LOCALE IT DE SUCCES CARE, URMARE A UNUI PROCES DE ACHIZIȚII ȘI DEZVOLTARE, DEVINE PARTE A UNEI MULTI-NAȚIONALE IEȘITE LA BURSA DIN NEW YORK, CU PREZENȚĂ PE TOATE CONTINENTELE. ȘI-A ÎNCEPUT ACTIVITATEA LITERARĂ ÎN 1974 ÎN CENACLUL „LUCEAFĂRUL” DE PE LĂNGĂ ZIARUL „TINERIMEA MOLDOVEI”. ÎN ANII 1974-1988 A PUBLICAT CICLURI DE VERSURI ÎN ZIARUL „TINERIMEA MOLDOVEI” ȘI SĂPTĂMĂNALUL „LITERATURA ȘI ARTA”. A DEBUTAT EDITORIAL ÎN 1988, CU VOLUMUL DE VERSURI „NUMĂRĂTOAREA DE FRAȚI” (EDITURA LITERATURA ARTISTICĂ, CHIȘINĂU). ÎN 2025, A PUBLICAT EDIȚIA A DOUA A VOLUMULUI „NUMĂRĂTOAREA DE FRAȚI” (CU POEZII DE SERTAR), LA EDITURA TIMPUL (IAȘI), ȘI VOLUMUL „FĂRĂ CONT PE FACEBOOK”, LA EDITURA JUNIMEA (IAȘI).

SINGURĂTATEA NU-ȘI NEGOCIAZĂ HOTĂRELE

Fost-am odată ceea ce n-am fi fost
dacă am fi fost, ca și acum, singuri.

Singurătatea – bănuiesc că știi – nu-și negociază hotărele,
uneori, nici nu observi cum îți sugerează de pe plită,
prin horn,
laptele ce dă în foc.
Discret, fiindu-ți alături,
când deșertăciunile te poartă pe drumuri,
așteaptă răbdătoare să vadă când, în sfârșit,
vei pricepe că în viață
miruit este nu cel ce așteaptă să moștenească ceva,
ci cel ce lasă altuia moștenire.

În singurătate, arteziana părere de rău
deșteaptă corola mărturisirii
și cu buzele arse de fierbințeala cuvintelor,
dacă intri cu frica în biserică și nu poți scăpa de ea,
parcă-o auzi cum îți strigă – măcar sperie-o!

Regala căințelor, helgea ce-ți sare-n spate,
singura care te reprezintă în tribunalele viselor,
are curajul să-ți spună în față –
n-aștepta cineva să-ți țină lumânarea în beznă,
decât atunci când cobori în ea, ridicându-te.

Judecătorii nu-ți iartă încălcarea de lege,
pizmuitoarii – pentru că le-ai luat-o înainte.
Numai singurătatea purtată ca pe niște cătușe
îți este în preajmă chiar și atunci
când strângi la piept sâni de marmoră ai umilinței.

CĂRȚILE ȘI PRIETENII

Îți amintești, când eram tineri însurăței,
când n-aveam nici casă, nici masă,
traversând serile bulevardul Lenin,
spălăm geamurile luminate la apartamentele eliberatorilor
cu ochii avizi de halca noastră de cer,
visând ziua când vom avea și noi un colț,
unde vom putea aduna la un loc
puțina, dar fără de preț avere –
cărțile din colecțiile BPT, Poesis, Romanul Secolului XX,
multe dintre ele strânse mai mult clandestin
(erau scrise cu caractere latine!),
alte, mai noi, cu care mă căpătuisem din mâncatul puțin,
cu socoteală,

din bursa de biet doctorand
la Moscova, la librăria Drujba,
și păstrate, care și unde,
pe la diferiți cunoscuți.

O, dar pe-atunci noi încă nu știam
că anafura se mănâncă pe nemâncate, nu ca magiunul de prune,
că și bisericile care dăinuie
se încălzesc în iernile cele mai reci
nu cu lemne sau cărbune,
ci de la pompele de căldură – ecologice! – ale celor veniți să ingenucheze,
că prăpastia dintre venituri și cheltuieli n-o elimini
doar construind poduri de vise,
că a-ți ține limba după dinți nu-i un lucru ușor
pentru cei cu încălzări de altă mărime,
ce strâng.

Și totuși, dacă azi ne uităm în urmă,
primul lucru care ne vine în minte
și de care – mărturisesc sincer! – ne mândrim
e că ne-a ferit Domnul în acei ani
de imperiala invidie!

Dar ce ne surprinde mai mult în această poveste
e că, având în sfârșit casă și masă,
cu toate cărțile adunate, grămadă,
rândul prietenilor s-a rărit simțitor.

CONTEAZĂ PE CINE ÎI AVEAU ALĂTURI

Bătăliile între frați, deși rușinoase,
au avut loc de-a lungul istoriei și la alte neamuri.
În ceea ce ne privește,
nu contează de cât de des s-au luptat între ei
domnitorii țărilor românești,
contează de câte ori, în asemenea lupte,
ii aveau alături, de partea lor,
pe otomani sau ruși.

BUCURIA CARE ÎNTĂRZIA

N-o să vă vină să credeți ce-o să vă spun,
dar v-o spun cu toată sinceritatea! –
aproape la fiecare funeralii naționale,
fără să vreau,
retrăiesc clipe din tinerețe,
când, în astfel de cazuri,

lumea pe stradă și, bănuiesc rezonabil,
în întreaga țară
arăta mai degrabă nu în doliu,
ci parcă așteptând o bucurie care întârzia.

NOROCUL ARE DE UNDE VENI

În măduva oaselor înmagazinate ni-s hologramele viselor –
adăpostul în suferință se dovedi mai de încredere
decât cel al curajului.
Acum, decât să ne-arătăm unul altuia rănile – multe,
mai bine să vedem până unde ni s-a scurs sângele
și dacă i s-au șters urmele în amintire.

Câtă tandrețe și neșesălată cutremurare poate aduce căința,
amețitoarea lunecare către înalt,
ca o ridicare de steaguri,
ca un implant de nesperată izbândă
îi nevoia de fi lângă frați.

Bravând cu necazurile, sfidăm ingenuncherile,
legământul luat ne înarmează până-n dinți cu răbdare.
Alunecăm în sfera de gravitație a jurămintelor
care nu trebuie să vorbească,
ci doar să fie amintite.

Da, uit să te întreb –
dacă orgoliul e un mare păcat,
cât de mare e păcatul invidiei?

Într-o țară cu atâția sfinți
nu-mi spune că norocul n-are de unde veni.

ADEVĂRUL CARE TE COSTĂ

Suverană și de apreciat frica
care-și știe măsura
și ține exact cât să te-ajungă din urmă curajul
cu care reușești să-i întinzi mâna
celui ce lunecă-n hău
și să mărturisești în instanță
adevărul care te costă.

CINE EȘTI TU?

Cine ești tu să-i spui pomului
ce iarnă geroasă a fost?
Să te opui râului să-și urmeze cursul.
Să-i spui păsării
cât de lung ți-a fost drumul.
Să-i spui de nesomnul tău mamei.
Să-ți închipui
că îți va supraviețui cântecul.

E TOAMNĂ

E toamnă. Îngropate în nori cușmele caselor.
Din nou, amăgirile își fâlfâie aripile.
Ne strecurăm prin vorbele pe care nu ni le-am spus
ca vulpile printre cotețe.

Amestecăm lutul neliniștilor cu pleava ispitelor
și ungem îndelung pereții viselor,
cu o întremătoare încredere,
batem cu ciocanul necazurilor pe nicovale nesomnului
întârziate căințe.

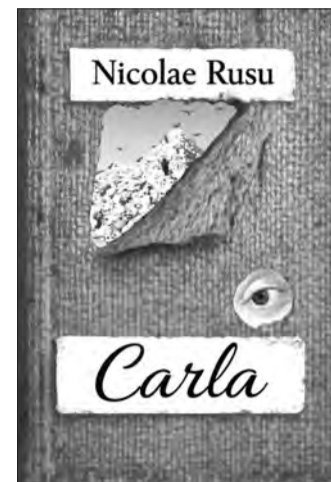
Răsplata mâinii întinse la nevoie
e bătaia fără sistole a inimii.
La căpătâiul jalei stă gârbovit norocul.
E toamnă și tăcerea a încovoiat aracii.

**Versuri din volumul în curs de apariție
Singurătatea nu-și negociază hotarele.**

SEMN DE CARTE

ÎNTRU MEMORIE ȘI ADEVĂR

de OLGA CĂPĂȚĂNĂ

NICOLAE RUSU
CARLA (ROMAN)
CHIȘINĂU, 2025

Carla, recentul roman semnat de Nicolae Rusu, se
remarcă printr-o structură narativă complexă,
în care unul dintre personaje, mai neobișnuit
pentru proza română din Basarabia, este o pasăre
cu capacitate reflexivă, atribuindu-și astfel rolul de
martor și judecător al unei lumi marcate de violen-
ță, minciună și contradicții morale. Narațiunea se
desfășoară la intersecția dintre realism și alegorie,
observația directă și interpretarea etică, conferindu-i
textului o dimensiune atât intimă, cât și universală.
Narațiunea este construită pe firul evenimentelor
care urmează actelor de crimă și manipulare co-
mise de personaje umane, dar filtrate prin ochii
și rațiunea Ciorii, protagonistă și martorul central
al acțiunii. Această perspectivă non-umană oferă
o distanță critică și, totodată, permite o evaluare
spirituală fără concesii: personajele sunt descrise,
apoi judecate în mod obiectiv, iar faptele lor capătă
dimensiunea simbolică a unor principii etice. În acest
sens, vocea Carlei funcționează ca un instrument al
memoriei, ea conservând adevărul pe care oamenii
îl neglijează sau îl falsifică.

Teme importante ale romanului sunt iertarea și
a responsabilitatea. Iertarea nu este absolută și nici
generalizată; ea apare ca un act deliberat și conști-
ent, selectiv. Pasărea își iartă adversarii în măsura în
care rațiunea și etica o cer, dar își păstrează judecata
asupra autorilor de fapte reprobabile. Această atitu-
dine a ei reflectă o abordare a eticii nu ca doctrină
abstractă, ci ca o experiență concretă a comunității
umane și a interacțiunilor dintre membrii ei, ceea
ce conferă romanului profunzime și coerență.

Personajele umane sunt prezentate în contraste
puternice: Hrehor, pădurarul, devine simbolul dis-
creției și al judecății (chiar dacă este disimulată), al
memoriei care înregistrează adevărul fără a-l expune
imediat. Ruslan și complicii săi reprezintă forțele
răului sistemic, amestecul de cruzime și oportunism
care subminează societatea. În fața lor, Cioara este
un instrument al observării și al consemnării ade-
vărului, dar și un simbol al perseverenței eticului, al
atenției pentru detalii și al capacității de a veghea.
Această triadă – martor, păzitor al legii morale și
făptași – construiește o tensiune etică permanentă,
fără a recurge la clișeele genului polițist sau thriller.

O altă caracteristică a romanului este că niciunul
dintre „făcătorii de rele” nu este pedepsit imediat, iar
adevărul nu este dezvăluit în formă spectaculoasă;
în schimb, el este adunat, păstrat și pregătit să fie
developat la momentul potrivit. Romanul explorează
tema războiului și a violenței cu un realism lucid și
dur, dar fără pretenții de senzațional. Confruntările
și manipulările politice sunt evenimente de acțiune,
dar și contexte care scot în evidență fragilitatea eticii
în societatea umană și rolul memoriei ca factor de
supraviețuire morală. În același timp, prin vocea
Ciorii, textul propune și o perspectivă de reconciliere
simbolică: pădurea, ca spațiu natural, rămâne un
loc al liniștii și al echilibrului, sugerând că răul nu
este permanent și că timpul aduce vindecare, chiar
dacă aceasta se realizează lent.

Stilistic, romanul îmbină lirismul cu observația
realistă, alternând fraze concise cu pasaje meditative,

ceea ce creează un ritm narativ flexibil și tensionat.
Figurile de stil și expresiile care sugerează greuta-
tea anilor sau a păcatelor contribuie la intensitatea
percepției etice și la profilarea personajului narator
ca entitate complexă, inteligentă și lucidă.

Lucrarea depășește genul narativ al thrilleru-
lui sau al poveștii cu mister. Este mai degrabă o
meditație asupra adevărului, iertării, răzbunării și
memoriei. Finalul, suspendat și simbolic, reafirmă
ideea centrală: adevărul există, se acumulează și
se manifestă la momentul potrivit. Vocea Carlei,
martor vigilent și judecător etic, reprezintă triumful
memoriei asupra violenței și minciunii, iar întreaga
poveste devine un elogiu discret al răbdării, al
observației și al discernământului în fața lumii,
deseori contradictorie și crudă.

FIRUL CU PLUMB

LIVIU DELEANU
(1911-1967)

TRECĂTOAREA MORȚILOR

*Drum de cenușă, drum lung,
drum pe patru drumuri: cruce.
Toate veșnicile îl ajung.
Ținta mea, pe care drum s-apuce?*

*Drum răstignit, fără spini,
deasupra-i în cetățile-ruine,
stelele se sting din lumini,
— Pentru cine?... Pentru cine?...*

*Biserică goală; cu clopote spânzurate,
turnuri cu bufnițe prevestitoare,
cruci îndoite de vânt, speriate,
când flutură pe ele un petec de soare.*

*Au trecut pe drumul ăsta mulți
și nimeni nu s-a mai întors să plece,
doară seara, dacă ies desculți,
să vadă dacă Dumnezeu nu trece...*

CARTEA DE ISTORIE

UN OMAGIU PIOS
PENTRU
PAUL GOMA

de NICOLAE ENCIU

ALIONA GRATI
ARCA LUI GOMA
CHIȘINĂU, EDITURA ARC, 2025

Născut la 2 octombrie 1935 în satul Mana, comuna Vatici din județul Orhei, Regatul României, în familia lui Eufimie Goma și a Mariei Goma, născută Popescu, Paul Goma – unul dintre cei mai cunoscuți și mai curajoși opozanți anticomuniști – s-a stins din viață la vârsta de 84 de ani, în noaptea de 24/25 martie 2020, la Paris. Este considerat cea mai importantă figură a disidenței anticomuniste din România postbelică, cu un destin întins peste decenii și teritorii, de la liniștea arhaică a cătunului Mana până la forfota intelectuală a Parisului.

Refugiindu-se cu familia în România după ce Basarabia a fost cedată Uniunii Sovietice în urma Pactului Molotov-Ribbentrop, Paul Goma și-a început lupta cu regimul comunist încă din anii de liceu. În 1954 s-a înscris la Universitatea din București, la filologie română, și la nou-înființatul Institut de Literatură și Critică Literară „Mihai Eminescu”, alegându-l pe ultimul. După înfrângerea revoluției maghiare din 1956, a fost arestat și acuzat de „tentativă de organizare de manifestație ostilă”, iar în martie 1957 a fost condamnat la doi ani de închisoare, pe care i-a executat la Jilava și Gherla. A fost apoi trimis cu domiciliu forțat în Bărăgan, la Lătești (azi Bordușani), din județul Ialomița, unde a rămas până în 1963. În 1968, entuziasmat de faptul că Ceaușescu condamnase invazia Cehoslovaciei, a devenit membru al PCR, atașamentul său față de regim fiind totuși de scurtă durată. În 1971 îi apare, în Germania și Franța, romanul *Ostinato*, care a inaugurat în literatura română tema sistemului concentraționar comunist. În 1977 a trimis o scrisoare de solidarizare cu Carta '77 a cehoslovacilor, îndemnându-l, printr-o scrisoare, și pe Nicolae Ceaușescu să facă același lucru. Pe 8 februarie 1977 a redactat o scrisoare deschisă adresată Conferinței de la Belgrad, semnată de peste 420 de persoane. Pentru aceste trei scrisori în care se cerea guvernului României respectarea drepturilor omului și care au fost difuzate de Radio Europa Liberă și de presa occidentală, Paul Goma a fost urmărit și persecutat de Securitate, arestat, maltrat și amenințat cu moartea, dar eliberat în urma unor intervenții din Occident. Drept urmare, la 20 noiembrie 1977, lui Paul Goma, soția sa și copilul au fost expulzați din România, retrăgându-li-se cetățenia română. S-au stabilit la Paris. „Le Nouvel Observateur” scria în acele zile: „România, în 1977, a cunoscut două cutremure: unul de pământ, pe 4 martie, și altul al oamenilor, prin Mișcarea Goma” (a se vedea: *Paul*

Goma: cuvântul basarabeanului răzvrătit. Prefață, selecție și coordonare de Aliona Grati, Chișinău, Editura Știința, 2019, p. 1).

Așa cum, pe bună dreptate, afirmă prof. univ., dr. hab. Aliona Grati, traseul biografic al lui Paul Goma, „atât de diferit de al celorlalți conaționali, are o simbolistică aparte, fiind nu doar povestea unui om ieșit din comun, ci și o mărturie vie a unei epoci zbuciumate”. Din aceste considerente, începând cu primele recenzii la cărțile sale de debut și pe durata întregii vieți de peste opt decenii, creația literară a lui Paul Goma s-a bucurat de importante și edificatoare studii ale unor critici, istorici literari și scriitori de vază, precum Flori Bălănescu, Stejărel Olaru, Mariana Sipoș, Petru Ursache, Elvira Iliescu, Ana-Maria Cătănuș, Paul Cozighian, Lucia Hossu-Longin, Marilena Rotaru ș.a.

Cu toate că lista autorilor care au scris despre viața și opera lui Paul Goma este pe cât de vastă, pe atât și de valoroasă, recentul volum de excepție al Alionei Grati, *Arca lui Goma. Biografia unui scriitor* (Chișinău, Editura ARC, 2025, 696 p.), cu titlul inspirat din legenda biblică despre Potop și Arca lui Noe, se evidențiază atât prin profunzimea cu care este analizată biografia literară a omului și scriitorului Paul Goma, cât și prin originalitatea formei și talentul expunerii – „o construcție care să nu trădeze nici adevărul faptelor, nici tensiunea lor morală, nici febra din adâncul unei conștiințe în permanentă răzvrățire” (p. 9): „Visam la o formă, menționează autoarea, care să poată prinde, într-un singur contur, această ființă – când incandescentă, când de o luciditate rece –, acest om înzestrat cu o minte iute, combativă și cu o coloană vertebrală cum rar se mai găsește” (p. 9-10).

Autoarea a mai multor cărți de istorie, teorie și critică literară, înalt apreciate în mediile științifice de pe ambele maluri ale Prutului, membră a Uniunii Scriitorilor din Moldova și a Uniunii Scriitorilor din România, redactor-șef al cunoscutei reviste de studii culturale și literatură „Dialogica” din Chișinău, Aliona Grati a publicat și o serie de cărți și studii dedicate scriitorului Paul Goma. În șirul acestor lucrări sunt de menționat: numărul jubiliar *Paul Goma – 75 de ani* al revistei „Metaliteratură” (2010); *Paul Goma. Inițieri în textul literar* (2011); *Paul Goma, Roman intim* (2015, ediție îngrijită și postfață); *Paul Goma, Bonifacia* (2015, ediție îngrijită și postfață); *Paul Goma. Cuvântul basarabeanului răzvrătit* (2019, prefață, selecție și coordonare) ș.a.

Preconizat să apară de ziua de naștere a lui Paul Goma – care, pe 2 octombrie 2025, ar fi împlinit 90 de ani –, recentul volum al Alionei Grati este inclusiv „un omagiu pios adus unuia dintre cei mai importanți scriitori români născuți în Basarabia”. Potrivit autoarei, cartea respectivă este „o apariție necesară pentru păstrarea vie a memoriei unei personalități marcante, răsărite din această parte de lume în care trăim” (p. 14).

Apărut la Editura ARC, cu sprijinul Ministerului Culturii, și reprezentând rezultatul unor investigații efectuate în cadrul programului „Cultură și politică în contextul schimbărilor regimurilor politice: de la Basarabia românească la Republica Moldova”, coordonat de dr. hab., conf. univ. Liliiana Rotaru, volumul *Arca lui Goma. Biografia unui scriitor* nu este o obișnuită biografie literară a unui scriitor, în sensul unei simple înșurii cronologice de date, fapte și circumstanțe. Cartea se deschide cu un cuvânt-înainte al autoarei și cu descrierea vizitei la Belleville, continuând cu preluatul: „Mama nu s-a mulțumit să-i dea numai viață, ci a ținut să-i transmită memorie”. Potrivit autoarei, „mama i-a oferit, de la început, modelele de cunoaștere a lumii și reperele înțelegerii de sine; i-a dat ochii și memoria ei. Înainte ca el însuși să-și dobândească propriile aduceri-aminte, Maria i-a implantat miturile ei fondatoare. Întoarcerile lui anamnestic în prima copilărie erau, de fapt, călătorii în mitologia ei personală. Din acel bazin al poveștilor premergătoare existenței sale, imaginea casei cu calidor îi vizita cel mai des închipuirile” (p. 25).

Volumul *Arca lui Goma* se compune din zece părți – *Să te ridici și să fii expulzat din Basarabia rainică (1935-1944)* (I); *Când te pui de-a curmezișul, devii un „caz” (1950-1961)* (II); *Chinurile debutului (1962-1967)* (III); *Un Soljenițan român (1968-1976)* (IV); *Momentul Goma '77. Mișcarea pentru drepturile omului (ianuarie-noiembrie 1977)* (V); *În exilul militant (1977-1989)* (VI); *Vindecare de exil (1983-1985)* (VII); *Eu numai pe femei le scriu (1986-2005)* (VIII); *Ca un drum printre spini, jurnalul (1978-2014)* (IX); *Un curcubeu pentru Paul Goma (2010-2020)* (X) – și este întregit de *Coralul final*, referințe bibliografice și date despre cărțile lui Paul Goma.

În primul rând și spre deosebire de alți biografi ai celebrului scriitor și disident, Aliona Grati a avut avantajul de a accede la un spectru amplu și divers de surse care au reflectat viața și opera lui Paul Goma (p. 660-689). Pe de altă parte, autoarea a

avut privilegiul de a-l cunoaște personal pe scriitorul Paul Goma, de a dialoga cu el, de a întreține o bogată corespondență, ceea ce i-a permis să pătrundă dincolo de evenimentele exterioare, pentru a surprinde „pe viu” tensiunile lăuntrice, neliniștile, frământările, momentele de grație și crizele creatoare care au marcat traseul vieții și al operei lui Paul Goma. L-a vizitat pe 7 decembrie 2014 la reședința sa de pe strada Bisson, cartierul Belleville din Paris, unde i-a cunoscut pe Ana Maria, soția scriitorului, și pe fiul său Filip (p. 15-23). Imaginea acelor câtorva ore petrecute în căminul familiei Goma a rămas întipărită în memoria autoarei și, chiar dacă în scurt timp Paul Goma s-a retras din lume – „a încetat să se povestească, spusese tot ce era de spus, dăruise tot ce avea de dăruit și, cu demnitatea celui care nu mai cere nimic, și-a lăsat altora corabia plină cu poveștile vieții sale” –, timpul scurs după anunțul dispariției lui Paul Goma demonstrează că posteritatea lui Goma abia începuse, dovadă în acest sens servind impresionantul volum *Arca lui Goma. Biografia unui scriitor*, în care autoarea i-a preluat povestea, redându-i suflul și lăsând-o să circule mai departe, „către cei care o vor reinvia și o vor spune în felul lor, în curgerea propriului timp”. Potrivit Alionei Grati, viața lui Paul Goma – a acestui Ulise rătăcitor, ținut departe de Ithaca nu din voia zeilor, ci din pricina unei amnezii naționale îndelungate, complice și rușinoase – „s-a încheiat așa cum a fost trăită: cu o demnitate neclintită, în marginea unei lumi pe care a iubit-o și care, de cele mai multe ori, l-a ținut la distanță” (p. 657).

Extrem de interesante și instructive sunt relatările și observațiile autoarei despre anii de studenție ai tânărului Paul Goma. Cum arăta Paul Goma la 19 ani? Era un tânăr athletic, îmbrăcat într-un costum simplu și o cămașă albă care îi sublinia ținuta viguroasă: „Părul bogat, ușor rebel, trădează o energie neliniștită. Privește de sub sprâncene cu o intensitate de luptător – un soi de curaj reținut, dar gata să izbucnească. Maxilarul e al mamei, ochii și nasul – amprenta tatălui, iar buzele, o moștenire de la bunicul Toader, tatăl Mariei. Este un tânăr frumos, cu o forță interioară care atrage atenția fără a o cere” (p. 117). Tot în aceea perioadă, Gheorghe Grigurcu – coleg din anul întâi și, asemenea lui Goma, refugiat din Basarabia – îl vedea „ca un june taciurn, încrunțat, purtând mereu sub braț un voluminos tom, *Getica* lui Pârvan (se zicea că scrie un roman despre daci), procurat

probabil de la anticarul Sterescu, pe care, la îndemnul lui Labiş (absolvent al Şcolii, dar împărţind cu noi internatul acesteia), începusem a-l frecventa şi eu. N-am prea stat de vorbă cu incipientul prozator. Mi se părea ferecat în sine, nedispus la conversaţie” (p. 117-118).

Cu toate că nou-înfiinţatul Institut de Literatură şi Critică Literară „Mihai Eminescu” rămânea, inclusiv după moartea lui Stalin, o adevărată pepinieră a realismului socialist, o „fabrică de scriitori”, după expresia ironică a lui Tudor Vianu, unde deosebire de cursanţii de la alte instituţii ale acelei perioade, studenţii de la „Fabrică” se bucurau de mai multă libertate. În plus, Paul Goma devenise un cititor împătimit de literatură interzisă la anticarul clandestin: în doar câteva luni de studenţie, Paul a devorat pagini întregi de versuri, romane, istorii literare, tratate de estetică, eseuri şi articole interzise. A citit cu înfrigurare din Maiorescu, Iorga, Lovinescu, Călinescu, iar dintre prozatori, parţial din Rebreanu. Mai mult din cei alungaţi din panteonul oficial: Arghezi, Barbu, Blaga (p. 119-120). Drept rezultat al acelor lecturi interzise, Paul Goma şi-a început „alergatul” de unul singur în literatură, scriind doar ceea ce simţea, „iar ceea ce simţea nu încăpea în scheme” (p. 125). Nici la cursuri nu a mai tolerat îndochinarea la care erau supuşi studenţii: „Vorbea cu o sinceritate dezarmantă, aproape neverosimilă, iar reacţiile sale la auzul minciunilor ideologice treceau de graniţa permisului”. Astfel, atunci când nu a mai putut suporta teoria academicianului Alexandru Graur despre „limba moldovenească ca limbă de sine stătătoare”, i-a declarat acestuia, în plină oră şi fără ocoliş, că moldovenii din RSS Moldovenească sunt români, că așa-numita „limbă moldovenească” era o ficţiune sovietică, o construcţie artificială, şi nu o limbă de origine slavă, ci una latină. În mod evident, un astfel de comportament nonconformist nu putea decât să-i atragă conflicte cu autorităţile, așa cum s-a şi întâmplat în scurt timp.

Așa cum pe bună dreptate constată autoarea volumului, viaţa şi opera lui Paul Goma au fost, în esenţă, o fugă. Nu doar în sensul exilului sau al rătăcirii perpetue, ci şi în accepţiunea muzicală a termenului – o desfășurare de teme reluate, dezvoltate, încrucișate și împinse cu obstinație până la limita suportabilului și, din când în când, suspendate de contrapunctul unei întoarceri spre sine. Gândul și neliniștea, bucuria revelației și umbra îndoielii, traumele și epifaniile, reflecția lucidă și mesajele subconștiente, idealurile și utopiile, visurile și visele, și, mai ales, lecțiile scriitorului pentru urmașii săi, adevărate testamente ale salvării morale – toate acestea compun sunetele unei corelații lăuntrice care, retrăite prin autoarea volumului, dau sens și coerență poveștii vieții lui Paul Goma (p. 13).

Constituind o apariție editorială de excepție, volumul Alionei Grati pune în valoare memoria unei mari personalități născute în spațiul basarabean, cu un destin ieșit din comun. Promotor consecvent al ideii că, sub dictatură, scriitorul nu se salvează refugiindu-se în estetic, ci implicându-se activ în viața cetății, Paul Goma a oferit semenilor săi, dar și posterității, modelul cinstirii cuvântului prin mărturisirea adevărului, iar în plan social – al atitudinii civice asumate și al unui militanțism neobos în slujba libertății și demnității umane.

CĂRȚILE CARE MĂ IUBESC

O POEZIE A FRAGILITĂȚII

de NINA CORCINSCHI

ADA LUPU
COLȚUL LINIȘTIT AL PERNEI
(POEME)
CHIȘINĂU, CARTIER, 2026

Ada Lupu, cunoscuta actriță de la Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași, a devenit celebră pentru publicul din dreapta Prutului, în special, prin serialul *Plaha*, în care interpretează rolul Irinei, jurnalista care documentează schemele frauduloase ale unui oligarh moldovean. Debutul ei recent în poezie, cu volumul *Colțul liniștit al pernei* (Cartier, 2026), demonstrează că nu e doar artista de privit, ci și poeta de citit.

De la un capăt la altul, poezia ei e una a fragilității, ca rezervor uriaș de candoare și tandrețe. O tandrețe care emană căldură tămăduitoare, prin mijlocul cel mai la îndemână – îmbrățișarea („vin lângă tine/ te cuprind/ acum e bine”). Grija, empatia, blândețea sunt energii care animă și dau sens lumii din poezie.

Cartea e constituită din trei părți, care reprezintă expresii artistice ale empatiei – subtile, tandre, autentice. Prima parte a cărții este dedicată relației bunică-mamă-fică. Tandrețea ia forma grijii, ghicita în gesturi mici, cuvinte șoptite, descântece iubitoare – „o să fii bine”, „o să fim bine”. Realitatea bolii, a durerii și a spaimei este îmblânzită de energia iubitoare a acestui martor blând și bun (fiică, prieten, nepoată), care veghează la căpătâiul bolnavului drag. Seninătatea și împăcarea aureolează astfel un cotidian zbuciumat de boli și neputințe. Spitalul, cu perfuziile lui, picăturile din seringă, imaginile în halate albe emană frici, convertite de Ada Lupu în metafore vindecătoare. Poeta are o sensibilitate hipnotică, capabilă să dizolve granițele dintre obiecte, fenomene și oameni, dintre lumea vizibilă și cea invizibilă, creând un tot întreg copleșitor: „La picioarele patului,/ apa!/ nu ți-am spus,/ în ultimele zile mă trezeam pe ascuns,/ mișcam paharul,/ dacă apa încă

se legăna,/ mă culcam înapoi”. Când viața celui drag este amenințată, toate expresiile viului se interconectează și devin interșanjabile. Trandafirul japonez al bunicii preia rolul de actor pe scena existenței, încercând să anime ființa umană aflată în suferință: „când bunica s-a îmbolnăvit,/ trandafirul și-a pierdut mințile,/ căuta sănătatea prin iarbă,/ îi striga la geam uite cât am crescut”.

Un alt capitol al poeziei e cel dedicat blocului din copilărie, peste care „anii au trecut ca un desen greșit cu pixul”. Nostalgia pentru copilăria la bloc ia o formă crepusculară, semi-onirică, reanimând poveștile de cândva, cu așteptarea, bucuria și surpriza suspendate într-un timp al reveriei.

Lumea comunistă de la bloc se metamorfozează într-un acvariu, cu pești buni și cu pești prădători. Barul unde lucrează mama este o balenă oarbă, care înghițe timpul, tinerețea și energiile mamei. Bunicii sunt țestoase de mare, surioara nenăscută e o stelută de mare, mama și Oana sunt sirene. Tata și cu îngerul tăcut sunt delfini, care vorbesc într-o limbă iubitoare a tăcerii. Oamenii răi, violenți sunt meduze (viespi-de-mare) sau rechini. Certurile, scandalurile, bătăile din blocul „subacvatic” sunt văzute cu o lentilă de copil inocent. Perspectiva acestui copil iradiază o candoare copleșitoare, transformând lumea nervoasă a adulților într-un joc de copii, în care totul trebuie să se termine cu bine.

Figura nucleară a poeziei este un băiat în scaunul cu rotile – îngerul tăcut din viața personajului Adei Lupu. Acesta este excepțional nu prin ceea ce-i lipsește lui, ci prin ceea ce ne lipsește nouă – trăirea pleneră, autentică: „baia ca aventura vieții lui/ bucuria extremă a revederii,/ bucuria din orice fleac,/ bucuria la care doar cei ca el au acces”. Poemele despre îngerul tăcut sunt încărcate de o tandrețe greu de egalat. Acest copil, pe care societățile avansate îl numesc „altfel înzestrat”, iar cei care nu cunosc limbajul eufemistic îl numesc „handicapat”, în poezia Adei vorbește limbajul delfinilor, în care cuvintele iubitoare se lasă ghicite în gesturi iubitoare, iradiază bucurie, încredere absolută, „dacă i-aș îndepărta lingura de gură de 100 de ori,/ de 100 de ori și-ar întinde gâtul/ și tot nu m-ar urî” sau „îngerul tăcut merge acolo unde-l duci/ dacă ne-ar ataca lupii,/ aş putea lăsa căruciorul în urmă, să mă salvez,/ nu și-ar da seama că l-am trădat”. În reacțiile lui se resimt semnele unei lumi aurorale, de începuturi, în care viața e trăită prin ea însăși, intens și dezinteresat. Îngerul tăcut este *întreg*, pe el societatea nu l-a corupt, nu l-a disociat în omul care

Foto de N. RĂILEANU

trebuie să respecte reguli și convenții, să se disimuleze pentru a fi acceptat, să se fragmenteze în funcție de conjuncturi. El, deși e în scaun cu rotile, iar din cuvântul „mângâiere” știe să spună doar „mângâ”, este autentic prin spontaneitate, naturalețe și incapacitatea de-a se prefăca. Rutina lui, activitățile lui de om de condiție specială sunt resimțite ca acte în sine. Prin trăirea la cote maxime, acestea devin celebrate. Îngerul chiar trăiește viața, nu o mimează ca semenii lui sănătoși. El e mereu același, nu-și multiplică ființa pentru a plăcea și impresiona, e mereu egal și conform cu sine. De la el se poate învăța elanul, bucuria pură, iubirea și încrederea care nu au nevoie de cuvinte: „probabil felul lor de a iubi așa cum numai ei pot/ îi fac menghine însuflețite, mecanisme de iubire pură/ cu intensitatea setată la maximum, peste maximum,/ până la dezintegra-re”. Îngerul privește oamenii „cu ochii lui Dumnezeu” și vindecă prin atingerea lui iubitoare, „când mă strânge în brațe, rămân fără aer/ și fără păcate”.

Forța poeziei Adei Lupu rezidă, printre altele, în modul în care poeta mută perspectiva de la compătimire la admirație, de la chin la recunoștință: „nu știu dacă de acolo mi s-a tras,/ știu că s-ar fi vrut a fi un blestem,/ mai mare binecuvântare nu există/ decât să ajuți un înger să treacă mai ușor prin lume/ să-l știi în casa ta, în viața ta,/ să-ți contamineze ființa cu râsul și durerile lui, cu nădejdea lui toată în tine”.

Trăirile necontrafăcute ale îngerului tăcut, capacitatea lui de a exprima plener micile bucurii ale unei existențe pe care suntem tentați s-o compătimim m-au dus cu gândul la modul în care ne trăim noi, cei sănătoși, viețile. Când reușim să ne bucurăm cu adevărat de ceva? Să fim conectați la noi, la adâncul din noi, la susurul ființei noastre interioare? Să fim contemporani cu noi înșine, prezenți în însuși prezentul nostru? Mereu grăbiți, mereu în vârtejul responsabilităților, captivi dorinței de-a ne afirma, de-a fi confirmați profesional, de-a fi validați fizic, emoțional și moral de cei din jur, de-a obține recompense financiare din activitățile noastre – noi când mai trăim, de fapt?

Ada Lupu scrie despre lucrurile cele mai firești din lume – iubire, grijă, empatie. Într-un timp tot mai reificat de internet și tehnologii, energiile acestei poezii – nostalgia caldă și crepusculară pentru copilărie, iubirea pentru familie și prieteni, deopotrivă cu perspectiva ingenuă asupra lumii, sunt deosebit de emoționante, amintind că mai presus decât viața în sine poate fi doar viața celor dragi.

ALTERNATIV | CONTINUU

PROXIMITĂȚI ȘI MĂRTURISIRI DE IOAN PINTEA

de VASILE GRIBINCEA

IOAN PINTEA
PROXIMITĂȚI ȘI MĂRTURISIRI
 JURNAL. EDIȚIE ADĂUGITĂ
 IAȘI, POLIROM, 2025

Prezentul continuu –
 pentru ce merită să rămână*

Despre cartea intitulată *Proximități și mărturisiri* de Ioan Pinteă aș începe să vorbesc printr-o mărturisire: este o carte în măsură să facă bine. Nu este ușor să spun ceva mai simplu, nici ceva mai important, dar cred că este ceva cu care merită să rămânem.

Proximități și mărturisiri este o carte profund luminoasă, un jurnal care reușește, într-o mai mare măsură decât altele, să creeze și să mențină sentimentul că se compune firesc din secvențe ce merită să rămână. Aveam această impresie pe măsură ce avansam în lectură: și a fost o surpriză, o confirmare în ordinea firescului extraordinar, să descopăr și un citat din epocalul film *Dead Poets Society – Cercul poezilor dispăruți* – cu îndemnul „nu lăsați ca poezia să fie banală”.

Există o secvență majoră în jurnalul lui Ioan Pinteă, unde autorul mărturisește obiectivul de a nu scrie în momente de supărare – și ne putem gândi la toate celelalte conexiuni (fără a eluda însă onestitatea în raport cu momente mai dificile, nici poziționarea consecventă față de probleme sensibile). Reiteriez: *Proximități și mărturisiri* de Ioan Pinteă este în esență și în extenso un jurnal compus din ceea ce merită să rămână.

Este ceea ce, împreună cu fragmentarismul – care nu ar trebui să ne înșele în ordinea unității de profunzime a cărții –, întreține senzația că timpul acestui jurnal e un prezent continuu. Într-adevăr, datarea secvențelor rămâne „sub pecetea tainei”. În unele cazuri, evenimentele permit să le reperăm cronologic. Desigur, acesta e un factor care contribuie la diferența specifică a lucrării, dar ne poate duce cu gândul și la unul dintre autorii față de care părintele Ioan Pinteă își mărturisește prețuirea, identificându-i „stilul estet al credinței în Dumnezeu”: Radu Petrescu, prozatorul devotat într-o măsură consacra(n)tă scrierii diaristice, publicând și consistente secvențe de jurnal fără datare.

Fragmentarismul aparent funcționează în avantajul cărții lui Ioan Pinteă, întrucât această posibilitate a lecturii ce poate avansa și în ordine liberă ar putea permite și apropierea unui public mai puțin familiarizat cu lectura în general. De aici aș mai evidenția un merit firesc al Jurnalului: *Proximități și mărturisiri* este o carte revelatoare atât pentru cititorii și cititoarele care cunosc deja creația lui Ioan Pinteă, cât și pentru cine abia urmează să o descopere.

Publicarea volumului *Proximități și mărturisiri* într-o ediție adăugită este un motiv de bucurie și speranță, într-un context pe care nu-l putem disocia de o răspândire a fragmentării atenției, mai ales în rândul tinerilor, din pricina supraexpunerii la ecrane.

Și acum, câteva cuvinte despre mărturisiri. Sigur că principala mărturisire rămâne aceea a credinței în Dumnezeu. Iisus Hristos apare pe prima pagină a acestui Jurnal: și este Iisus Cel Înviat. Iar într-o însemnare de la pagina 110, Ioan Pinteă vorbește despre proba de foc a credinței, asociată Învierii – notă interacționând semnificativ la rândul ei cu una de la pagina 27.

Se stabilesc proximități și datorită modului în care fragmentele comunică la distanță.

Există și proximitățile asociate marilor întâlniri, în ordinea cărora aceea cu N. Steinhardt are o prioritate determinată (pe care, contrar altora, nu o consider reductibilă la un loc comun, ci aleg să-i recunosc aura unei semnificații exemplare, sugestive dincolo de protagoniștii ei vii). Zona marilor întâlniri – una și una – le mai înglobează, bunăoară, pe acelea cu Bartolomeu Valeriu Anania, Dumitru Stăniloae (Sfântul Părinte căruia i se datorează și un greu egalabil elogiu al poeziei), Ion Pop (iar lista rămâne mult deschisă în calitatea generoasă și riguroasă a discernământului), acordând o luminoasă atenție și

membrilor familiei – înaintașii, precum și soția, Violeta, fiica, Ioana Alexandra, fiul, Andrei –, ajungând inclusiv la proximitățile întâlnirilor mediate pe calea lecturii și a relecturii: și aici se verifică îmbucurător perspectiva cuprinzătoare și maturitatea autorului. Perspectiva cuprinzătoare și maturitatea sunt două concepte față de care am devenit mai atent grație lui T.S. Eliot, un alt autor pe care Ioan Pinteă îl prețuiește foarte mult, și eseului eliotean *Ce este un clasic?*. Și această perspectivă cuprinzătoare se verifică în diversitatea și coerența referințelor – *Biblia*, Rainer Maria Rilke, Petru Creția, Monica Lovinescu, Gellu Naum, Mircea Eliade, E. Ionesco, Liviu Rebreanu, Kafka, O. Wilde, V. Woolf, J. Joyce, Rolf Bossert (și, prin extensie, Aktionsgruppe Banat) – aceste repere, deloc aleatorii, nefăcând decât să întredeschidă perspectiva spre constelația intim-culturală ce iluminează acest jurnal dând o măsură proprie și pentru fericire.

Deschiderile din *Proximități și mărturisiri* pot – și merită să fie – corelate valorii căii, în aria de rezonanță a unei intrări edificatoare de la pagina 15: „Mi-au plăcut întotdeauna teologia și filosofia *Potecii și Căării*. Dar în special ale *Drumului*. Tânăr fiind, am trăit la modul sublim filosofia și teologia *urcușului, înaintării, coborârii, popasului la cruce de drum*”. Aș aminti și aici cu recunoștință șansa de a citi, după Colocviul de la Putna al Fundației Credință

și Creație „Acad. Zoe Dumitrescu-Bușulenga/Monahia Benedicta” din august 2025, un fragment din Jurnalul lui Ioan Pinteă în revista *Tabor*, grupaj cu titlul „Pe cale”.

Finalul acestui Jurnal pune în valoare calitatea de poet a lui Ioan Pinteă, bine reprezentată și anterior în paginile volumului *Proximități și mărturisiri*, nu doar datorită textelor în versuri, ci și grație sensibilității, acuității, cu care sunt înregistrate și resimțite anumite evenimente care ar putea trece drept mici, dar nu într-un sens diminuant, cum nici expresia „mici bucurii” nu este diminuantă. Cartea se încheie prin poemul *cu sifon, sifon albastru* (culoare nedespărțită de privirea autorului), text care poate fi considerat printre cele mai inspirate ale lui Ioan Pinteă, poem precedat de o însemnare despre dimensiunea poetică a creației a lui N. Steinhardt, fapt ce poate fi pus în relație cu finalul volumului *Primejdia mărturisirii* – N. Steinhardt, convorbiri cu Ioan Pinteă –, cuprinzând poemul *Nachtmusick*, scris în engleză, disponibil și în versiune românească. Steinhardt spunea că „vom intra în rai pe muzică de Mozart” (cităm și în seara de vineri, 5 decembrie, data plecării lui Wolfgang Amadeus Mozart; citez și în săptămâna în care s-au împlinit 270 de ani de la nașterea muzicianului).

Cred că poetul Ioan Pinteă – reprezentat substanțial în antologia *Față către față* din seria Cartier de colecție (*Față către față* fiind o sintagmă reverberantă și în *Proximități și mărturisiri*) – se hrănește și din însemnările autorului de jurnal, după cum raportul funcționează și reciproc.

Apropiindu-mă de încheiere, sunt conștient de faptul că rămân multe idei importante de relevat și ilustrat în legătură cu această carte – dar și că are cine o face, într-o perspectivă de durată lungă. Accentuez efectul edificator al cărții și în privința bucuriei ca ipostază a profunzimii și meditația asupra libertății autentice în cadrul credinței.

Ioan Pinteă, *Proximități și mărturisiri*: o carte în măsură și să întărească în credință, un jurnal – o repet omagiind prezentul continuu – ce ține împreună firesc secvențe care merită să rămână.

* Ioan Pinteă, *Proximități și mărturisiri. Jurnal*, ediție adăugită, Polirom, 2025. La bază, textul este prezentarea pe care am făcut-o cărții în cadrul lansării de vineri, 5 decembrie 2025, ora 17, la Târgul de Carte Gaudeamus. Textul a fost înregistrat joi, 29 ianuarie 2026, și urmat de un dialog cu Teodora Stanciu pentru Revista Culturală de la Radio Trinitas.

ȘTIINȚA | NOI APARIȚII

ALEXANDRU LASCAROV-MOLDOVANU
CUTREIERÂND BASARABIA DEZROBITĂ
 EDIȚIE ȘI STUDIU INTRODUCȚIV
 DE OCTAVIAN D. ȚĂCU

„Ediția de față aduce în atenția cititorilor mărturiile, impresiile și notele de călătorie ale scriitorului și publicistului Alexandru Lascarov-Moldovanu în contextul vizitelor sale în Basarabia, între lunile iunie și septembrie 1942. În această perioadă, autorul a vizitat de patru ori provincia, având o misiune de apostolat și propagandă culturală. Cartea este structurată în patru compartimente, în care sunt descrise județele Cetatea Albă, Ismail, Cahul, Lăpușna, Orhei, Tighina, Bălți, Soroca și Hotin, precum și localitățile Vâlcov, Chilia Nouă, Cartal și Reni. Volumul se încheie cu două poeme în proză – «Cântare Basarabiei»

și «Țara de dincolo de Prut». Textele surprind, într-o formulă subiectivă și expresivă, realitățile sociale, tradițiile, modul de viață și existența cotidiană a Basarabiei din anii celui de-Al Doilea Război Mondial, conturând o amplă frescă a provinciei într-un moment istoric complex.”

EDITURA

MARIA IVANOV
AICI NU AI PE CINE TE BAZA
(POEME)
CHIȘINĂU, PRUT, 2025

CRONICĂ LITERARĂ

IUBIRE ȘI ABSENȚĂ. JURNALUL CONTAMINĂRII

de ADELINA LABIC-LUNGU

Noul volum de poeme al Mariei Ivanov, *Aici nu ai pe cine te baza*, apărut în 2025 la Editura Prut din Chișinău, se configurează ca un amplu poem fragmentat, construit prin procedee ale fluxului de conștiință poetică. Fiecare text pare să se nască organic din precedentul, fără o demarcație strictă între diaristic și liric. Parcurgând cartea, am avut sentimentul că asist la o scriitură în timp real, că țin în mâini un jurnal de existență în care fragmentele cotidianului, memoria familială, tensiunile amoroase, reflecțiile politice și reverberațiile războiului se suprapun într-o polifonie densă. Tonalitatea oscilează între confesiunea dureroasă, ironia crudă și lirismul tandru, într-un registru care menține constant o tensiune între vulnerabilitate și luciditate.

Limbajul este direct, dezgolit de artificii retorice, dar încărcat de imagini pregnante, uneori fruste, care își asumă deliberat riscul de a șoca sau de a tulbura. Această simplitate aparentă ascunde o strategie poetică bine calibrată: Maria renunță la metaforele elaborate pentru a privilegia o expresivitate ce produce un efect de autenticitate radicală. Formule precum „helicobacterul se transmite prin sărut” subminează așteptările lirismului clasic, transformând un gest al intimității într-un vehicul al contaminării și reconfigurând eroticul într-o zonă marcată de precar. Astfel, poezia sabotează convențiile romantice, obligând cititorul să confrunte simultan tandrețea și degradarea, și creează un imaginar în care corpul oscilează între experiența iubirii, condiția bolii și anxietate. Prin aceste imagini, poeta dezvăluie o sinceritate crudă, în care emoțiile se îmbină cu corporalitatea, creând o tensiune vie între sensibil și abject.

Versurile „vreau să fii din nou în burta mea, / amândouă în burta mamei / și toate trei în burta bunicii” reconstituie uterul nu doar ca spațiu originar al protecției, ci și ca un teritoriu al memoriei feminine, un loc unde se arhivează vulnerabilitățile transmise de la o generație la alta. Imaginea suprapunerii uterelor devine o metaforă a continuității genealogice, a nevoii de întoarcere către un timp anterior rănilor și fracturilor emoționale. Totodată, aceasta reflectă aspirația la o solidaritate intimă între femei – o comunitate matrilineară care conservă și reproduce experiențe afective, traume și forme de rezistență. În această perspectivă, uterul funcționează simultan ca refugiu, ca spațiu cultural identitar și ca arhivă vie a istoriei personale și colective.

În volumul *Aici nu ai pe cine te baza*, poeta Maria Ivanov pune în scenă o estetică a absenței. Fragilitatea unei iubiri precare, care nu produce apropiere, ci amplifică impresia de vid. Erosul este configurat ca o rană deschisă, menținută constant în stare de sângerare, o formă de dorință fără obiect stabil, care se hrănește din propria imposibilitate. Relația cu acest „tu” evanescent – uneori iubit, uneori fost, alteori doar o proiecție imaginară – devine nucleul unei dinamici în care celălalt nu este niciodată cu adevărat prezent. El se manifestă mereu printr-o identitate fluidă, schimbându-se de la o ipostază la alta, ceea ce construiește o poetică a absenței: tensiunea afectivă provine din imposibilitatea de a-l percepe ca pe o prezență stabilă și coerentă.

Secvența „Abia aștept ziua / în care tu / până la urmă / te vei îndrăgosti cu adevărat de mine / iar eu îți voi explica / cu satisfacție și aplomb / că noi doi nu putem / fi împreună” denunță nu doar ironia amară a unui joc afectiv ratat, ci și logica unei relații construite pe contradicție interioară. Este expus mecanismul paradoxal al dorinței: subiectul liric aspiră la o confirmare emoțională pe care, odată primită, o respinge, ca și cum iubirea autentică ar fi suportabilă doar în absența sa. În acest sens, imposibilul nu este un accident, ci o structură: iubirea funcționează doar în măsura în care rămâne neimplinită, proiectată, amânată.

Poeta explorează golul afectiv, în care prezența celuilalt este întotdeauna mediată de distanță. Subiectul nu caută doar un partener, ci o formă de recunoaștere care să vindece fisurile provenite din experiențele familiale și din traumele colective. De aceea iubirea devine un spațiu de negociere cu propriile vulnerabilități, un teritoriu tensionat între dorință și autoconservare. În final, poemele sugerează că afectul, oricât de intens, nu poate acoperi discontinuitățile identitare ale celor implicați, iar absența devine singura constantă, singurul element cu adevărat comun celor două personaje.

Textele revin obsesiv la figura tatălui tăcut și a mamei permanent nefericite, conturând o genealogie afectivă reprezentativă pentru spațiul est-european, marcat de tăcere, compromis și traumă cronică. Descrieri precum „tata s-a prefăcut că doarme și sforăia convingător” sau „mama n-a fost niciodată fericită – nici tata – iar tata și acum are migrene” evocă un climat emoțional în care absența afectivă și suferința repetitivă înlocuiesc iubirea și grijă parentală. Copilul crește

într-un mediu în care vulnerabilitatea, frica și lipsa de sprijin devin norme, iar traumele familiale nu sunt doar incidente, ci condiții existențiale care structurează întreaga experiență afectivă. Părinții acționează prin suferință pasivă, instaurând un model de resemnare și tăcere care se transmite transgenerațional, consolidând ideea că durerea este inevitabilă în viața intimă. Astfel, volumul ilustrează nu doar fragilitatea relațiilor familiale, ci și modul în care trauma personală devine un mecanism de organizare a experienței și a identității, sugerând că lipsa sprijinului afectiv poate marca profund formarea subiectivității și percepția individului asupra lumii.

Insertiile referitoare la războiul din Ucraina extrag volumul din sfera unei confesiuni strict intime și îl plasează în cadrul tragediei contemporane, stabilind un punct de legătură între experiența personală și contextul geopolitic. Războiul apare ca o forță intruzivă și violentă, care pătrunde în biografia și afectele personajului liric, destabilizând rutina cotidiană și recalibrând percepțiile asupra vieții și siguranței. Imaginea „o femeie singură, îngălbenită de groază, cu sânge și roind pe frunte” evocă tehnici specifice jurnalismului literar, producând un efect de veridicitate brutală și plasând cititorul direct în scena vulnerabilității absolute.

Autoarea sugerează că, în Europa de Est, nu există o linie clară între viața intimă și catastrofa istorică: conviețuirea cu frica permanentă, alarma sirenelor antiaeriene și impactul războiului se intersectează cu

experiențele emoționale, conflictele amoroase sau tensiunile familiale, evidențiind o interdependență între macro- și microcosmosul existențial. În această perspectivă, trauma familială devine analogie pentru trauma transnațională: durerea intimă și modelele afective disfuncționale ale copilăriei se reflectă în trauma colectivă, demonstrând cum experiențele individuale pot funcționa ca microcosmos al experiențelor istorice.

Gesturi precum „groapa adâncă în care ascunzi sculpturile ca să nu le distrugă o rachetă rusească” transpun reflexele de protecție – ascunderea lacrimilor, a obiectelor sau a memoriei –, sugerând că instinctele de conservare nu sunt doar personale, ci se extind la nivel social și geopolitic. În acest fel, autoarea construiește un discurs poetic în care trauma personală și istorică se întrepătrund, iar spațiul urban, familia și corpul individual devin simultan martori, victime și agenți ai unei lumi sub presiune constantă.

Spațiul urban este martor, decor și agent – Chișinăul –, configurat drept cronotop al precarității existențiale: troleibuzul, parcul, piața, băncile devin spații ale suprapunerii dintre banal și dramatic. Versurile „trei tinere poete care aleargă pe arterele Chișinăului, gândind gândurile trecătorilor” trimit la o percepție poroasă a subiectivității, în care individul preia și reinterpretează tensiunile orașului, astfel transformând experiența publică într-un flux afectiv interior.

Volumul articulează o traumă stratificată: ceea ce debutează ca suferință afectivă se extinde la nivel geopolitic, iar fragilitatea copilului se transcrie în fragilitatea cetățeanului. Umorul negru funcționează ca mecanism de decompresie și dezamorsare a absurdului existențial. „Îngenunchezi, aduci flori, duci gunoiul, gătești rață / pentru că în mintea mea / faci tot ce vreau eu” surprind dinamica fantasmatică a puterii afective, în timp ce „o seară unde nimeni dintre invitați nu are voie să vină singur” ridică la rang de simptom formalismul social și nevoia de aparență.

În *Aici nu ai pe cine te baza*, Maria Ivanov conturează o poetică a vulnerabilității radicale, în care vocea feminină se afirmă ca depozitar și interpret al unei lumi instabile, traversate simultan de experiențe de dragoste, memorie și catastrofă. Această construcție poetică se remarcă prin coerență internă, densitate expresivă și angajament reflexiv, configurând un discurs literar matur, relevant și profund contemporan.

CARTIER DE COLECȚIE

GRIGORE VIERU
AER VERDE, MATERN
POEME ALESE
DE VASILE ROMANCIUC

CONFRUNTĂRI POSTIMPERIALE

de SVETLANA SUVEICĂ

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

SVETLANA SUVEICĂ (N. 14 MARTIE 1971), CONFERENȚIAR UNIVERSITAR LA CATEDRA ISTORIA ROMÂNILOR, FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE, USM, CHIȘINĂU. ABSOLVENTĂ A FACULTĂȚII ÎN ANUL 1993. ÎN ANII 1993-1996 URMEAZĂ STUDII DE DOCTORAT LA UNIVERSITATEA „AL. I. CUZA” DIN IAȘI, SPECIALITATEA ISTORIA CONTEMPORANĂ A ROMÂNILOR. ÎN 1999, OBTINE TITLUL DE DOCTOR ÎN ISTORIE. DIN 1996 ACTIVEAZĂ ÎN CADRUL UNIVERSITĂȚII DE STAT DIN MOLDOVA. TEMATICA CURSURILOR PROPUSE LA NIVEL UNIVERSITAR ȘI POSTUNIVERSITAR CUPRINDE ASPECTE PRIVIND EVOLUȚIA POLITICĂ, ECONOMICĂ ȘI SOCIALĂ A ROMÂNIEI ȘI R.S.S.M. ÎN SECOLUL XX, TEORIA RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE, SUD-ESTUL EUROPEI ÎN CONTEXT INTERNAȚIONAL. DIN 2004, ȚINE CURSURI ȘI ÎN CADRUL PROGRAMULUI DE MASTERAT AL CENTRULUI DE STUDII AMERICANE (CENTER FOR AMERICAN ECONOMIC, SOCIAL AND PUBLIC POLICY STUDIES OF MOLDOVA). A BENEFICIAT DE STAGII DE CERCETARE ÎN CENTRELE UNIVERSITARE ȘI ȘTIINȚIFICE DIN ROMÂNIA, UNGARIA, RUSIA, GERMANIA, MAREA BRITANIE. BURSIER FULBRIGHT (2009-2010) LA CENTRUL DE STUDII RUSEȘTI, EST-EUROPENE ȘI EUROASIATICE (CREEES), STANFORD UNIVERSITY, CALIFORNIA (SUA). **DISTINSĂ ÎN 2023 CU SOCIETY FOR ROMANIAN STUDIES BIENNIAL BOOK PRIZE PENTRU VOLUMUL „POST-IMPERIAL ENCOUNTERS: TRANSNATIONAL DESIGNS OF BESSARABIA IN PARIS AND ELSEWHERE (1917-1922)” (DE GRUYTER, 2022). TRADUCEREA ÎN ROMÂNĂ A ACESTEI CĂRȚI, DIN CARE PUBLICĂM MAI JOS UN FRAGMENT, VA APĂREA ÎN CURÂND LA EDITURA CARTIER.**

UNIREA DIN 1918. FACTORI INTERNAȚIONALI ȘI INTERNI

Este larg recunoscut în istoriografie faptul că o serie de circumstanțe externe au favorizat unirea Basarabiei cu România la 9 aprilie 1918. Așa cum scria Claudiu-Lucian Topor într-o carte recentă, „în afacerea basarabească din 1918, conținutul istoric și retorica națională au jucat doar un rol decorativ. Conjunctura internațională și protecția baionetelor germane au jucat rolul principal în soluționarea unirii”. Atât Puterile Centrale, cât și Antanta au aprobat unirea regiunii cu România. Paginile următoare vor clarifica poziția marilor puteri față de statutul Basarabiei și modul în care factorii internaționali au influențat deciziile locale, perspectivele și posibilitățile de (re)acțiune văzute de actorii locali și au modelat unirea celor două entități politice, Basarabia și România.

.../ După lovitura de stat bolșevică din 1917 și propunerea bolșevicilor de pace fără anexare, despăgubiri sau reparații, morala și situația generală a armatei ruse pe frontul românesc s-au deteriorat. Relațiile dintre guvernul bolșevic de la Petrograd și România au devenit tensionate. Aceasta din urmă nu mai credea în ajutorul Rusiei; în același timp, propaganda din zonele ocupate de germani a dat roade, deoarece românii credeau că după război Germania și Austria vor deveni cei mai buni parteneri ai lor. La Odesa, un socialist bulgar de origine română, Christian Rakovsky, care a fondat organismul sovietic al soldaților RUMCEROD, a preluat funcția de guvernator al orașului. El a confiscat depozitele guvernului român și ale persoanelor private și a închis aproximativ patruzeci de parlamentari și ofițeri români care fugiseră de bolșevici. Dezarmarea de către români a detașamentului bolșevic care jefuise civilii din Socola, lângă Iași, a servit drept pretext pentru ruși să-l aresteze pe ambasadorul român la Petrograd, Constantin Diamandi. Din acel moment, comportamentul Rusiei ca aliat de război a fost considerat de români imprezvizibil, chiar periculos.

La 9 decembrie 1917, România a semnat armistițiul cu Puterile Centrale. Oamenii de stat români – și anume facțiunea con-

servatoare a Cabinetului român condusă de Take Ionescu – au încercat să convingă reprezentanții Antantei din Iași, precum ministrul plenipotențiar francez, contele de Saint-Aulaire, să ia atitudine, altfel România ar fi fost obligată să semneze un tratat de pace. Generalul francez Henri Mathias Berthelot, care conducea Frontul de Sud al Antantei, a trimis la Chișinău o misiune condusă de maiorul D'Albiat, cu scopul de a restabili ordinea în zona din spatele frontului român. Berthelot era îngrijorat de aprovizionarea trupelor române în cazul retragerii lor în Rusia și a propus crearea de stocuri de provizii în Basarabia. De fapt, el regreta crearea Republicii Democrate Moldovenești autonome, care ar fi tensionat relațiile cu Rusia Sovietică, și a recomandat astfel o atitudine rezervată din partea reprezentanților francezi în această privință. D'Albiat trebuia să informeze Directoratul Basarabiei că Alianții erau gata să sprijine crearea forței armate basarabene și că „nu susțineau propaganda anexionistă și unionistă românească”, date condițiile capitulării acesteia. Între timp, la 25 decembrie 1917, miniștrii basarabeni Ion Pelivan și Vladimir Cristi l-au informat pe Berthelot despre frecvențele jafuri din Basarabia și i-au cerut să intervină pentru a asigura ordinea și a păzi gările. În condițiile în care „întreaga Rusie a abandonat Alianții” și autoritățile române nu ofereau „niciun cuvânt de loialitate față de Alianță, nici încredere în victoria finală și dorințele alianților”, Berthelot percepea perspectiva asigurării apărării căilor ferate de la Ungheni și Tighina ca fiind „înfricoșătoare”. El a insistat în fața generalilor aliați Dmitrii G. Șerbaciov și Constantin Prezan asupra „necesității dacă nu de a-i reține, cel puțin de a-i dezarma și de a-i trimite [pe soldați] pe rute specifice”. După cum a subliniat Glenn Torrey, Berthelot și contele de Saint-Aulaire au convins simultan deputații Sfatului Țării să ceară sprijinul trupelor române, și anume al unei divizii disponibile.

Astfel, intrarea trupelor române în Basarabia în ianuarie 1918 a fost motivată de „necesitatea de a potoli dezordinea provocată de dezintegrarea armatei ruse și apariția formațiunilor militare bolșevice care amenințau România în ceea ce privește liniile de aprovizionare și ordinea publică

în Basarabia”. Majoritatea populației, care, potrivit lui Berthelot, „pare să se orienteze spre România”, a fost asigurată că sosirea trupelor române avea „un caracter exclusiv militar” și că un „document diplomatic” emis de guvernul francez și adresat Directoratului Republicii Moldovenești va servi drept dovadă în acest sens. Saint-Aulaire a fost însărcinat cu „remediarea situației”.

De fapt, Berthelot a facilitat apropierea dintre România și bolșevici, ambele părți fiind interesate de o soluționare pașnică a conflictului. Conform acordului de la Odesa din 5-8 martie 1918, toți cetățenii ruși arestați în timpul războiului în România și Basarabia, precum și românii din Rusia, urmau să fie eliberați, România angajându-se să evacueze Basarabia în termen de două luni. Acordul „Averescu-Rakovsky” a pus capăt conflictului ruso-român. Cu toate acestea, din cauza ocupării Odesei de trupele germane și austriece, RUMCEROD a fost nevoit să părăsească orașul, iar acordul nu a fost niciodată pus în aplicare. Misiunea franceză în România s-a încheiat, dar frustrarea lui Berthelot față de oamenii de stat români care au acceptat tratatul de pace umilitor cu Puterile Centrale era din ce în ce mai mare. El a prezis victoria Puterilor Aliate, în care sacrificiul României în război, luptând de partea Antantei, va fi recunoscut: „Atunci vor veni zile frumoase pentru România Mare!”

.../ Odată cu semnarea Tratatului din 3 martie 1918 între Germania, Austria-Ungaria, Bulgaria și Imperiul Otoman, pe de o parte, și Rusia bolșevică, pe de altă parte, tot la Brest-Litovsk, Rusia a recunoscut independența Ucrainei și a Finlandei și a renunțat la provinciile poloneze, Finlanda, Curlanda, Letonia, Estonia și Lituania, care au intrat în sfera de influență a Germaniei. Basarabia nu a fost menționată. Cu toate acestea, după semnarea tratatului de pace prim-ministrul român Marghiloman a notat în jurnalul său: „La Brest-Litovsk, Rusia a recunoscut existența Basarabiei ca stat independent”. În lunile aprilie și mai, Marghiloman își folosea pe larg relațiile și se întâlnea individual cu reprezentanți importanți ai puterii, precum secretarul de stat german pentru afaceri externe, Richard von Kühlmann, și ministrul austriac al afacerilor externe, contele Ottokar von Czernin, care în general nu aveau obiecții

cu privire la alipirea Basarabiei de către România. Împăratul Wilhelm al II-lea a fost mai prudent în exprimarea directă a aprobării. În corespondența cu membrii guvernului, a opinat că manifestarea sprijinului pentru unirea Basarabiei cu România „ar putea pune în pericol relațiile noastre cu ucrainenii, dacă aceștia ar afla despre aceasta”. Poziția Kaiserului sugera că inițiativa unirii ar trebui să vină din partea basarabenilor, nu a românilor. În acest sens, von Kühlmann a adresat o telegramă Legației germane la București în care recomanda ca dorințele României cu privire la Basarabia să fie tratate „cu simpatie și rezervă”, iar Germania nu ar trebui să se grăbească să ofere vreo garanție pentru o eventuală unire a regiunii cu România, prioritatea sa rămânând sprijinirea intereselor ucrainene. În același timp, unirea Basarabiei cu România era considerată un avantaj pentru interesele germane în regiune:

„Aș recomanda să fim binevoitori și să adoptăm o atitudine de așteptare față de aceste dorințe ale României. Dacă evoluțiile de aici vor decurge conform dorințelor noastre și dacă noii oameni [noul guvern] se vor dovedi înțelegători în gestionarea negocierilor de pace și a discuțiilor ulterioare, nu aș ezita să îmi exprim «consimțământul» față de achizițiile României în Basarabia. Cu toate acestea, nu putem oferi nicio garanție pentru astfel de achiziții. Avem un interes foarte real în a ține atât Ucraina, cât și Rusia departe de gura Dunării”.

Astfel, germanii doreau să țină Rusia și Ucraina departe de Delta Dunării, iar o închidere teritorială între Rusia și Bulgaria pe Dunăre ar fi fost și ea împiedicată. În plus, existau avantaje economice recunoscute de Germania. Un raport ulterior, din 28 aprilie 1924, a reconfirmat orientarea Germaniei din 1918 către soluționarea „problemei basarabene” în favoarea României:

„Obiectivele politicii germane erau să facă România mai eficientă din punct de vedere economic pentru noi prin posesia Basarabiei și să țină Ucraina și Rusia departe de gura Dunării și, astfel, de o legătură directă cu Bulgaria. Se credea, de asemenea, că ar fi putut fi utilizate rezervele de cereale din Basarabia”.

Traducere din limba engleză
de Cristian FULAȘ